

Necip Fazıl'ın
101 HADİS

Manzum Meal Tefsir

İSİMLİ ESERİNDEKİ HADİSLERİN
TAHKİKİ, TAHRİCİ VE EDEBÎ YÖNDEN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Adem DÖLEK
M. Abdullah ARSLAN

NECİP FAZİL'İN

101 HADİS MANZUM MEAL TEFSİR

İSİMLİ ESERİNDEKİ HADİSLERİN

**TAHKİKİ, TAHRİCİ VE EDEBÎ YÖNDEN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Adem DÖLEK - M. Abdullah ARSLAN

**NECİP FAZİL'İN 101 HADİS MANZUM MEAL TEFSİR İSİMLİ ESERİNDEKİ HADİSLERİN
TAHKİKİ, TAHRİCİ VE EDEBİ YÖNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yazar: Prof. Dr. Adem Dölek / Yrd. Doç. Dr. M. Abdullah Arslan

KİTAP DÜNYASI YAYINLARI

Yayın No: 144

1. Baskı

T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 16628

ISBN: 978-605-351-225-7

Teknik Hazırlık ve Kapak Tasarımı: Fetullah Mercan

Baskı, Cilt: Step Ajans Rek. Matbaacılık San. ve Org Ltd Şti.

Göztepe Mah. Bosna Cad. No: 11 Bağcılar/İstanbul

Sertifika No: 12266

Aralık - 2015

İstanbul

Kitap Dünyası Yayınları

Alayköşkü Cad. Küçük Sk. Civan Han No: 6 / D: 4

Cağaloğlu - İSTANBUL

Tel: 0212 514 93 05

NECİP FAZİL'İN
101 HADİS MANZUM MEAL TEFSİR
İSİMLİ ESERİNDEKİ HADİSLERİN
TAHKİKİ, TAHRİCİ VE EDEBÎ YÖNDEN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Adem DÖLEK - M. Abdullah ARSLAN

**“Merhum Nec p Faz l’ n ve a leler m zden ebed
yete h cret edenler n az z hat ralar na...”**

İÇİNDEKİLER

TAKRİZ	9
TAKRİZ	13
ÖN SÖZ	15
GİRİŞ	19
NECİP FAZİL'İN HAYATI VE ESERLERİ	19
Hayatı	19
Eserleri	21
EDEBİYATIN KAYNAKLARINDAN HADİSE DAİR	23
MANZUM 101 HADİS İSİMLİ ESERİ	25
MANZUM 101 HADİS	29
İMÂN	31
HİKMET	36
HAKİKAT	41
İLİM	47
AKIL	51
USÛL	55
VICDAN	59
VAZİFE	65
TOPLULUK	71
TEŞEBBÜS	77
MÜCAHEDE	83
İŞBAŞINDAKİLER	87
ALÂMETLER	93
KÖTÜLÜKLER	97
ZİTLAR	103

FENÂ AHLÂK	107
FENÂ ÂDET	111
AHLÂK.....	115
TEVÂZÜ	119
NEFS SAVAŞI.....	123
TATLILIK	129
DOĞRULUK	133
SABIR	137
TEVEKKÜL	139
MERHAMET	143
TÖVBE.....	147
GÜZELLİK	151
MEDENİYET	155
SEVGİ	159
KADIN.....	163
ŞİİR.....	165
TERBİYE.....	171
İKTİSAT	175
İÇTİMÂÎ ADÂLET	179
HALKÇILIK.....	183
ESSELÂM'DAKİ ZİYADE HADİSLER.....	187
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	195
Hadislerin Kaynakları	195
Hadislerin Konuları	195
Hadislerin Tercüme Metodu.....	196
Hadislerin Edebî Yönü.....	197
SONUÇ	199
KAYNAKLAR.....	201
HADİSLERİN DİZİNİ	207

TAKRİZ

Bilindiği üzere, Necip Fazıl Kısakürek (1905-1983), ülkemizin yetiştirdiği tanınmış şâir ve ediplerimizden biridir. O, aynı zamanda bir idealist, fikir ve aksiyon adamı olarak [nitekim onun bu yönde *İdeolocya Örgüsü* (Fatih Matbaası, İstanbul 1968) ve *İman ve Aksiyon* (Bedir Yayınevi, İstanbul 1964; 17. Baskı, Büyük Doğu Yay., İstanbul 2008) adlı iki eseri bulunmaktadır] birçok eser ve yazısı ile insanımıza örneklik etmiş, yol göstermiş, hâlâ da göstermektedir. Necip Fazıl hakkında pek çok kitap ve makale yayınlanmıştır (Onun hayatı, eserleri, edebî şahsiyeti, idealizmi ve etkileri hususunda geniş bilgi için bk. Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Târîhi*, 2. Baskı, İstanbul 1972, c. II, s. 1255-1257; M. Orhan Okay, *Necip Fazıl Kısakürek, Kendi Sesinin Yankısı*, 2. Baskı, İstanbul 2009; a. mlf., “Kısakürek, Necip Fazıl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2002, c. XXV, s. 485-488; *Hece*, Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı, yıl: 9, sy. 97 (Ocak 2005), 884 s.).

Kısakürek, gerek şiirlerinde gerekse diğer eserlerinde, zengin yazı hayatına, dil ve üslûba dikkat etmiş, dilimizi yabancı unsurların istilâsından ve sürüklendiği kargaşadan kurtarabilmek için çareler üretmeye çalışmıştır. Necip Fazıl'ın konferans, makale, fıkra, sohbet ve telkinleri; toplumsal meselelerimizi, geri kalmışlığımızın ve ahlâkî çöküntülerimizin sebeplerini ve çözüm yollarını yansıtır.

Fikirlerinin geniş yankılar uyandırmasında çarpıcı üslûbu etkili olmuştur. O, gençliğin yetişmesi için büyük çaba harcamıştır.

İslâm geleneğinde “*Kırk Hadîs*”in büyük bir önemi ve yeri vardır. “*Kırk Hadîs*” yazmanın çok önemli sebeplerinden biri, Hz. Peygamber’in şu sözüdür: “*Kim sünnetime dair kırk hadîsi ezberlerse kıyamette ona şefaâtçi olurum.*” Bu manidar sözden hareketle birçok müellif, kırk hadîse dair eser telif etmiş (Mervli Türk asıllı hadîsçi Abdullah b. Mübârek, Nevevî vb.), kimisi de tercümesini (Molla Câmi, Alî Şîr Nevâî, Fuzûlî, Nâbî vb.) gerçekleştirmiştir (*Kırk Hadîs* hakkında geniş bilgi için meselâ bkz. Abdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadîs Toplama, Tercüme ve Şerhleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1991; Salâhaddin Yıldırım, *Osmanlı’da Kırk Hadîs Çalışmaları*, Osmanlı Hadis Araştırmaları, İstanbul 2001).

Geçmişten günümüze baktığımızda İslâmî Türk edebiyatının önemli kaynaklarından birinin hadîs olduğu görülür. Özellikle nazım alanında hadîsler kuvvetli bir damar olarak etkisini hissettirmiştir. Şâirler, şiirlerinde bazen hadîsi bütünüyle iktibas etmiş, bazen bir kısmını kullanmış, kimi zaman da hadîsin lafzına yer vermeden mânâsına telmihte bulunmuşlardır. Peygamberimize sonsuz sevgiden dolayı İslâm-Türk edebiyatında “*Kırk Hadîs*” yazma geleneği başlamış, bunun bir sonucu olarak ardından “*101 Hadîs*”, “*1001 Hadîs*” tercümeleri gibi çalışmalar vücuda getirilmiştir. Bu türler, edebiyatımızın özellikle manzum alanın dinin ne kadar etkisi altında kaldığını göstermesi bakımından önemli bir gösterge olarak kabul edilmiştir. Bu durum, böylece geçmişten günümüze devam edelmektedir.

Meslektaşlarımız Adem Dölek ve M. Abdullah Arslan; Necip Fazıl’ın *101 Hadîs Manzum Meal Tefsir* (Ülkü Basımevi, İstanbul 1951) isimli kitabını *Necip Fazıl’ın 101 Hadis Manzum Meal Tefsir İsimli Eserindeki Hadîslerin Tahkîki, Tahrîci ve Edebî Yönden Değerlendirilmesi* başlığı altında yayınlama aşamasına getirmiş bulunmaktadır. İsminden de anlaşılacağı üzere, eserin en orijinal yönü, edebî açıdan beyitler hâlinde gayet ustalıkla, çok veciz, ölçülü (hece

vezni ile) ve kafiye olarak yapılmış bir tercüme olmasıdır. Söz geli-mi birkaç örnek verelim:

Dağıtın bu müjdeyi yer yer ve kucak kucak:

Allah bir diyenler, Cennet'e kavuşacak! (1. Hadîs);

Görmeden inanan kardeşlerim;

Ben sizi görmeyi pek severim! (3. Hadîs);

Mümindeki hikmetten korkunuz-ey bilginler!-

Yaradan'ın nuriyle nazar eder müminler...(7. Hadîs);

Niyete göre işler...

-Ameli, murad işler.- (10.Hadîs);

Korkak tâcire utanç,

Cesur tâcire kazanç... (31. Hadîs) vb.

Bu çalışma, disiplinler arası çalışmanın da güzel neticelerinden biri olması sebebiyle önem arz etmektedir. Böylece eserdeki hadîs-lerin tahricinin ve manzum tercümesinin de edebî açıdan ele alınarak geniş izah ve değerlendirmelerle yapılan neşri, çok yerinde ve yararlı olmuştur. Arkadaşlarımızı bu mütevazı çalışmalarından dolayı tebrik eder, yeni yayınlarını bekleriz.

Bu vesile ile eserin sahibi Üstad Necip Fazıl Bey'e Allah'tan sonsuz rahmet ve mağfiret dileriz.

06.04.2015

Prof. Dr. Süleyman TÜLÜCÜ

Erzincan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Temel İslâm Bilimleri Bölüm Başkanı

TAKRİZ

Peygamber efendimizden rivâyet edilen “*Ümmetimden kim benim hadîslerimden kırk hadîs ezberlerse (ve onunla amel ederse), kıyâmet günü Allâh onu fakih ve âlim olarak diriltir.*” (Bu konudaki hadîsler için bkz. İbnu Abdilberr, Yusuf, *Câmiu Beyani’l-İlm ve Fadlih*, Kahire, 1975, s. 49-51) diye bilinen çok meşhur bir hadîs-i şerif vardır. İşte bu hadîs-i şerifin mükâfatının saâdetine kavuşmak için Müslüman olan milletlerin şâir ve yazarları, peygamberimizin muhtelif konularda söylediği hadîslerden en az kırk tanesini Arapçadan kendi dillerine manzum veya mensur olarak tercüme etmeye çalışarak âdeta bu konuda bir yarış içine girmişlerdir. Böylece ümmetin diğer fertleri de bu hadîslerden yararlanınca mahşerde Allâh tarafından adları âlimlerle birlikte yazılacak ve peygamberimizin de şefaatine nail olarak cennete gireceklerdir.

Bu hadîs-i şeriften hareketle Müslüman milletlerin edebiyatlarında “Kırk Hadîs” türü gelişmiş ve her asırda muhtelif şâir ve yazarlar tarafından yeniden ele alınarak güzel bir dînî ortak edebî gelenek oluşturulmuştur.

Müşterek İslâmî edebiyatlar dairesi içinde yer alan en önemli ve köklü edebiyatlardan biri de Fars Edebiyatıdır. İşte bu edebiyata mensup büyük mutasavvıf şâir ve düşünür Nureddin Abdurrahman Câmî (1414-1492), peygamberimizin ezberlenmesi kolay hadîslerinden kırk tanesini seçerek her birini Farsça bir kıta ile tercüme etmiş

ve adını kısaca *Terceme-i Erbaîn Hadîs* koymuştur. Bu eser Çağatay ve Osmanlı şâirleri tarafından büyük bir alâkaya mazhar olmuş ve yazıldığı tarihten itibaren Ali Şîr Nevâî (1441-1501), Fuzûlî (v. 1556), Rihletî (16. asır), Nâbî (1642-1712), Müfid (v. 1726), Münîf (v. 1742), Seyyid İbrâhîm (1701-1783), Zühdi (1854-1914) vs. gibi şâirler tarafından Türkçeye aynen kıtalar hâlinde tercüme edilmiştir

Osmanlıların son dönemlerinde batılılaşma sendromu ile her alanda bir yozlaşma ve Frenkleşme bariz bir şekilde görülmeye başlayınca bu tür de gittikçe azalmış ve Cumhuriyet döneminde de kiblemiz tamamen batıya döndürülüp bütün millî ve mânevî değerler budanınca şâirler yönünden “kırk hadîs” edebiyatı da tarihe karışmıştır. Ancak Cumhuriyet döneminin büyük şâiri Necip Fazıl Kısakürek, ilk defa 1951 yılında “*101 Hadîs Manzum Meal Tefsir*” isimli eseriyle bu türe yeniden hayat vermeye çalışmıştır. Kısakürek seçtiği bu hadîsleri beyit hâlinde çok başarılı bir şekilde hece vezniyle Türkçeye tercüme eder. Maalesef millet, kökünden koparılarak sadece basit bir okur-yazar tabakası oluşturup câhil bırakıldığı için bu tür istenen ilgiyi pek görmemiştir. Nihayet Erzincan Üniversitesinin kadirşinas öğretim üyelerinden Adem Dölek ve M. Abdullah Arslan, bu kıymetli eserde manzum olarak tercüme edilen hadîsleri ilmî yönden tahkik ve tahrîc ederek, edebî yönden de değerlendirmeye tâbi tuturak 2015 yılında günümüz ilim âlemine sunmuşlardır.

Kendilerini bu güzel çalışmalarından dolayı tebrik eder, bu konuya ilgi duyan okuyucuların bu çok kıymetli eseri mütalaa etmelerini ve bu büyük şâir üstad Necip Fazıl Kısakürek'in rûhuna Fatiha okumalarını ayrıca şâiri ve bu eseri yeniden ele alıp hazırlayanları da hayırla yâd etmelerini temenni ederim.

04.04.2015

Prof. Dr. Turgut KARABEY

Erzincan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı

ÖN SÖZ

Hz. Peygamber'in söylediği (kavlî) ve yaptığı (fiilî); ashâbın yapıp da O'nun sükût ederek onayladığı (takrîrleri olan) şeylerin hepsinin yazıya geçirilmiş şekline hadîs denmektedir. Sahih hadîsler, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra İslâm Dîni'nin ikinci temel kaynağıdır ve Kur'ân hükümlerinin hayata tatbikinin ifadesidir.

Hadîslerin bugüne kadar birçok dile tercümesi yapılmış, başta Arapça olmak üzere, birçok dilde şerh edilmiştir. Bundan sonra da tercüme ve şerh çalışmaları devam edecektir. Hadîsler, manzum veya mensur pekçok Türkçe tercüme ve şerh çalışmasına da konu edilmiştir. Cumhuriyet döneminde ülkemizde hadîsler üzerine yapılmış ilk tercüme ve şerh çalışması, Babanzâde Ahmed Naim (v.1934)'e aittir. Çalışma, Buhârî'nin muhtasarı olan *Tecdîd'i Sarîh Tercümesi*'dir. Ancak Ahmed Naim'in bu çalışmayı tamamlamaya ömrü vefa etmemiş; Naim'in kaldığı yerden itibaren eseri Kamil Miras (v.1957) devam ettirmiş ve tamamlamıştır. Tamamlanan eser, 12 cilt hâlinde yayımlanmıştır. Daha sonraları Buhârî (v.256/870), Müslim (v.261/874), Tirmizî (v.279/892), Ebû Dâvûd (v.275/888), Nesâî (v.303/915), İbnu Mâce (v.273/886) ve Dârimî (v.255/868) gibi hadîs imamlarının eserleri ve bunların dışında daha birçok hadîs kitabı da Türkçeye tercüme edilmiştir. Bunların dışında, hadîs kitaplarından bazı hadîsler seçilmiş; seçilen hadîslerin tercümesi ya da şerhi yapılarak çalışmalar ortaya konmuştur.

Seçme hadîslerin tercümesi şeklinde tertip edilen eserler arasında en dikkat çekici olanlardan biri de Necip Fazıl Kısakürek (v. 1983) 'e ait *101 Hadîs Manzum Meal Tefsîr* adlı eseridir. Necip Fazıl'ın, kendi eserinde yer alan hadîsleri Suyûtî'ye ait *el-Câmiu's-Sağîr* adlı hadîs kitabından seçmiş olduğunu tahmin etmekteyiz. Necip Fazıl'ın çalışmasının en önemli özelliği, isminden de anlaşıldığı üzere, manzum olmasıdır.

Yaptığımız araştırmalar neticesinde Necip Fazıl'ın bahsi geçen eseri üzerinde ilmî bir çalışmanın yapıldığına rastlamadık. Eserdeki hadîslerin gerek tahriri gerekse edebî yönden değerlendirilmesini ele alan çalışmalar mevcut değildir. Necip Fazıl'ın manzum hadîs tercümesi, farklı zamanlarda, sadece şiir olarak yayımlanmıştır. Eseri tanıtıcı mahiyette birkaç kısa yazı kaleme alınmış; ancak hiçbirisi bizim çalışmamız kadar kapsamlı olmamıştır.

Bu çalışmamızla Necip Fazıl'ın, manzum olarak tercüme edip bir kitapçık hâlinde neşrettiği bu kıymetli eserini -hadisleri tahric ederek ve manzum tercümeyi edebî açıdan değerlendirmek suretiyle- okurları ile tekrar buluşturmak istedik. Amacımız en azından hem burada geçen hadîslerin okunup hayata tatbik edilmesine hem de Necip Fâzıl'ın yâd edilmesine vesile olmak ve manzum tercüme geleneğini hatırlatmaktır.

Dolayısıyla bu eser üzerinde çalışmamızın iki ana gâyesi mevcuttur:

Birincisi; hadîslerin gâyet kısa ve veciz bir şekilde manzum olarak tercüme edilmiş olmasını önemsememizdir.

İkincisi; zamanımızın "Sultânü'ş-Şuarâ"sı olarak bilinen merhumun, böylesine kıymetli olan bu eserini, gelecek nesillere manzum tercüme geleneği açısından ölçü ve örnek olmasını temenni etmemizdir.

Bu sebeple Necip Fâzıl'ın eserinde zikrettiği hadîslerin tahkikini, tahririni ve edebî açıdan değerlendirmesini yaparak ilim âlemine kazandırmayı hedefledik. Bu çalışma esnasında ise şu hususları dikkate aldık:

- 1- Hadîslerin ana kaynaklarına inmeye çalıştık.
- 2- Hadîslerin sahâbî râvilerini belirttik,
- 3- Hadîslerin yer yer farklı rivâyetlerini vermeye çalıştık.

- 4- Hadîslerin vürûd sebeplerini belirtmeye çalıştık,
 - 5- Hadîslerin sıhhat derecesine temas ettik. Bunu yaparken de âlimlerin bu husustaki kanaatlerini ifade ettik,
 - 6- Hz. Peygamber'in sözü olmayan, fakat hadîs olarak nakle-dilenleri de belirttik,
 - 7- Hadîslerin bazısının daha iyi anlaşılması için uzunca açık-laması üzerinde durduk,
 - 8- Hadîslerde bulunan kelime ve hareke hatalarının doğrusu-nu vermeye çalıştık,
 - 9- Mütercim Necip Fazıl'ın daha sonra gözden geçirdiği ve düzeltmeler yaptığı "*Esselâm*"daki tercümelerini de verdik ve ara-daki farkları belirttik,
 - 10- Hadîsleri, kitabın 1951 baskısındaki sıraya göre numara-landırırdık,
 - 11- "*101 Hadîs*" isimli eserde olmayıp da "*Esselâm*"da bulunan ziyade manzum tercümeleri de buraya kaydettik,
 - 12- Bütün tercümeleri edebî yönden değerlendirdik,
 - 13- Manzumeleri edebî yönden değerlendirirken zaman zaman görülen eksiklikleri ve fazlalıkları tamir ettik,
 - 14- Eserde konulan başlıkların ve zikredilen hadîslerin, fert ve topluma kazandıracakları değerler üzerinde de durmaya çalıştık.
- Neticede bu çalışmamız, Rabbimizin tevfiğiyle bir kitap hâline gelmiş oldu. Bu eserin, başta hadîs ve edebiyat konusunda çalışanlar olmak üzere bütün inananlara ve hadîs okuma sevdalılarına faydalı olacağı kanaatindeyiz.
- Çalışmamız esnasında yardımlarını bizden esirgemeyen arka-daşlarımıza, özellikle çalışmayı özenle okuyan ve takriz yazan Prof. Dr. Turgut KARABEY ve Prof. Dr. Süleyman TÜLÜCÜ hocaları-mıza, araştırma görevlisi Yusuf BABÜR'e, eserin yayınlanması ve bazı eksikliklerimizin giderilmesinde fikren bizlere katkı sağlayan Mehmet KISAKÜREK beye ve Suat AK beye, bütün okurlarımıza şükranlarımızı arz ederiz.

Şunu hemen ifade edelim ki, inşaallah bu çalışmamız; Rahmet-i İlâhiyye'nin celbine, Hz. Peygamber'in şefaatine nâil olmaya ve O'nun sünnetinin hayatımıza aktarılmasına, böylece kaybolan güzel değerlerimizin tekrar inşa ve ihyâsına vesile olursa kendimizi mesut ve bahtiyar addedeceğiz.

Kusur bizden, mağfiret Rabbimizden; gayret bizden, muvaffak etmek Mevlâmızdan.

Adem Dölek-M. Abdullah Arslan

Erzincan-2015

GİRİŞ

NECİP FAZIL'IN HAYATI VE ESERLERİ

Hayatı

26 Mayıs 1904'te İstanbul'da doğdu¹.

Çocukluğu büyükbabasının Çemberlitaş'taki konağında geçti. Gedikpaşa'da bir Fransız mektebinde, sonra Amerikan mektebinde, Peyami Safa'nın mubassır-gözeticilik yapmakta olduğu Vaniköy Rehber-i İttihad Mektebinde, Yahya Kemal (Beyatlı), Ahmet Hamdi (Akseki), Hamdullah Suphi (Tanrıöver)'nin de hoca olduğu Heybeliada Bahriye Mektebinde okudu.

1921'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde öğrenime başladı.

1923'de ilk şiirleri “*Yeni Mecmua*”da yayınlandı. *Millî Mecmua*, *Anadolu*, *Hayat ve Varlık* dergilerinde yayınlanan şiirleriyle tanındı.

1924'te Felsefe Bölümündeki öğrenimini yarıda bırakarak Paris'e gitti. Bu kez Sorbonne Üniversitesinde felsefe eğitimine yeniden başladı.

1 Necip Fazıl'ın “*O ve Ben*” adlı otobiyografisindeki bizzat kendi ifadesinden (26 Mayıs 1320-Rebiülevvel 1323) hareketle bu tarih tercih edilmiştir (Büyük Doğu Y. İst. 2008, s. 18).

1925'te öğrenimini yarıda bırakıp tekrar yurda döndü.

1926-1939 arasında İstanbul'da ve Anadolu'da çeşitli bankalarda çalıştı.

1928'de basılan “*Kaldırımlar*” adlı şiir kitabı büyük ilgi gördü. Bu kitabın ardından uzun süre “*Kaldırımlar Şâiri*” olarak anıldı.

1930'lardan sonra özgün şiirden koptu. Mistisizmi İslâmî değerlere bağlayan, dinî ve içtimâî bir kavga sanatına yöneldi. Türk şiirinde bir gizem rüzgârı estirdi, Fazıl Hüsnü Dağlarca ile Cahit Sıtkı Tarancı (v.1956)'nın da aralarında bulunduğu birçok şâir üzerinde etkili oldu. Garip akımının ortaya çıkışıyla şiirden uzaklaştı.

14 Mayıs 1929- Ağustos 1936 arasında Ahmet Kutsi Tecer, A. Hamdi Tanpınar, A. Şinasi Hisar, Burhan Toprak, Fikret Adil, M. Şekip Tunç, Sabahattin Ali, A. Muhip Dıranas, Sait Faik Abasıyanık, B. Rahmi Eyüboğlu gibi yazarların da yazılarının yayımlandığı 17 sayı Ağaç dergisini yayınladı.

1939-1943 yılları arasında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi, Devlet Konservatuarı, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde dersler verdi. Yazarlık, yayıncılık yaptı.

1943-1971 arasında aralıklarla “*Büyük Doğu*” dergisini çıkardı. *Son Posta* ve *Yeni İstanbul* gazetelerinde yazarlık yaptı.

1955'te “*Sonsuzluk Kervanı*” isimli şiir kitabını uzunca bir aradan sonra yayınladı.

Şiiri, üstün bir algılama sorunu ve mutlak gerçeği, yani Allah'ı arama yolunda sonsuz bir uğraş olarak gördü.

Sağlam bir dil yapısına ve trajik öğelere dayanan mistik eğilimli şiirlerinde çağdaş insanın bunalımlarını işledi.

Güçlü bir yazım tekniğinin görüldüğü tiyatro oyunlarında ise daha çok korku ve kaygı psikolojisini işledi. Anı, makale, inceleme türü eserlerinde daha çok dinî ve siyasî konuları ele aldı.

25 Mayıs 1980'de doğumunun 75. yıldönümü vesilesiyle Türk Edebiyatı Vakfı tarafından düzenlenen merasimle kendisine “Türkçenin Yaşayan En Büyük Şâiri, Sultanü's-Şuarâ” unvanı verildi.

25 Mayıs 1983'te İstanbul'da vefat etti ve Eyüp sırtlarındaki kabristanlığa defnedildi².

Eserleri

Necip Fazıl'ın; şiir, hikâye, roman, tiyatro, hâtıra, deneme vs. alanlarında birçok eseri bulunmaktadır.

Şiir

Örümcek Ağı (1925). Kaldırımlar (1928). Ben ve Ötesi (1932). Sonsuzluk Kervanı (1955). Çile (1962). 101 Hadîs (1951). Şiirlerim (1969). Esselâm (1973).

Hikâye ve Roman

Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil (1933). Ruh Burkuntularından Hikâyeler (1965). Aynadaki Yalan (1980). Kafa Kâğıdı (1984).

Tiyatro

Tohum (1935). Bir Adam Yaratmak (1938). Künye (1940). Sabırtaş (1940). Para (1942). Nam-ı Diğer Parmaksız Salih (1949). Reis Bey (1964). Ahşap Konak (1964). Siyah Pelerinli Adam (1964). Ulu Hakan Abdülhamit Han (1965). Yunus Emre (1969). Kanlı Sarık (1970). Mukaddes Emanet (1971). Senaryo Romanları (1972). İbrahim Etem (1978).

Hâtıra

Cinnet Mustatili (1955). Yılanlı Kuyudan (1970). Hac (1973). O ve Ben (1974). Babîâli (1975).

Deneme, Siyasî, Tarihî İnceleme

Abdülhak Hamid ve Dolayısıyla (1937). Namık Kemal (1940). Çerçeve (1940). Müdafaa (1946). Maskenizi Yırtıyorum (1953). At'a

2 Geniş bilgi için bkz. Okay, M. Orhan, *Necip Fazıl Kısakürek*, KTB Yayınları, Ankara, 1987, 1-19; Çebi, Hasan, *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri*, KTB Yayınları, Ankara, 1987, s.1-49.

Senfoni (1958). *Büyük Doğu'ya Doğru* (1959). *Her Cephesiyle Komünizma* (1962). *Ulu Hakan Abdülhamit Han* (1965). *Büyük Mazlumlar* (1966). *Türkiye'nin Manzarası* (1968). *Tanrıkulundan Dinlediklerim* I, II (1968). *Binbir Çerçeve* I-IV (1968-1969). *Vahidüddin* (1968). *İdeolocya Örgüsü* (1968). *Benim Gözümle Menderes* (1970). *Tarihimizde Moskof* (1975). *Rapor I-XIII* (1976-1980). *İhtilâl* (1975). *Yolumuz, Hâlimiz, Çaremiz* (1977). *Sahte Kahramanlar* (1984). *Yeniçeri* (1977).

Dinî - Tasavvufî

Halkadan Pırıltılar (1948). *Çöle İnən Nur* (1960). *Hz. Ali* (1964). *O ki O Yüzden Varız* (1961). *Büyük Kapı* (1966). *Peygamber Halkası* (1968). *Son Devrin Din Mazlumları* (1969). *Nur Harmanı* (1970). *Doğru Yolun Sapık Kolları* (1978). *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* (1982). *Mümin-Kâfir* (1986). *İman ve İslâm Atlası* (1981). *Hitabe* (1975).

Ödülleri

1947 CHP Piyas Yarışması birinciliği, “*Sabırtası*” ile,

1980 Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü,

1981 Türkiye Millî Kültür Vakfı Kültür Armağanı “*İman ve İslâm Atlası*” ile almıştır³.

3 Bkz. Okay, 1-19; Çebi, s.1-49; Çetin, Mehmet, “Necip Fazıl Kısakürek’in Eserleri”, Necip Fazıl Kısakürek, KTB Y., Ank., 2010, s.493- 498.

EDEBİYATIN KAYNAKLARINDAN HADİSE DAİR

Agâh Sırrı Levend, Divan Edebiyatı'nın kaynaklarından bahsederken başlıklarından biri de "İman ve Hakikat: Kur'ân, Hadîs, Enbiya Kıssaları, Mucizeler" şeklindedir.⁴ Görüldüğü gibi diğer kaynakların yanında hadîsler, Divan Edebiyatında veya diğer edebiyat alanlarımızda birçok şâir ve yazarımıza kaynaklık etmiştir.

Dünden bugüne bakıldığında İslâm-Türk edebiyatının temel kaynaklarından birinin Peygamberimizin hadîsleri olduğu söylenebilir. Bilhassa nazım alanında hadîsler kuvvetli bir damar olarak etkisini hissettirir. Şâirler, şiirlerinde bazen hadîsi bütünüyle iktibas etmiş, bazen de bir kısmını kullanmış, kimi zaman da hadîsin lafzına yer vermeden mânâsına telmihte bulunmuşlardır.

Efendimize olan sevgiden dolayı İslâm-Türk edebiyatında "Kırk Hadîs" geleneği başlamıştır. Bunun sonucu olarak da 40 Hadîs, ardından 101 Hadîs, 1001 Hadîs tercümeleri gibi çalışmalar dikkati çekmektedir. Bu türler, edebiyatımızın özellikle manzum alanının dinin ne kadar etkisi altında kaldığını göstermesi bakımından önemlidir.⁵ Türk-İslâm edebiyatında özellikle nazım sahasında hadîslerin kullanılması geçmişten günümüze Nâbi (V.1712), Mustafa Âli (v.1008/1600), Okçuzâde Mehmet Şâhî (v.1039/1530), Mehmet Akif (v.1936), Necip Fazıl Kısakürek gibi birçok şâirin şiirinde söz konusudur.

4 Levend, Agâh Sırrı, *Divan Edebiyatı*, İst., 1984, s. 9, 104-106.

5 Dölek, Adem, "İslâm Türk Edebiyatında Hadîs", (yayınlanmamış tebliğ metni), *I. Uluslararası Hadis İhtisas Sempozyumu*, Lefkoşe/KKTC, 26-29 Nisan 2012.

MANZUM 101 HADİS İSİMLİ ESERİ

Bu eser, merhum Necip Fazıl'ın, manzum olarak tercümesini yaptığı 101 hadisi ihtivâ eden “101 Hadîs Manzum Meal Tefsir” ismiyle yayımlanmış bulunan küçük bir risaleciktir. 32 sayfa olan bu eser, müstakil olarak 1951 yılında basılmış ve “Günlük Büyük Doğru”nun parasız ilâvesi olarak dağıtılmıştır. Eserde, tercümede geçen mânâyâ uygun olarak başlıklar konulmuştur. Eserde 35 başlık bulunmaktadır. Bazı başlık altında üç, bazısında iki, bazısında dört vs. farklı sayılarda hadîs bulunmaktadır. Eserde bulunan 101 hadîsten 90'ı, yazarın “Esselâm” isimli şiir kitabının son tarafına da derc edilmiştir.⁶ Esselâm'da başlıklar, dörder başlık birleştirilerek yedi kısımda toplanmıştır. Yazarın “Esselâm” isimli (63 levhadan oluşan) bu şiir kitabının son tarafına 7 levha (53. levhada *îmân-hakikat-akıl-hikmet* başlığında 15 hadîs; 54. levhada *ahlak-doğruluk-hak-adalet* başlığında 16 hadîs; 55. levhada *kötülük-zulüm-nefs-cihad* başlığında 17 hadîs; 56. levhada *dünya-ahiret-sabır-gayret* başlığında 13 hadîs; 57. levhada *güzellik-yenilik-incelik-aşk* başlığında 12 hadîs; 58. levhada *terbiye-ülfet-af-merhamet* başlığında 13 hadîs; 59. levhada *usul-birlik-amel-batıl inanç* başlığında 15 hadîs) olarak verilmiştir.⁷

6 Bkz. Kısakürek, Necip Fazıl, *Esselâm*, İst., 1998, s. 119-129.

7 Geniş bilgi için bkz. Oğuzbaşaran, Bekir, *Necip Fazıl'ın Şiiri, Kültür ve Sanat Yayınları*, İst., 1983, 84-90; Çebi, H., 89-91; Aydoğan, Mustafa, “Şiirin Ufku: Esselâm”, *Hece*, Sayı 97, Ankara, 2005, s.335-336; Macit, Muhsin, “Necip Fazıl'ın Çöle İnlen Nur'a Esselâm'ı”, Necip Fazıl Kısakürek, KTB Y., Ank., 2010, s.261.

Yine bu *101 Hadis*, 1994 yılında neşredilen ve “Hakikat”, “Ah-lâk” başlıklarıyla iki bölümden oluşan ve her bölümde 254’erden toplam 508 hadisin nesir tecümesini ihtivâ eden “*Nur Harmanı*” isimli eserinin de son tarafına, hadislerin Arapça metinleri olmaksızın 1951 yılında neşredildiği şekliyle, sadece manzum tercüme olarak dercedilmiştir.⁸ Bu eser, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm (Hakikat), 25 ayrı başlık altında 254 hadisi ihtivâ etmektedir. İkinci bölüm (Ahlâk), 30 ayrı başlık altında 254 hadisi ihtivâ etmektedir. Üçüncü bölüm ise 14 başlık altında (*Manzum 101 Hadis*’ten) 90 hadisi içermektedir.

101 Hadis’teki hadislerin, Abdurrahman es-Suyûtî (v.911/1505)’nin “*el-Câmiu’s-Sağîr fî Ehâdisi’l-Beşîri’n-Nezîr*” isimli eserinden seçilmiş olduğu kanaati bizde hâsıl olmuştur. Çünkü hadislerin tahkik ve tahricini yaparken eserdeki hadislerin metinleri ile “*el-Câmiu’s-Sağîr*”deki metinlerin aynı olduğu ancak asıl kaynaklarda hadislerden bazılarının metinlerinin daha uzun olduğu ya da bazı lafız farklılıklarının bulunduğu dikkatimizi çekmiştir. Bu durum, eserdeki hadisleri, Suyûtî’nin mezkûr eserinden aldığı izlenimimizi kuvvetlendirmiştir.

“*101 Hadis*”in bir diğer özelliği de Arapça metinlerinin nesih ve sülûs⁹ hattı ile yazılmış olmasıdır. Ancak “*Esselâm*” isimli eserde, bunlardan metinsiz sadece manzum olarak 90 hadisin tercümesi ile birlikte bunların dışında 11 hadisin manzum tercümeleri bulunmaktadır.

Eserdeki hece vezni kullanılarak yapılan tercümeler ile “*Esselâm*”daki tercümeler karşılaştırıldığında tercümelerin daha sonra mütercim tarafından gözden geçirildiği, bazı düzeltmelerin ve değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. Bu bakımdan “*Esselâm*”daki tercümeleri de vermeyi uygun bulduk.

Hadislerin metinlerini yazan hattatın kim olduğu tespit edilememiştir. Bununla birlikte bazı hadislerin bazı kelimelerinde yazım ve hareke hataları bulunmaktadır. Bu da hattatın dikkatinden kaçmış hatalar olarak değerlendirilebilir.

8 Bkz. Kısakürek, *Nur Harmanı*, İst., 1994, s.179-192.

9 Hadislerin Arapça metinlerinden 72’si nesih, 29’u de sülûs ile yazılmıştır.

Eser hakkında mütercim Kısakürek, “101 Hadîs”in en arka sayfasında daktilo ile yazmış olduğu açıklamasında şöyle der:

“101 hadîsin manzum meal ve tefsiri, çile dolu bir çalışma sonunda meydana geldi ve hayale sığmaz titizlik ölçüleri istedi. Bu ölçülerin başında, hadîslerin meal kısımlarıyla tefsir kısımlarını, yani kâinatın Efendisine mahsus katî mânâlarla (meal), benden çıkan izâfî mânâları (tefsir), birbirinden ayırt etmek kaygısı yer aldı. Bunun için, metinlerde, aslî mânâlara tam uygun meal kısımlarını serbest bıraktım ve kendi sözlerimi iki küçük çizgi¹⁰ içine aldım. Onları hep beraber okuyunca meal ile tefsiri bir arada göreceken, bu çizgiler içindeki kısımları dışarıda kabul eyleyerek okuyunca da hadîslerin aslî ve katî mânâsını bulmuş olacaksınız. Âlemin Serveri’ne (Rasûle) ait aslî ve mutlak mânâları, o Nurun kölesine (bana) ait fer’î ve izâfî mânâlardan ayırt edebilmek, buna rağmen nazım çatısını, sonra şiir iklimini örselememek gibi azim ve mesul bir çetinlik belirtici bu iş üzerinde takdir hakkı benim değildir.”¹¹.

10 Mütercim, “Esselâm” isimli eserinde çizgi/tire (---) yerine tırnak (“...”) koymuştur. Bu bakımdan okurlarımız, eserdeki manzum tercümeleri okurlarken mısralardan hangisinin, yorum, hangisinin hadîsin tercümesi olduğuna dikkat etmeleri gerekir.

11 Kısakürek, 101 Hadîs, İst., 1951, s. 32.

MANZUM 101 HADÎS

ÎMÂN

I - ”أَبَشِّرُوا وَبَشِّرُوا مَنْ وَرَأَيْتُمْ أَنَّهُ مِنْ شَهِدَ لآلِهَ إِلَّا اللَّهُ صَادِقًا بِهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ“¹²

Dağıtın bu müjdeyi yer yer ve kucak kucak:
Allah birdir diyenler, Cennet’e kavuşacak!¹³

“Sevinin ve arkanızdakileri müjdeleyin ki, kalpten, samimi olarak Allah’ın varlığına ve birliğine şahitlik eden Cennet’e girer.”

Hadîsin sahâbî râvîsi, Ebû Musa el-Eş’arî’dir: Ebû Musa anlatıyor: “Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)’e gittim, yanımda kavmimden bir grup da vardı. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) “أَبَشِّرُوا وَبَشِّرُوا مَنْ وَرَأَيْتُمْ أَنَّهُ مِنْ شَهِدَ لآلِهَ إِلَّا اللَّهُ صَادِقًا بِهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ” buyurdu. Biz de insanlara müjde vermek için Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)’in yanından çıktık, Ömer b. el-Hattâb ile karşılaştık. Ömer, bizi geri Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem)’e getirdi ve şöyle dedi: ‘Yâ Rasûlallah! O zaman insanlar buna güvenirler (de amel etmezler)’ dedi. Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ses çıkarmadı.”¹⁴

12 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1992, IV, 402, 411; Suyûtî, Abdurrahman, *el-Câmiu’s-Sağîr fî Ehâdisi’l-Beşîri’n-Nezîr*, Beyrut, 1990, hadis no: 21.

13 *Esselâm*’da yer almamıştır.

14 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 402.

Hadisin diğer rivâyeti işe şöyledir: Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) “أُبَشِّرُوا وَبَشِّرُوا النَّاسَ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ صَادِقًا بِهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ”/Sevinin ve insanları da müjdeleyin: Kim samimi olarak Allah’tan başka ilâh yoktur, derse Cennet’e girer.” buyurdu. (Orada bulunanlar) insanları müjdelemek için çıktılar, Ömer (r.a) onlarla karşılaştı, ona da müjdeyi verdiler. Ömer onları geri çevirdi. (Onlar da Ömer’le birlikte Rasûlüllaha geldiler.). Rasûlüllah onlara ‘Sizi kim geri çevirdi?’ buyurdu. Onlar da: ‘Ömer’ dediler. Rasûlüllah, Ömer’e hitaben, ‘Onları niçin geri çevirdin, Ey Ömer?’ diye sordu. Ömer: “O zaman insanlar buna güvenirlere (yani buna güvenip ibadet etmezler) yâ Rasûlallah.” dedi.¹⁵

Suyûtî’nin *el-Câmiu’s-Sağîr* isimli eserinde hadisin sahih olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur¹⁶.

Hadîste, “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” diyen kişinin Cennet’e girmesi, bu kelime-i tevhîdin hakkını îfâ eden, yani “Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlüllah” deyip, Hz. Peygamber’in getirdiği emirlere hakkıyla riâyet eden Cehennem’e girmeden Cennet’e girer, mânâsına geldiği gibi îmân ile âhirete giden kişi, günahları sevaplarından fazla ise bu fazlalık giderilinceye kadar Cehennem’de temizlendikten sonra Cennet’e girer, Cehennem’de daimi kalmaz, mânâsını da ifade etmektedir. Vehb b. Münebbih’e “Cennet’in anahtarı ‘لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ’ değil mi?” diye sorulduğunda o da: “Evet, ama anahtarın dişleri de vardır. Sen anahtarı, dişleri ile birlikte getirirsen Cennet’in kapıları açılır, değilse açılmaz” diye cevap vermiştir. Yani sadece “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” deyip îmân etmek yetmemektedir. Anahtarın dişleri mesabesinde olan amellerin de olması gerekir, anahtarın dişleri yalama olursa yani ameller olmazsa îmânla âhirete girmek, diğer bir ifadeyle Cennet’in kapılarının açılması zordur. Bu bakımdan Allah’ın râzı olduğu amelleri işleyerek, Allah’ın azabından korkarak O’nun rahmet ve mağfiretini ummak, Allah’ın emirleri doğrultusunda yaşamak en güzeldir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

15 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 411. Ayrıca bkz. Müslim b. el-Haccâc, *Sahih*, İst., 1992, İmân, 52.

16 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 10.

Tercümenin, 7+7=14'lü hece ölçüsü ile yazıldığı görülmektedir. “kucak”, “kavuşacak” kelimelerindeki “-cak”lar zengin kâfiye/uyaktır.

Mânâ ise iki mısırda tamamlanmaktadır. Hangi müjdenin, yer yer ve kucak kucak dağılması gerektiği ikinci mısırda, merak uyandırarak verilmiştir. Hz. Peygamber'in tebliğinin parolası ve başlangıcı manzum bir şekilde verilmiştir. Eserdeki ilk hadîs olması da bu başlangıç yönüyle anlamlıdır. Şiirde bir hedef gösterilmiştir ve bu hedefe ulaşmak için yapılması gereken de birlikte zikredilmiştir. Burada Allah'ın birliğine dair bir ispat yoktur, böylece kabullenilmesi/teslimiyet istenmektedir. Allah'ın birliğine inananların da Cennet'e kavuşacağı müjdesi verilmektedir. Bunu öğrenenlerin de diğer insanlara güzelce ve olabildiğince ulaştırması vurgulanmaktadır.

2- “قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي فَلْيُظَنِّ بِي مَا شَاءَ”¹⁷

Diyor ki Allah: Zannı gibiyim ben kulumun;
Umun benden, zannınız nasılsa öyle umun!¹⁸

“Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Ben, kulumun Bana olan zannına göre muamele ederim. Öyle ise Bana istediği zanda bulunsun.”

Hadîs, hadîs-i kudsîdir¹⁹. Hadîsin sahâbî râvîsi, Vâsile b. el-Eska'dır. Hâkim en-Neysâbûrî (v.405/1014), hadîsin senedinin sahih olduğunu fakat Buhârî (v.256/870) ve Müslim (v.261/874)'in, bunu eserlerine almadıklarını (tahriç etmediklerini) söyler²⁰.

Hadîs, bazı rivâyetlerde sadece “أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي/Ben kulumun Bana zannı üzereyim/Onun zannına göre muamele ederim.” şek-

17 Hâkim, Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbûrî, *el-Müstedrek alâ's-Sahîhayn*, Beyrut, ts., IV, 268, Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 6049.

18 *Esselâm*'da yer almamıştır.

19 Hadîs-i Kudsi: Âyet olmamak şartıyla Hz. Peygamber'in; “Allah buyurdu ki” veya “Rasûlullah, Rabbinin şöyle dediğini nakletti ki” şeklinde nakledilen hadîse denilmektedir (bkz. Kâsımî, *Kavâid*, s. 64.). Diğer bir tarifile; Allah'ın, Hz. Peygamber'e ilhamla ya da uyku yoluyla bildirerek mânâsı Allah'tan, lafzı Rasûlüllaha ait olan sözlere “hadîs-i kudsi” denilmektedir (Kâsımî, s. 66).

20 Hâkim, IV, 268.

linde nakledilirken, bazı rivâyetlerde metin daha uzundur. Meselâ,
 “قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي فَلْيُظَنِّ بِي مَا شَاءَ إِنْ ظَنَّ خَيْرًا فَلَهُ وَإِنْ ظَنَّ شَرًّا فَلَهُ”
Allah Teâlâ buyurdu ki: Ben kulumun Bana zanını üzereyim, Benim hakkımda istediği zanda bulunsun, şayet iyi zanda bulunursa kendisi için düşündüğü vardır; şayet kötü zanda bulunursa yine kendisi için düşündüğü vardır.” şeklinde nakledilmektedir²¹. Allah hakkın-
 da sû-i zanda bulunulmaz. Dâima hüsn-i zanda bulunulur.

Suyûtî'nin *el-Câmiu's-Sağîr* isimli eserinde de hadisin sahih olduğunu belirten “صح” rumûzu konulmuştur²².

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 5+5+4=14'lü hece ölçüsü ile yazılmıştır. “kulumun” ve “umun” kelimelerinden ikinci kelime, birincinin içinde bulunduğundan tunç kâfiye yapılmıştır.

Allah'ın kullarının Kendisini nasıl sanmaları gerektiği anlatılmaktadır. Bu mânâyı şâir, ilk mısradan net olarak ortaya koymuştur, ikinci mısradan ise bunu pekiştirmiştir.

3- “وَدَدْتُ أَنِّي لَقِيتُ إِخْوَانِي الَّذِينَ آمَنُوا بِي وَلَمْ يَرُونِي”²³

Görmeden inanan kardeşlerim;

Ben sizi görmeyi pek severim!²⁴

“Beni görmedikleri hâlde Bana inanan kardeşlerime kavuşmayı ne kadar da çok arzu ediyorum.”

Hadisin sahâbî râvîsi, Enes b. Mâlik'tir. Hadîs, *el-Câmiu's-Sağîr*'de bu şekliyle nakledilirken, bir başka rivâyette de:

“قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَدَدْتُ أَنِّي لَقِيتُ إِخْوَانِي قَالَ: فَقَالَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَوْلَيْسَ نَحْنُ إِخْوَانُكَ قَالَ: أَنْتُمْ أَصْحَابِي وَلَكِنْ إِخْوَانِي الَّذِينَ آمَنُوا بِي وَلَمْ يَرُونِي”

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem): ‘Kardeşlerime kavuş-

21 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 391.

22 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 376.

23 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 155; Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 6917.

24 *Esselâm*'da yer almamıştır.

maya çok müştakım’ dedi. (Orada bulunan) sahâbîler, ‘Biz senin kardeşlerin değil miyiz?’ dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: ‘*Siz Benim ashabımsınız, fakat kardeşlerim, Beni görmeden Bana îmân edenlerdir.*’ buyurdu.”²⁵.

Ahmed b. Hanbel (v.241/855)’in “*Müsned*”inin tahkik ve tahrîcini yapan Şuayb el-Arnaût, hadîsin senedinin zayıf olduğunu, ancak “hasen li gayrihi” olduğunu söylemektedir²⁶. Çünkü Arnaût, biraz farklı ve uzun bir lafızla Ebû Hureyre’den nakledilen ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu söylediği bir hadîsin, bu rivâyeti desteklediğini söylemektedir²⁷.

el-Câmiu’s-Sağîr’de hadîsin “hasen” olduğuna işâreten (ح) rumûzu konulmuştur²⁸. Kısakürek de muhtemelen hadîsi, *el-Câmiu’s-Sağîr*’den nakletmiştir. Çünkü yukarıda da görüldüğü üzere Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde nakledilen rivâyet daha uzundur.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 6+4=10’lu hece ölçüsü ile yazılmıştır. “kardeşlerim”, “severim” kelimelerindeki “-erim”lerin “-im”leri redif -er’leri tam kâfiyedir.

Beyitte, Hz. Peygamber’in, kendisinden sonraki zamanlarda kendisini görmeden kendisine inanan Müslümanlara arzulayarak onları görmeyi çok istediği anlatılmaktadır.

25 Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (tah: Şuayb el-Arnaût), XX, 37; Ebû Ya’lâ, Ahmed b. Ali, *Müsned*, Beyrut, 1989, VI, 118; Taberânî, Süleyman b. Ahmed, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, V, 341.

26 Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (Tahk. Şuayb el-Arnaût), XX, 38 (dipnot).

27 Bkz. Ahmed b. Hanel, *Müsned* (Tahk: el-Arnaût), XIII, 373. Ayrıca bkz. Müslim, Tahâret, 39; İbnu Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid, *Sünen*, İst., 1992, Zühhd, 36 (4306); İbnu Huzeyme, Muhammed b. İshak, Sahîh, Beyrut, 1992, 6; Ebû Yâ’lâ, XI, 387 (6502).

28 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 571.

HİKMET

4- ”رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ“²⁹

-İmandan yükselir, hikmet korkusu;-
Hikmetin başıdır Allah korkusu.

Esselâm'da, “Hikmetin başıdır Allah korkusu...”

Allah korkusundan vicdan burgusu...³⁰ şeklinde geçmektedir.

“Hikmetin başı, Allah korkusudur.” Hadisin sahâbî râvîsi İbnu Mes‘ud olarak zikredilmektedir³¹. Beyhakî (v.458/1065); hadîsi, *Şuabu'l-İmân* isimli eserinde hem İbnu Mes‘ud’un sözü (mevkuf), hem de İbnu Mesud’un Rasûlüllah’tan rivâyeti (merfû) olarak nakletmektedir. Bununla birlikte Beyhakî, merfû olan şekliyle hadîsin zayıf olduğunu belirtirken ayrıca hadîsi, Ukbe b. Âmir’in Hz. Peygamber’in Tebuk hutbesinden naklettiğini de söyler³². Sehâvî (v. 902/1495) de *el-Mekâsıdu'l-Hasene* isimli eserinde Ukbe b. Âmir’in “Tebuk savaşına çıktık” diyerek Hz. Peygamber’den naklettiği uzun

29 Kuzâî, s. 100; Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn, *Şuabu'l-İmân*, Beyrut, 1990, I, 471; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 4361; Suyûtî, *el-Feth*, Beyrut, ts., II, 123.

30 Kısakürek, *Esselâm*, s. 118.

31 Suyûtî, *el-Feth*, II, 123.

32 Beyhakî, *Şuab*, I, 471

bir hadîs içerisinde Hz. Peygamber'in 'emma ba'd/İmdi, şüphesiz sözlerin en doğrusu, Allah'ın Kitabıdır; azığın en hayırlısı, takvâdır; hikmetin başı, Allah korkusudur; içki de bütün günahları muhtevîdir." hadîsini zikretti, der³³.

Suyûti'nin *el-Câmiu's-Sağır* isimli eserinde hadîsin sahih olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur³⁴.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Şiirin birincisi de ikincisi de 6+5=11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Birincisindeki "korkusu"lar redif konumunda olunca kâfiye olmamaktadır. Yapılan değişikliklerle mısra sonları "korkusu", "burgusu" olmuştur. "-su"lar redif, "-ku" ve "-gu" ise tam kâfiye oluşturmuştur.

İlkinde göre hikmet korkusunun kaynağı imândır. Sonrakine göre ise Allah korkusu, vicdan burgusunu beraberinde getirmekle birlikte hikmetin de başlangıcıdır.

Burada tam bir sehl-i mümteni söz konusudur. Böylece anlatılması zor olan bir durum, kolayca izah edilmiştir.

5- "الْمُخْلِصُونَ عَلَى خَاطِرٍ عَظِيمٍ"³⁵

-İtimat, düşmanı gizleyen höyük;-

İhlâs sahibine tehlike büyük...³⁶

"İhlâslı olanlar, büyük bir tehlike üzeredir." Elbânî'nin *Silsiletu'l-Ehâdis* isimli eserinde şöyle bir ifade geçmektedir: "النَّاسُ كُلُّهُمْ مَوْتَى إِلَّا الْعَالِمُونَ وَالْعَالِمُونَ كُلُّهُمْ هَلَكَى إِلَّا الْعَامِلُونَ وَالْعَامِلُونَ كُلُّهُمْ غَرَقَى إِلَّا الْمُخْلِصُونَ وَالْمُخْلِصُونَ عَلَى خَاطِرٍ عَظِيمٍ/İnsanların hepsi ölüdürler, âlimler hâriç; âlimler de helâktedirler, ilmiyle âmil olanlar hâriç; ilmiyle âmil olanlar da boğulmaktadırlar, ihlâslı olanlar hâriç; İhlâslı olanlar (da) büyük bir tehlike üzeredir.". Elbânî, bunun uydurma

33 Sehâvî, Muhammed Abdurrahman, *el-Makâsıdu'l-Hasene fî Beyâni Kesîrin mine'l-Ehâdisi'l-Müştehireti alâ'l-Elsine*, Beyrut, 1985, s. 359.

34 Suyûti, *el-Câmi*, s. 267.

35 Elbânî, I, 174.

36 *Esselâm*'da yer almamıştır.

olduğunu (yani Hz. Peygamber'e ait olmadığını) ve mutasavvıfların sözüne benzediğini ifade eder³⁷. Beyhakî de *Şuabu'l-İman* isimli eserinde Zinnûn el-Mısıri'nin sözü olarak nakletmekte ve “الْأَنْسَ كُلُّهُمْ مَوْتَى إِلَّا الْعُلَمَاءَ وَالْعُلَمَاءُ كُلُّهُمْ نِيَامٌ إِلَّا الْعَامِلُونَ وَالْعَامِلُونَ كُلُّهُمْ مُغْتَرُونَ إِلَّا كُلُّهُمْ مَوْتَى إِلَّا الْعُلَمَاءَ وَالْعُلَمَاءُ كُلُّهُمْ نِيَامٌ إِلَّا الْعَامِلُونَ وَالْعَامِلُونَ كُلُّهُمْ مُغْتَرُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ/İnsanların hepsi ölüdürler, âlimler hâriç; âlimlerin hepsi uykudadırlar, ilmiyle âmil olanlar hâriç; ilmiyle âmil olanların hepsi de aldanmışlardır, ihlâslı olanlar hâriç; İhlâslı olanlar (da) büyük bir tehlike üzeredir.” şeklinde geçmektedir, buna da “لَيَسْتَلَّ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ/Allah'ın, doğrulara doğruluklarından/ sadakatlerinden sorması için.”³⁸ âyetini delil göstermektedir³⁹.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 6+5=11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. “höyük”, “büyük” kelimelerindeki “-yük”ler zengin kâfiyedir.

Düşman (kâfir)ı, etrafına verdiği güven gizlemektedir; ihlâs sahibinin (Müslümanın) bu durum karşısında çok uyanık olması lâzımdır. Mecâz-ı mürsel ve dolaylama ile mânâ genişletilmiştir.

6- “كَفَى بِالْمَرْءِ عِلْمًا أَنْ يَخْشَى اللَّهَ وَكَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَنْ يَعْجَبَ بِنَفْسِهِ”⁴⁰

Yeter Allah'tan korkmak, eğer gaye ilimse;

Ve câhil kalmak için, yeter güvenmek nefse...⁴¹

“İlim bakımından kişiye Allah korkusu yeter; nefesine güvenmesi de kişiye cehâlet olarak yeter.”

Bu rivâyetin metni, gerek Dârimî (v.255/868)'nin *Sünen*'inde⁴² gerekse Beyhakî'nin *Şuabu'l-İmân* isimli eserinde bulunan iki ri-

37 Elbâni, Muhammed Nâsiruddin, *Silsiletu'd-Daîfe ve'l-Mevdûa*, Riyad, 1992, I, 174.

38 Ahzab, 33/8.

39 Beyhakî, *Şuab*, V, 345.

40 Dârimî, Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdîrrahman, *Sünen*, İst., 1992, Mukaddime, 34; Beyhakî, *Şuab*, I, 472; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 2240; Suyûtî, *el-Fethul-Kebîr fî Dammi'z-Ziyâdeti ilâ'l-Câmi's-Sağîr*, Beyrut, ts., II, 317-318.

41 *Esselâm*'da da aynı şekilde geçmektedir. s. 118.

42 Dârimî, *Mukaddime*, 34.

vâyette⁴³ ve Suyûti'nin *el-Câmiu's-Sağîr* isimli eserinde Mesruk'un sözü olarak nakledilmektedir. Ancak Dârimî'nin rivâyeti ile Beyhaki'nin rivâyetlerinden birinde metnin sonundaki “بِنَفْسِهِ” kelimesi yerine “بِعَمَلِهِ” kelimesi kullanılmıştır. Rivâyet şöyledir: “كَفَى بِالْمَرْءِ / İlim bakımından kişiye Allah korkusu yeter; ameline güvenmesi de kişiye cehâlet olarak yeter.” Burada farklı kelimenin kullanılması, mânâ bakımından fazla bir farklılık olmamakla birlikte “nefsine güvenmek”ten maksadın, “ameline güvenmek” olduğunun anlaşılması bakımından önemli bir açıklama niteliği taşımaktadır.

Suyûti'nin *el-Câmiu's-Sağîr* isimli eserinde rivâyetin hasen olduğuna işâreten (ح) rumûzu konulmuştur⁴⁴. Metin, İslâm'a aykırı olmayan doğru bir söz olmakla birlikte Hz. Peygamber'in sözü olarak nakledildiğini tespit edemedik.

Suyûti'nin *el-Fethu'l-Kebir* isimli eserinde “كَفَى بِالْمَرْءِ فَقَهَا إِذَا عَبْدَ” / İlim bakımından kişiye Allah korkusu yeter; kendi görüşüne güvenmesi de kişiye cehâlet olarak yeter” şeklinde de bir rivâyet bulunmaktadır⁴⁵.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14'lü hece ölçüsü ile yazılmıştır. “ilimse”, “nefs” kelimelerindeki “-se”ler tam kâfiye, “e” ünlüsü uzatılırsa zengin kâfiyedir.

Amaç, ilimse Allah'tan korkmanın yeterli olduğu; fakat burada bir insanda ne kadar ilim olursa olsun nefesine güvenenin câhil olduğu, nefesine uymanın da bir âlimin sonu olduğu anlatılmaktadır.

7- “إِنْتَقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ”⁴⁶

Mümindeki hikmetten korkunuz -ey bilginler!-

Yaradan'ın nûriyle nazar eder müminler...

43 Beyhaki, *Şuab*, I, 472.

44 Suyûti, *el-Câmi*, s. 389.

45 Suyûti, *el-Feth*, II, 317-318.

46 Tirmizî, *Tefsir*, 15/6; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, VIII, 121; Kuzâî, I, 387; Suyûti, *el-Câmi*, hadis no: 151.

Esselâm'da: "Müminin görüşünden sakının" ey bilginler!

*Yaradan'ın nûriyle nazar eder müminler!"*⁴⁷ şeklinde geçmektedir.

"Müminin ferasetinden korunun, zira o Alalh'ın nûru ile bakar." Hadisin sahâbî râvîsi, Ebû Said el-Hudrî, Ebû Ümâme ve İbnu Ömer'dir. Tirmizî, hadisin "garîb"⁴⁸ olduğunu söyler⁴⁹. Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inin tahkikini yapan Hamdi Abdulmecid es-Selefi de hadisin hasen olduğunu söylemektedir⁵⁰.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14'lü hece ölçüsü ile yazılmıştır. "bilginler", "müminler" kelimelerindeki "-ler"ler redif, "-in"ler ise tam kâfiyedir.

Hadisteki, korumak mânâsındaki "vikâye/وَكَايَة" kökünden türetilmiş olan "itteku/إِتَّقُوا" kelimesi, ilk yayında "korkunuz", sonrakinde "sakının" anlamıyla; "feraset" kelimesi önceleri "hikmet" şeklinde tercüme edilmişken, sonraları "görüş" kelimesiyle Türkçemize aktarılmıştır. Korkmaktan ziyade sakınmak, hikmetten ziyade görüş öne çıkmaktadır. Beyitte, Yarattıcı'nın nûruyla gören/gönül gözüyle gören mümin/inanıp emin olan kişiden somut olarak bakan bilginlerin sakınmaları gerektiği anlatılmıştır.

47 Kısakürek, *Esselâm*, s. 118.

48 Hadisin senedinde, hangi tabakada olursa olsun, bir veya birkaç tabakasında râvî adedi bire düşen hadistir. Aydın, Abdullah, *Hadis Istıslahları Sözlüğü*, İst., 1987, 60.

49 Tirmizî, Muhammed b. İsa, *Sünen*, İst., 1992, Tefsir, 15/6.

50 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir* VIII, 121.

HAKİKAT

-8 “قُلْ آمَنْتُ بِاللّٰهِ ثُمَّ اسْتَقِمْ”⁵¹

-Hakikat müminindir, îmânından ötürü;-

Allah’a inandım de, sonra dosdoğru yürü!

Esselâm’da ise “Allah’a inandım de, sonra dosdoğru yürü!”

Hakikat sana teslim, îmânından ötürü...⁵² şek-

linde geçmektedir.

“Allah’a inandım, de; sonra dosdoğru ol.” Hadisin sahâbî râvisi, Süfyan b. Abdillâh es-Sekafî’dir. Müslim’in rivâyeti şöyledir: Süfyan anlatıyor: Ey Allah’ın Rasûlü! Bana İslâm hakkında (öyle) bir söz söyle ki, senden başka kimseye sormayayım.” dedim. Rasûlüllah da: ‘قُلْ: آمَنْتُ بِاللّٰهِ فَاسْتَقِمْ’/Allah’a inandım, de ve dosdoğru ol.’ buyurdu.”⁵³. Bu rivâyetteki metinde “فَاسْتَقِمْ” yerine yukarıdaki metinde “ثُمَّ اسْتَقِمْ” şeklinde nakledilmiştir. Ahmed b. Hanbel’in bir rivâyetinde de baştaki rivâyet şeklinde geçmektedir⁵⁴. Mânâ bakımından fazla bir farklılık yoktur. Ancak Ahmed b. Hanbel’in iki rivâyetinde ise; (Süfyan, tekrar): “Ey Allah’ın Rasûlü! Hangi şeyden daha fazla sakınayım?” dedi. Rasûlüllah da “Eliyle diline işâret etti” ziyadesi bulunmaktadır⁵⁵.

51 Müslim b. el-Haccâc, *Sahîh*, İst., 1992, İmân, 62; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 413; IV, 385; Suyûtî, *el-Câmi*, s. 328.

52 Kısakürek, *Esselâm*, s. 118.

53 Müslim, İmân, 62.

54 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 413, IV, 385.

55 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 413, IV, 385.

el-Câmiu's-Sağîr'de hadîsin sahih olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur⁵⁶.

Kur'ân-ı Kerîm'de de “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Tevbe edip seninle beraber Allah'ın yoluna dönenler de dosdoğru olsunlar. Haddi de aşmayın.”⁵⁷ ve “Sen insanları tevhide davet et. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma. Ve ‘Ben, Allah'ın indirdiği bütün kitaplara inandım ve aranızda adaletle hükmetmekle emrolundum ...”⁵⁸ buyurulmaktadır. Öte yandan da istikâmetli olanlara da müjde verilerek şöyle buyurulur: “‘Rabbimiz Allah'tır.’ deyip sonra da dosdoğru olanlara gelince, onların üzerine melekler iner ve ‘Korkmayın ve üzülmeyin, size va'd olunan Cennetle sevinin. Biz dünya hayatında da ahiret hayatında da sizin dostunuzuz. Bu, çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olan Allah tarafından bir ziyafettir.’ derler.”⁵⁹, “‘Rabbimiz Allah'tır’ deyip sonra da istikametli olanlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır. Onlar Cennet ehlidirler ve yaptıklarına mükâfât olarak orada ebediyen kalacaklardır.”⁶⁰.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercümede 7+7=14'lü hece ölçüsü kullanılmıştır. “ötürü”, “yürü” kelimelerindeki “-ürü”ler zengin kâfiyedir.

Önce Allah'a inanıp sonra dosdoğru yürüyenler için bir problem yoktur; çünkü bu îmânından dolayı mutlak gerçek kendisine teslimidir.

9- “إِضْرِمِ مِنَ الْأُخْمَقِ”⁶¹

-Aziz fikri, korkun yere atmaktan;-

Kaçın, kaçın, buca buca ahmaktan!

56 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 328.

57 Hûd, 11/112.

58 Şûrâ, 42/15.

59 Fussilet, 41/30-31.

60 Ahkâf, 46/13-14.

61 Beyhaki, *Şuab*, VII, 61-62; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 1085.

Esselâm'da: Bir şey beklemeyin, "kaçın ahmaktan!"

Korkun, aziz fikri yere atmaktan! şeklinde geçmektedir⁶².

"Ahmaktan kaçın" Bu metin, Yüseyr el-Ensârî'den nakledilmektedir. Beyhakî, metni iki tarikle nakleder. Metnin kaynağına en yakın olan ilk râvî, Ömer b. Kays b. Beşîr; babası, dedesi, o da Hz. Peygamber'den nakletmektedir. Yani, Ömer; babası Kays'tan, Kays da babası Beşîr'den, o da Hz. Peygamber'den nakletmektedir⁶³. Diğer rivâyet de Amr b. Kays, b. Beşîr b. Amr tariki ile nakledilmektedir. Beyhakî'ye göre Beşîr b. Amr, câhilî bir kişidir ve o "إِضْرِمِ الْأَخْمَقَ/Ahmakla alakamı kes." derdi. Bu bakımdan metin, Hz. Peygamber'in sözü değil, Beşîr'in sözüdür. Yani doğru olanın, mevkuf olmasıdır. Beyhakî, şöyle der: Yüseyr b. Amr Hz. Peygamber zamanında on bir yaşında idi ve Peygamber vefat ettiğinde de on yaşında idi, Hz. Peygamber'in vefatından sonra müslüman olmuştur.

Beyhakî, birinci isnadın üç ya da dört cihetten hatalı olduğunu söyleyerek şöyle der:

Birincisi, Ömer b. Kays'taki Ömer; Ömer değil Amr'dır.

İkincisi; Beşîr ismi, Beşîr değil, Yüseyr'dir.

Üçüncüsü, metin merfû değil, mevkuftur.

Dördüncüsü de Beşîr'in sahabeden sayılması ki, Beşîr, Hz. Peygamber'in zamanına yetişen ama Peygamber'in vefatından sonra müslüman olan bir kişidir⁶⁴.

Bu bakımlardan Beyhakî'nin belirttiğine göre metin, Hz. Peygamber'in sözü (merfû hadîs) değil, "mevkûf" hadîstir. Ancak burada da bir problem bulunmaktadır. O da, Hz. Peygamber'in vefatından sonra müslüman olan birisi, hadîs usûlü açısından sahabe tanımına girmemektedir. Sahabeye yetiştigi için tâbiûndan olabilir. Bu durumda metin, mevkuf da olamaz, maktu olabilir.

62 Kısakürek, *Esselâm*, s. 119.

63 Beyhakî, *Şuab*, VII, 61.

64 Beyhakî, *Şuab*, VII, 62.

Bu ifadeyle, İslâm'da bir Müslümanın, Müslümanı terk etmesi câiz görülmemekle birlikte bu kaidenin bir istisnası olarak müslümanın dinine ve dünyasına zarar verecek olan ahmak, müslüman da olsa ondan uzak durmanın, sosyal münasebetlerde daha dikkatli ve ölçülü olmanın yerinde olacağı anlatılmaktadır.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercümede ilk versiyon, 4+4+3=11 iken ikinci versiyon 6+5=11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. "atmaktan" ve "ahmaktan" kelimelerindeki "-tan"lar redif, "-mak"lar zengin kâfiyedir.

Hadisin yer aldığı kısım, birinci basımda ikinci mısırda kullanılmışken, ikinci basımda ilk dizede yer almıştır. İkinci basımda, insanlardan/müslümanlardan yapmaları gereken şey önce söylenmiş, bunu yaparken de neye dikkat etmeleri gerektiği sonra uyarı olarak verilmiştir. Ahmak olana herhangi bir değer vermenin, ondan en ufak bir beklenti içinde olmanın ötesinde kaçmak gerektiği hemen söylenmiş; bunu yaparken de neyin yapılmaması gerektiği, yani aziz bir fikir söz konusuysa onu zayi etmekten de sakınılması değil, korkulması gerektiği vurgulanmıştır.

10- "إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ"⁶⁵

"Niyete göre işler"...

-Ameli, murad işler.-

Esselâm'da: "Niyete göre işler"...

*Ameli niyet işler. şeklinde geçmektedir*⁶⁶.

"Ameller, niyetlere göredir." Hadisin sahâbî râvîsi, Ömer b. el-Hattâb'dır. Bu metin, hadisin baş tarafıdır. Hadisin tamamı şö-

65 Buhârî, *Sahîh*, Bed'ü'l-Vahy, 1; Itk, 6; Talak, 11; Menâkıbu'l-Ensar, 45; Eyman, 23; İkrâh (terceme); Hiyel, 1; Müslim, İmaret, 155; Ebû Dâvud, Talak 11; Nesâî, Taharet, 60; Talak, 24; Eyman, 19; İbnu Mâce, Zühd, 26; Deylemî, *Müsned*, hadis no: 401; Suyûtî, *el-Câmi*, s. I, 7.

66 Kısakürek, *Esselâm*, s. 119.

ledir: “إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ” *Ameller niyetlere göredir; herkes için sadece niyet ettiği vardır, kimin niyeti Allah’a ve Rasûlüne hicret etmekse onun hicreti Allah’a ve Rasûlünedir, kimin hicreti kavuşmak istediği dünya veya evlenmek istediği bir kadın ise onun hicreti de hicret ettiği şeydedir.*”. Buhârî’nin bazı rivâyetlerinde “إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ” şeklindedir⁶⁷.

Hadîsin bazı rivâyetlerinde “بِالنِّيَّاتِ” kelimelisi, çoğul olarak nakledilirken, bazı rivâyetlerinde de tekil olarak “بِالنِّيَّةِ” şeklinde nakledilmiştir⁶⁸. Bazı rivâyetlerde de hadîsin başındaki kuvvetlendirme ifade eden “إِنَّمَا” edâtı zikredilmemektedir. Hadîsin rivâyetleri arasında bazı kelime farklılıkları bulunmaktadır. Buna rağmen genel olarak maksat aynıdır.

Niyet, iksir gibidir. Kötü şeyleri, iyi şeylere; iyi şeyleri de kötü şeylere çevirir. Meselâ, camiye namaz kılmak için giden kişinin niyeti, Allah’ın emri ve O’nun rızasını kazanmak için gitmiş ise, camiye varmak için attığı her adım, camide cemaatle veya ferdi olarak namaz kılması ona sevap kazandırır. Fakat niyeti insanların kendisini namaz kıldığı görsünler diye giderse, onun gidişinde sevap olmadığı gibi üstüne üslük bir riyâkârlık günahı kazanmaktadır. İslâm’da riyakârlık ise gizli şirk olarak belirtilmiştir.

Şunu hemen ifade edelim ki, insanın niyetini, dışa tezahür eden tavırları gösterir. Meşhur bir atasözümüz vardır: “Dervişin fikri ne ise zikri de odur”. Onun için kötü bir işe teşebbüs edip de “Benim kalbim temiz” diyerek savunmak şeytanın bir hilesidir. Kişi iyi bir niyet ile iyi bir işe başlar veya iyi bir işi niyet eder de yapmazsa o konumuz dışıdır. Fakat en önemlisi, iyi niyetli olup iyi işler yapmak için harekete geçmektir. İyi işlerden maksat da şer-i şerife uygun olan işler ve hareketlerdir.

67 Buhârî, *Sahih*, Bed’u’l-Vahy, 1.

68 Buhârî, *Sahih*, Itk, 6; Menâkıbu’l-Ensar, 45; Hiyel, 1; İkrâh (terceme); Nesâî, Tahâret, 60; Talak, 24; Eyman, 19; Kuzâî, I, 36.

Manzumenin edebî yönden değ erlendirilmesi:

Tercümede, 3+4=7’li hece ölçüsü kullanılmıştır. “işler” kelimesi birincisinde “iş-ler” şeklinde iken ikincisinde “iş-le-r” şeklindedir. Yine de “-ler”ler redif olarak alınırsa “iş”ler tam kâfiye oluşturur.

Niyetin bir işi gerçekleştirmede çok önemli olduğu veciz bir şekilde hadîsle birlikte dile getirilmiştir. Şâir tarafından “murad” kelimesinin “niyet” anlamını taşımadığı düşünülerek sonraki basımda değıştirilmiştir.

İLİM

11 - "الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا"⁶⁹

Hikmet, Müslüman'ın kaybolmuş malı;

Nerde görse, kimde bulsa almalı...⁷⁰

"Hikmet/ilim, müminin yitiğidir. Nerede bulursa onu almaya daha layıktır." Hadîsin sahâbî râvîsi, Ebû Hureyre ve Hz. Ali'dir. Tirmizî (v.279/892), İbnu Mâce (v.273/886) ve Suyûtî'nin rivâyetlerinde hadîsin başında "الكلمة" kelimesi vardır. Yani rivâyet şöyledir: "الْكَلِمَةُ الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا" şeklindedir⁷¹. el-Câmiu's-Sağîr'de hadîsin hasen olduğuna işâreten "ح" rumûzu konulmuştur⁷².

Hadîste, bir müminin, kaybolmuş mâlını bulmak için nasıl çaba gösterirse, ilme de o şekilde tâlip olması gerektiğine, söyleyene değil söylenilene itibar edilerek, nerede ve kimde bulursa onu almaya gayret göstermesi gerektiğine işâret edilmektedir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

69 Tirmizî, İlim, 19; İbnu Mâce, Zühd, 15.; Suyûtî, el-Câmi, s. 402.

70 Esselâm'da da aynı şekilde geçmektedir. s. 118.

71 Tirmizî, İlim, 19; Zühd, 15; Suyûtî, el-Câmi, s. 402.

72 Suyûtî, el-Câmi, s. 402.

Tercüme, 4+4+3=11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. “malı”, “alma-
lı” kelimelerinden birincisi ikincisinin içinde yer almaktadır, dola-
yısıyla tunç kâfiye yapılmıştır.

Hikmet söz konusu olduğunda Müslüman'dan yer ve kişi gözet-
meksizin alması istenmiştir.

12- “أَطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ فَإِنْ طَلَبَ الْعِلْمَ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ”⁷³

Ara her yerde ilmi, o yer ister Çin olsun!

İlim isteği farzdır, her mümin için olsun!...⁷⁴

Tercümenin “ara her yerde ilmi” ifadesindeki “ara” emir keli-
mesi, “arayın” şeklinde çoğul olsaydı daha uygun olurdu. Çünkü
hadisin metninde “أَطْلُبُوا/arayın” şeklinde çoğul olarak geçmektedir.

“İlim Çin’de de olsa isteyin/öğrenin, zira ilim öğrenmek her Müs-
lümana farzdır.” Hadisin sahâbî râvîsi, Enes b. Mâlik’tir. Beyhakî,
hadisin senedinin zayıf olduğunu söylerken, *el-Câmiu’s-Sağîr*’de de
hadisin zayıf olduğuna işâreten (ض) rumûzu konulmuştur⁷⁵.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14'lü hece ölçüsü ile yazılmıştır. “olsun”lar redif-
tir. “Çin” kelimesi “için” kelimesinin içinde saklı olduğu için tunç
kâfiye söz konusudur.

Herhangi bir mümine ilim için en uzak bir yer (Çin)’e dahi git-
mesi emredilmiştir. Hadîsteki kelime çoğul olmakla birlikte şiirde
tekil kullanılmasında mânâ bakımından bir eksiklik olmamakta-
dır. Çünkü herhangi bir mümin söz konusudur. “Arkadaş! Yurdu-
ma alçakları uğratma, sakın!” derken şâir bir kişiye değil, tek tek
herkese seslenmektedir. Bu yönüyle okuyucu bu seslenmeyi/emri,
bizzat kendi üzerine almaktadır.

73 İbnu Abdilberr, Yusuf, *Câmiu Beyâni'l-İlmi ve Fadlihî*, Kâhire, 1975, 2;
Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 1110; Beyhakî, *Şuab*, II, 254.

74 *Esselâm*’da da aynı şekilde geçmektedir. s. 119.

75 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 72.

13- “قَتِدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابَةِ”⁷⁶

-Seneler vurmadan silgiyi;-
Bağlayın yazıyla bilgiyi!

Esselâm’da: *Seneler vurmadan silgiyi,*

“Bağlayın kitapla bilgiyi!” şeklinde geçmektedir⁷⁷.

“İlmi yazıyla kaydedin.” Bu metin, Kuzâî’nin *Müsned*’inde “قَتِدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ”⁷⁸ Enes b. Mâlik’in Hz. Peygamber’den rivâyeti olarak nakledilirken Dârimî’nin *Sünen*’inin Mukaddime’sinde Hz. Ömer’in sözü olarak nakledilmektedir. Hz. Ömer’den “قَتِدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ” şeklinde nakledilirken⁷⁹, Abdullah b. Ömer’in de “قَتِدُوا هَذَا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ/Bu ilmi yazıyla/kitapla kaydedin.”⁸⁰ şeklinde söylediği nakledilmiştir. Taberânî (v.360/970)’de de Hz. Enes’in sözü olarak “قَتِدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ”⁸¹ şeklinde nakledilmektedir. Görüldüğü üzere metnin, Hz. Ömer, Oğlu Abdullah ve Enes b. Mâlik tarafından söylenildiği nakledilmiştir. Bu sebeple de metin, hem merfu (Hz. Peygamber’in sözü) hem de mevkuf hadîs (sahabe sözü) olarak nakledilmektedir. Ancak Abdullah b. Amr b. el-Âs, Hz. Peygamber’in “قَتِدُوا الْعِلْمَ” şeklinde buyurduğunu, bundan maksadın da “كتاب/ilmin/hadîsin yazılması” olduğunu söyler⁸².

Suyûtî’nin *el-Câmiu’s-Sağîr*’inde de baştaki gibi nakledilmiş ve hadîsin sahih olduğuna işâreten “صح” rumûzu konulmuştur⁸³.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercümede, 3+3+3=9’lu hece vezni kullanılmıştır. “silgiyi”, “bilgiyi” kelimelerindeki “-yi”ler redif, “-ilgi”ler de zengin kâfiyedir.

76 Dârimî, Mukaddime, 43; Hâkim, I, 188; Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 6167.

77 Kısakürek, *Esselâm*, s. 119.

78 Ayrıca bkz. Kuzâî, s. I, 370.;

79 Hâkim, I, 188.

80 Dârimî, Mukaddime, 43.

81 Taberânî, I, 246.

82 Hâkim, I, 188. Bu konu da geniş bilgi için bkz. Hatib el-Bağdâdî, *Takyîdu’l-İlm*, Dâru İhyâi’s-Sünneti’n-Nebeviyye, 1974.

83 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 384.

Eğer “-il”ler alınır sa tam kâfiye olur. “-gi”ler burada bizzat bir varlığın, durumun adını adlandırmıştır.

“Söz uçar, yazı kalır.” sözünün anlattığıdır. “bi’l-kitab” yazma ile ilgili olsa da “kitap ile” anlamına gelir ki yazmanın daha derli toplu, tasniflisi, sistematize edilmiş şekli kastedilmiştir.

AKIL

14 - "أَفْلَحَ مَنْ رَزَقَ لُبًّا"⁸⁴

-Akıldır insanda varlık silahı;-
Akılla rızıklanan, buldu felahı...

Esselâm'da "Akılla rızıklanan, felahı buldu."

*Üstün akıldır ki, Allah'ı buldu.*⁸⁵ şeklinde geçmektedir.

"Akıl ile rızıklanan kurtuluşa ermiştir." Hadîsin râvîsi, Kurre b. Hübeyra'dır. Beyhakî'nin naklettiğine göre Kurre, Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Bizim Allah'tan başka kendilerine tapılan tanrılarımız (erbab) var. Onlara duâ ediyoruz, cevap vermiyorlar; kendilerinden istiyoruz, vermiyorlar; bize yol gösteresin diye sana geldik." der. Bunun üzerine Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "أَفْلَحَ مَنْ رَزَقَ لُبًّا" buyurur⁸⁶.

Diğer rivâyette Kurre, Hz. Peygamber'e gelince müslüman olur ve "Yâ Rasûlallah! Bizim Allah'tan başka kendilerine tapınılan erkek ve dişi tanrılarımız var, onlara duâ ediyoruz, bize cevap vermiyorlar; onlardan istiyoruz, bize vermiyorlar; Allah Seni Peygamber olarak gönderince Sana geldik ve onları terk ettik." dedikten sonra

84 Beyhaki, IV, 159-160; Suyûti, *el-Câmi*, hadis no: 1312; Suyûti, *el-Fethu'l-Kebîr*, I, 215.

85 Kısakürek, *Esselâm*, s. 119.

86 Beyhaki, IV, 159.

geri döner. Bunun üzerine Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem): “أَفْلَحَ مَنْ رَزَقَ لُبًّا” buyurur⁸⁷. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin hasen olduğuna işâreten “ح” rumûzu konulmuştur⁸⁸.

Manzumenin edebî yönden değerdendirilmesi:

Beyit, 6+5=11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. İlk versiyondaki “si-lahı”, “felahı” kelimelerindeki “-ı”lar redif, “-lah”lar zengin kâfiye oluşturmuşken, sonraki şeklinde kullanılan “-ı buldu”lar redif, yine “-lah”lar zengin kâfiyedir.

“-ı buldu” redifi son hâlinde “Allah” sözcüğüyle bir felâha ulaşmayı da beraberinde getirmektedir. Şiirde, aklın iyi kullanılmasıyla güzel bir sonuca sahibini ulaştıracığı sehl-i mümteni ile veciz bir şekilde anlatılmıştır.

15- “كَلِمَ النَّاسِ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ”⁸⁹

-Renkleri, ince ince, ne anlatırsın köre?-

Konuşun her insanla onun aklına göre!

Esselâm'da: Renkleri, ince ince, ne anlatırsın köre?

“Konuşun insanlarla akıllarına göre!”⁹⁰ şeklinde geçmektedir.

“İnsanın aklî seviyelere göre konuş.”. Hadîs, Deylemî'nin *Müsned*'inde Abdullah b. Abbas tarafından nakleğilmişdir ve hadîsin metni şöyledir: “أَمَرْتُ أَنْ نَكَلِمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ / İnsanların akıllarına göre konuşmamızla emrolundum.”⁹¹. Bu bakımdan yukarıdaki metnin, bu hadîsten muktebes olduğuna anlaşılmaktadır.

Hadîste, insanların aklî seviyelerine ve anlayabilecekleri şekilde konuşulması tavsiye edilmektedir. Eğitimin gereğı de budur. Aksi halde, anlaşılmayan söz, kuru laftan ibarettir, faydasızdır. Bu düstur, her zaman ve her zeminde, her makâmda geçerli evrensel bir kâidedir.

87 Beyhakî, IV, 1560.

88 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 82.

89 Deylemî, *Müsned*, Sahab.org., hadîs no: 1611.

90 Kısakürek, *Esselâm*, s. 119.

91 Deylemî, hadîs no 1611.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzume, 7+7=14'lü hece ölçüsüyle yazılmıştır. "köre" ve "göre" kelimelerindeki "-e"ler redif olarak alınırsa "-ör"ler tam kâfiye olur.

Şiirde teşbih-i belîğ (güzel benzetme) yapılarak nasıl ki kör birine renkler en ayrıntısına kadar anlatılmamalı ise aynı şekilde her insanla konuşurken, çocukla, gençle, yaşlıyla, cinsiyetine göre, en önemlisi bilgi birikimine vs. seviyesine göre konuşmak, anlatmak, hitap edile- nin seviyesine göre hitap etmek gerektiği salık verilmiştir.

16- "الشَّبَابُ شُعْبَةٌ مِنَ الْجَنِّ وَالنِّسَاءُ حَبَالَةُ الشَّيْطَانِ"⁹²

Gençlik cinnet şubesi; -gençlik ki akla uzak;-
Kadınlar da, şeytanın yola diktiği tuzak...

Esselâm'da: "Cinnetten bir şubedir gençlik" ki akla uzak...

"Kadınlar da şeytanın yola diktiği tuzak."⁹³ şeklinde geçmektedir.

"Gençlik, delilikten bir şubedir. Kadınlar da şeytanın tuzak iple- ridir." Hadîsin sahâbî râvîsi, Zeyd b. Hâlid'dir. el-Câmiu's-Sağîr'de hadîsin hasen olduğuna işâreten (ح) rumûzu konulmuştur. Hadîs, Kuzâi'nin Müsned'inde daha uzun olarak nakledilmekte ve metnin tamamı şöyledir:

"الشَّبَابُ شُعْبَةٌ مِنَ الْجُنُونِ وَالنِّسَاءُ حَبَائِلُ الشَّيْطَانِ وَالْحَمْرُ جَمَاعُ الْإِنَّمِ وَالْغُلُولُ مِنْ جَمْرِ جَهَنَّمَ وَالْيَاخَ مِنْ عَمَلِ الْجَاهِلِيَّةِ وَالسَّعِيدُ مَنْ وَعَظَ بِغَيْرِهِ وَالشَّقِيُّ مَنْ شَقِيَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ"

Gençlik, delilikten bir şubedir, kadınların şeytanların tuzakları- dır, içki bütün günahları kendisinde toplamaktadır, devlet mâlından aşırarak Cehennem'den bir kordur, ölüye bağırarak ağlamak câhiliye adetlerindendir, mutlu kişi başkasından ibret alandır, şaki de anası- nın karnında şakidir."⁹⁴

92 Deylemî, hadîs no: 3665; Kuzâi, Müsned, hadîs no: 37; Suyûtî, el-Câmi, s. 303.

93 Kısakürek, Esselâm, s. 122.

94 Kuzâi, Müsned, I, 66.

Bu hadîste gençlik delilikten bir parçaya, kadınlar da şeytanların tuzak iplerine benzetilmiştir: İnsanlar genellikle gençlik devresinde hissiyatları akıllarına gâlip olduğu için genel itibarıyla heveslerine, istek ve arzularına meylederler. Nefislerinin istek ve arzuları peşinde koşarlar. Ne yaptıklarını ve neticelerinin ne olacağını hemen düşünmezler, âkıbeti pek fazla hesaba katmazlar, acelecilerdir; tıpkı akli noksan olan veya delice hareket eden birisinin ne yaptığını bilmediği gibi. İşte bu cihetlerden mecâzî olarak onlarda delilikten bir parça olduğu ifâde edilmiştir.

Şeytan, nefislerinin esiri olan insanları avlamak ve doğru yolda olanları doğrudan sapıtmak için genellikle kadınları bir tuzak ve araç olarak kullandığı için onlar, şeytanın tuzak ipine benzetilmiştir⁹⁵.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Bu hadîste benzetme edatı ile benzetme yönü terk edildiği için iki tane teşbîh-i belîğ bulunmaktadır. Teşbîhlerle ifade edilen bu anlatım, gençleri ve kadınları tahkir etmek değil, tam aksine Hz. Peygamber'in ümmetine olan son derece büyük şefkatinin eseri olarak ümmeti, özellikle de gençleri ve kadınları ikaz ederek gençleri taşkınlıklardan, kadınları da şeytanın tuzak ipi ve şebekesi olmaktan sakındırmaktır⁹⁶.

Manzume, 7+7=14'lü hece ölçüsü ile yazılmıştır. "uzak", "tuzak" sözcüklerine bakıldığında birinci sözcüğün ikinci sözcük içinde olduğunun görülmesi nedeniyle tunç kâfiye yapılmıştır.

İlk basımda ilâve olan kısım *-gençlik ki akla uzak-* şeklinde iken ikincisinde *-ki akla uzak-* şeklindedir. "Gençlik" sözcüğü hadîse aittir, dolayısıyla daha doğru bir yazımdır. Şiirde, gençliğin cinnetin şubelerinden biri olduğu, bu nedenle de aklını iyi kullanamadığı, mantık dışı/izahı olmayan eylemlerde bulunduğu; bununla birlikte hayat yolunda bir de olumsuz işler yapmada şeytan tarafından kadının tuzak olarak kullanıldığı vurgulanmıştır.

Dolayısıyla özellikle gençken bin düşünüp bir hareket etmek gerektiği, yine bu dönemde yoldaki tuzaklara benzetilen kadınlara da şeytan açısından dikkat etmek gerektiği uyarısı yapılmıştır.

95 Bkz. Ebû Ubeyd, Kasım b. Sellâm, Kitâbu'l-Emsâl, Beyrut, 1985, s. 110.

96 Dölek, *Hadislerde Teşbih ve Temsiller*, İzmir, 2006, s. 175.

USÛL

17- "نَاكِحُوا تَنَازَرُوا فَإِنِّي أَبَاهِي بِكُمْ الْأَمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ"⁹⁷

Evlenin ve çoğalın; -şeref büyük ümmette;-
Sizin çokluğunuzdur, övücüm kıyâmette...⁹⁸

“Evlenin, çoğalın; zira Ben kıyamet gününde ümmetlere karşı sizinle övüneceğim” Hadîs, Suyûtî’nin *el-Câmiu’s-Sağîr*’inde “تَنَاجَوْا نَكَاحُوا فَلَنِي أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ” şeklinde nakledilmekte ve hadîsin “mürsel” olduğu ifade edilmektedir⁹⁹. Hadîsin râvîsi, Said b. Ebî Hilal’dir. Hadîsin bir benzeri, “تَزَوَّجُوا الْوُدُودَ الْوُلُودَ فَلَنِي مُكَاتِرُ بِكُمْ الْأُمَمَ / Sevimli ve doğurgan (kadınlar)la evlenin, zira Ben ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla övüneceğim.”¹⁰⁰ şeklinde nakledilmektedir. Kuzâî’nin *Müsneid*’inde de “تَزَوَّجُوا الْوُدُودَ الْوُلُودَ فَلَنِي مُكَاتِرُ بِكُمْ الْأَنْبِيَاءَ / Sevimli ve doğurgan (kadınlar)la evlenin, zira Ben peygamberlere karşı sizin çokluğunuzla övüneceğim.”¹⁰¹ şeklinde geçmektedir.

Hadis, Aclûnî nin *Keşfu'l-Hafâ*'sında
 “تَنَاقَحُوا تَنَاسَلُوا أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَمُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ/Evlenin, çoğalın, kayâmet gününde
 ümmetlere karşı sizinle övüneceğim.”¹⁰² şeklinde nakledilmektedir.

97 Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 3366.

98 *Esselâm*'da da aynı şekilde geçmektedir. s. 130.

99 Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 3366.

100 Ebû Dâvud, Nikâh, 3; Nikâh, 1; Nesâî, Nikâh, 11.

101 Kuzâi, I, 394.

102 Aclûnî, I, 318.

Hadisin vürûd sebebi şöyledir: Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir adam gelir ve: "Ben, soylu ve güzel¹⁰³ bir kadın buldum ve doğurgan değildir, onunla evleneyim mi?" diye sorar. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: "Hayır" der. Adam ikinci defa gelir, Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), onu tekrar yasaklar. Adam üçüncü defa gelir. Bunun üzerine Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yukarıdaki hadîsi îrad eder¹⁰⁴.

Burada şunu hemen ifade etmek gerekir ki, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hicrî 610 yılında kendisine peygamberlik verilmesiyle, yeryüzündeki ve kıyamete kadar gelecek olan bütün insanlara ve cinlere peygamber olarak gönderilmiştir. Bu bakımdan O'nun peygamberliğinden sonraki bütün insanlar O'nun ümmeti olmaktadır. Bu sebeple sayı bakımından Hz. Peygamber'in ümmeti diğer peygamberlerin ümmetlerine oranla çok fazla olduğunda şüphe yoktur. Ancak hadîs arzu edilen durum ve Hz. Peygamber'in kıyâmette iftihar edeceği ve övüneceği, ümmetinin sayı çokluğu ile değil, davetine icabet etmiş, sünnet-i seniyyesine tâbi olmuş bir ümmet ile iftihar edeceğinin anlaşılması kanaatindeyiz. Çünkü Hz. Peygamber'in ümmeti, sayı bakımından diğer peygamberlerin ümmetlerinden çok fazladır. Onun için hadîste, Hz. Peygamber'e gerçek ümmet olan nesillerin yetiştirilmesine teşvik bulunmaktadır.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14'lü hece ile yazılmıştır. "ümmette", "kıyamette" kelimelerindeki "-te"ler redif, "-met"ler zengin kâfiyedir.

Evlenerek, yuva kurarak çoğalmak ve büyük bir ümmet olmak teşvik edilmiş, çünkü bu durumun bir şeref meselesi olduğu, Hz. Peygamber'in kıyamette bu çoklukla övüneceği anlatılmaktadır. Buradaki çokluğa ulaşma, çokluk durumu aile, kabile, sülale için değil, bütün bir İslâm ümmeti içindir.

103 Nesâî'nin rivâyetinde "güzel" yerine "makam sahibi" olarak geçmektedir (Nikâh, 11).

104 Ebû Dâvud, Nikâh, 3; Nesâî, Nikâh, 11.

18- “مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ”¹⁰⁵

Yabancı bir kavmi edenler taklit,
Ondandır; -takarlar öz ruha kilit...-

Esselâm'da Yabancı bir kavmi edenler taklit,
Ondandır; -vururlar öz ruha kilit...- şeklinde geç-
mektedir¹⁰⁶.

“Kim bir millete benzerse o onlardandır.” Hadîsin râvîsi, Mükerrer b. Ömer, Abdullah İbnu Ömer, Huzeyfe ve İbnu Reslân'dır. Bu hadis, Deylemî'nin *Müsned*'inde bir hadîsin sonu olarak nakledilmektedir ve metin şöyledir.

“بُعِثْتُ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ بِالسَّيْفِ حَتَّى يُعْبَدَ اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَجُعِلَ رِزْقِي تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِي وَجُعِلَتِ الذِّلَّةُ وَالصَّغَارُ عَلَى مَنْ خَالَفَنِي وَمَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ

*Ben kıyamet öncesinde Bir ve ortağı olmayan Allah'a ibadet edinceye kadar kılıçla gönderildim, rızkım mızrağımın gölgesinde kılındı, izlet ve aşağılık Bana muhalefet eden üzerine kılındı, kim bir kavme benzerse o, onlardandır.”*¹⁰⁷.

El-Câmiu's-Sağîr'de hadîsin hasen olduğuna işâreten (ح) rumûzu konulmuştur¹⁰⁸.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 6+5=11'li hşâirece ile yazılmıştır. “taklit”, “kilit” sözcüklerindeki “-lit”ler zengin kâfiye oluşturmıştır.

Yabancıyı, kendilerinin dışında birilerini olduğu gibi taklit edenler, onlara benzeyenler, aradaki farkı ortadan kaldıranlar söz konusu edilerek bu gibilerin taklit ettiklerinden oldukları ifade edilmiştir. “Bana arkadaşını/dostunu söyle, sana senin kim olduğunu söyleyeyim.” vecizesi akla gelmektedir. Bu taklitçi kişilerin, ken-

105 Ebû Dâvud, Libas, 4; Ahmed, b. Hanbel, *Müsned*, II, 50; Kuzâi, I, 244; Suyûtî, *el- Câmi*, hadîs no; 8593; Suyûtî, *el-Feth*, III, 178.

106 Kısakürek, *Esselâm*, s. 123.

107 Deylemî, hadîs no: 2099.

108 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 522.

dilerini kaybetmelerinin nedeni, bizzat kendi ruhlarına kilit takma/vurmalarıdır. Ayrıca buradaki sözcük değıştirilmesi “kilit vurmak” deyiminin kullanımı açısından doğru bir tercihtir.

19- “الْحَرْبُ حُدَّةٌ”¹⁰⁹

Sadece hiledir cenk;

-Bakisi top ve tüfenk-

Esselâm’da: Sadece “hiledir cenk...”

Ötesi top ve tüfenk...¹¹⁰ şeklinde geçmektedir.

“*Harp hiledir.*” Hadîs, Hz. Ali, Câbir b. Abdillâh, Ebû Hureyre, Abdullâh İbnu Abbas, Hz. Âişe, Ka’b İbnu Mâlik gibi sahâbîler tarafından nakledilmiştir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin “sahih” olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur¹¹¹.

“*Harb, hiledir*” ifadesiyle, savaşta düşmana durumu belli etmek için tevriyeli ve tarizli ifadelerin kullanılabileceğine ruhsat verilmektedir.

Manzumenin edebî yönden değerdendirilmesi:

Tercümede 4+3=7’li hece ölçüsü kullanılmıştır. “cenk”, “tüfenk” sözcüklerindeki “-enk”ler zengin uyağı oluşturmıştır.

Savaşın hileden ibaret olduğu, gerisinin kîl ü kâl olduğu kısaca özetlenmiştir. İlk basımdaki şâirin yorumu olan “sadece” sözcüğü yerinde bir değışiklikle *Esselâm*’daki şeklinde şiirin hadîs kısmından çıkartılmıştır.

109 Buhârî, *Sahih*, Cihad, 157; Menâkıb, 25; İstıtabe, 6; Müslim, Zekât, 153; Cihat, 18, 19; Ebû Dâvud, Cihad, 92; Dârimî, Siyer, 92; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 81, 90, 113, 126, 134; Kuzâi, I, 40.

110 Kısakürek, *Esselâm*, s. 131.

111 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 328.

VİCDAN

20 - “الْإِسْلَامُ عَلَانِيَةٌ وَالْإِيمَانُ فِي الْقَلْبِ”¹¹²

Açıktadır İslâm, -Koskoca meydan;-
İmansa gizlidir, yuvası vicdan...

Esselâm’da: “Açıktadır İslâm” herkese meydan;

“İmansa gizlidir, yuvası vicdan...”¹¹³ şeklinde geçmek-

tedir.

“İslâm açıktır, imân da kalptedir.”. Hadisin sahâbî râvisi, Enes b. Mâlik’tir ve İbnu Ebî Şeybe (v.235/849)’den nakledilmiştir, *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadisin “hasen” olduğuna işâreten (ح) rumûzu konulmuştur¹¹⁴.

İmân, Kur’ân’ın ve Hz. Peygamber’in getirdiklerine inanmak ve kalpten tasdik, dil ile ikrar ve uzuvlarla da amel etmektir. Kalp, imânın mahallidir, imânın gerektirdiği davranışlar ise uzuvlarla ortaya konmaktadır. Onun için Kur’ân-ı Kerim’de elliden fazla yerde imân ve amel-i sâlih ifadesi geçer. Bu bakımdan bir Müslüman için imânının alâmeti, sâlih amelleridir, helâlleri yapması ve haramlardan

112 Ahmed b. Hanbel, III, 134-155; İbnu Hacer, *Metâlib*, III, 55, Heysemî, Nurud-din Ali b. Ebî Bekir, *Mecmeu’z-Zevâid ve Menbeu’l- Fevâid*, Beyrut, ts., I, 52; Suyûtî, *el-Câmi*, s. 183.

113 Kısakürek, *Esselâm*, s. 119.

114 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 183

kaçınmasıdır. İşte bu da onun Müslümanlığının göstergesidir. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu sözü irat ettikten sonra eliyle göğsüne işaret ederek “İşte takvâ burada, işte takvâ burada” buyurmuştur ki, kalbinde Allah korkusu olan müminin kalıbında da Allah’ın emirlerine karşı bir davranış olamaz, olsa da devamlı olamaz. Kalbi düzgün olanın, kalıbı ve gidişatı da düzgün olur. Şunu hemen ifade edelim ki, îmânsız amel, amelsiz îmân kurtuluş sebebi değildir. İmam A’zam’ın da “İmânsız bir İslâm’ın olamayacağı gibi İslâm’sız bir îmânın da olamayacağını”¹¹⁵ belirtmiş olması, amelsiz bir îmânın kurtuluş sebebi olamayacağına işaret ettiği kanaatindeyiz. Çünkü îmânı kuvvetlendiren sâlih amellerdir, hayırlı işlerdir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Şiir, 6+5=11’li hece ile yazılmıştır. “meydan”, “vicdan” kelimele-
rindeki “-dan”lar zengin kâfiyedir.

İslâm, apaçıktır ve bu hâliyle herkesi kucaklamaktadır. İmân ise kalptedir, vicdan meselesidir; açıkta değildir, dolayısıyla görünmezdir; kişinin kendi dışındakilere kapalıdır. İmân, amellerle görünür hâle gelmektedir.

21- “إِسْتَفْتِ نَفْسَكَ وَإِنْ أَفْتَاكَ الْمُفْتُونَ”¹¹⁶

Müftüler mi fetva veriyor?

Sen fetvayı vicdanına sor!

Esselâm’da “Müftüler verse de fetvayı,

*Kalbine danış sen, dâvayı!”*¹¹⁷ şeklinde geçmektedir.

“Müftüler fetvâ verseler bile sen kalbine danış.” Hadisin sahâbî râvisi, Vâbisa’dır. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadisin “hasen” olduğuna işâreten (ح) rumûzu konulmuştur¹¹⁸.

Vâsibe b. Mâbed el-Esedî anlatıyor: Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Vâsibe’ye “İyilikten ve gûnahtan sormaya mı geldin?”

115 İmam-ı A’zam’ın *Beş Eseri (el-Fıkhu’l-Ekber)*, terc: Mustafa Öz, İst., 2008, s.75.

116 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 991.

117 Kısakürek, *Esselâm*, s. 120.

118 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 66.

dedi. Vâsibe de “Evet” dedim, dedi ve sözüne şöyle devam etti: Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) parmaklarını topladı onun göğsüne vurdu ve şöyle buyurdu: “Nefsine danış, kalbine danış, ey Vâsibe!” dedi ve bunu üç kere tekrarladi, devamla, *“İyilik, nefsinin huzur bulduğu şeydir, kalbin huzur bulduğu şeydir. Günah ise gönlünde ıstırap meydana getiren şeydir ve göğsünde tereddüt oluşturan şeydir. Her ne kadar insanlar sana fetva verseler de ve sana fetvâ verseler dahi.”*¹¹⁹

Ahmed b. Hanbel’in naklettiğine göre Vâsibe şöyle der: Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem)’e, *“İyiliğin ve günahın ne olduğunu sormak için geldim.”* Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *“İyilikten ve günahıtan sormak için mi geldin?”* dedi. Ben de “Seni hak ile gönderen Allah’a yemin olsun ki, başka bir şeyden sormak için gelmedim (sadece bunu sormak için geldim)” dedim. Bunun üzerine Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *“İyilik, gönlünün inşirah bulduğu şeydir, günah ise gönlünün ıstırap duyduğu şeydir, her ne kadar insanlar bu konuda sana fetva verseler de.”* buyurdu¹²⁰.

Hadis bir başka rivâyette de el-Haşenî’nin, Rasûlüllaha; hakkında helâl ve haram olan şeylerden sorması üzerine Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) minbere çıkar ve *“İyilik, gönlünün sükûnet bulduğu, kalbin itminan bulduğu şeydir, günah da gönlün sekînet bulmadığı, kalbin itminan bulmadığı şeydir, her ne kadar insanlar fetva verenler sana fetva verseler de”* buyurdu¹²¹.

Kalbe danışılması, müminin kalbinde îmân kuvvetli olduğu zaman kalp, Allah’ın nûruyla bakar ve günahları kabullenemez, iyiliklerden huzur bulur. Hadiste kalp, gönül ve nefis kelimelerinin tekrar edilmesi mânânın te’kidi içindir¹²². Bazen bu hadîs, muhtasar olarak *“İyilik, güzel ahlâktır, günah da gönlünün ızdırap duyduğu ve insanlar gördüğünde hoşlanmadığın şeydir”* şeklinde de nakledilmektedir.

119 Dârimî, Büyû’, 2.

120 Ahmed b. Hanbel, IV, 227.

121 Ahmed b. Hanbel, IV, 194.

122 Ahmed b. Hanbel, Müsned (Şuayb el-Arnaût), XXIX, 529.

Görüldüğü gibi hadîs bir kaç tarikten nakledilmektedir. Ancak hepsinin ifade ettiği mânâ aynıdır, Kısakürek'in naklettiği şekli ise hadîsin muhtasar şeklidir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 5+4=9'lu hece ile yazılmıştır. İlk basımda kullanılan “veriyor”, “sor” kelimelerindeki “-or”lar güzel olmayan bir tam kâfiye konumunda iken; ikinci kullanımdaki “fetvâyı”, “dâvâyı” sözcüklerinde bulunan “-yı”lar redif, “-vâ”lar zengin kâfiye oluşturmuştur. Şiirin daha bir işlenmiş bu son durumu, hecenin üstadına tam yakışır hâle gelmiştir.

Şiirin ilk şeklinin birinci mısrası soru şeklinde ve bu soru ikinci mısrayla sanki fetvâyı müftülere sormana hiç gerek yok doğrudan vicdanına sor, gibi bir anlamı çağrıştırıyor. Fakat şiirin son şekli daha bir işlenmiş ve anlam oturmuş durumda. Fetvâyı evet müftüler verir, ama sen son tasdîki kalbinle yap, anlamına bürünmüştür.

22- “إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ قُلُوبَكُمْ وَأَعْمَالَكُمْ”¹²³

Allah ne yüze bakar, ne mal, ne pula bakar;

Ameliyle, kalbiyle beliren kula bakar.

Esselâm'da “Allah ne yüze, ne de mal dolu ele bakar;

İhlâs ile yoğrulmuş kalbe, amele bakar.”¹²⁴ şeklinde

geçmektedir.

“Allah Teâlâ, yüzlerinize ve mâllarımıza bakmaz fakat O, kalplerinize ve amelelerinize bakar.” Hadîsin Müslim (v.261/874)'deki rivâyeti bu şekilde olmakla birlikte başka rivâyetlerinde

“إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَنْظُرُ إِلَى [أَجْسَادِكُمْ وَ] صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ [إِلَى] قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ”¹²⁵

123 Müslim, Birr, 34; Suyûti, *el-Câmi*, hadîs no: 1832.

124 Kısakürek, *Esselâm*, s. 118.

125 Buradaki “إِلَى” edâtı metinde olmadığı ve asıl kaynakta bulunduğu için biz, yanlış okunmaması için yerine koyduk, zaten kural gereği olması da gerekirdi.

*Şüphesiz Allah, sizin vücutlarınıza, suretlerinize ve mâllarınıza bakmaz. Fakat kalplerinize ve amellerinize bakar.*¹²⁶ şeklinde “ce-setlerinize” ifadesi de bulunmaktadır.

Hadîsin sahâbî râvisi, Ebû Hureyre’dir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin sahih olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Şiirin iki şekli de 7+7=14’lü hece ölçüsü ile yazılmıştır. Her iki versiyonda da “-a/-e bakar”lar rediftir. Birincisinde “-ul”lar tam kâfiyeyi oluşturmuşken ikincisinde “el” sözcüğü “amel” sözcüğünün içinde olduğu için tunç kâfiye yapılmıştır.

İlk şeklinde, Allah’ın kulunun yüzüne, mâlına, puluna bakmadığı; kalbine ve ameline baktığı anlatılırken ikinci basımda, kastedilen anlam daha bir belirginleşmekle birlikte oturmuştur. Allah’ın yüze ve mal dolu ele asla bakmadığı; ihlâs ile yoğrulmuş kalbe ve amele baktığı ortaya konmuştur. Özellikle ihlâs ile yoğrulmuş kalbin amellerde ortaya çıkışına bakıldığı öne çıkarılmıştır.

126 Müslim, Birr, 33.

VAZİFE

23- "لَا تَمَنَّوْا الْمَوْتَ"¹²⁷

Ölüm isteğini at!
-Vazifedir bu hayat...

Esselâm'da: *Ecel ânına değin*

"Ölümü dilemeyin"¹²⁸ şeklinde geçmektedir.

"Ölümü temenni etmeyin." Hadîsin râvîsi, Habbab'dır. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin sahih olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur.

Hadîste dünyevî bir sıkıntıdan ve zarardan dolayı ölümü istemek yasaklanmaktadır. Uzun ömürlü yaşamanın, sevabı ve uhrevî ameli artıracağı ümidiyle ölümün istenilmesi iyi karşılanmamıştır. Sadece dünyevî zarardan dolayı ölümü istemenin iyi bir durum olmadığına dikkat çekilmektedir. Ancak zor durumlar mevzu bahis ise bu durumda "Allah'ım! Eğer ölüm hakkımda hayırlı ise canımı al, değilse hayırlı ömür ver" diye duâ etmek gerektiği belirtilir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, her iki basım da 4+3=7'li hece vezniyle yapılmıştır. Birincisinde "at" sözcüğü "hayat" sözcüğünün içinde olduğundan

¹²⁷ Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 9736.

¹²⁸ Kısakürek, *Esselâm*, 124.

tunç kâfiye yapılmışken ikincisinde, “değın” ve “dilemeyın” sözcüklerindeki ilk bakışta “-ın”ler tam kâfiye, derin bakışta “-eğın/-eyın”ler zengin kâfiye oluşturmakta denilebilir.

Vazife olan hayatta ecel anına kadar Hz. Eyüp sabrıyla, değıl intiharı düşünmek, ölümü bile arzulamamak gerektiğı anlatılmıştır. Ecel anında istenebileceğı, teslimiyet/isyan etmeme düşündürmemektedir.

24- “أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ”¹²⁹

Kimdir hak tarafından en çok sevilen kişi?

Odur ki, az olsa da hep devamlıdır işi!

Esselâm'da “Yaradan'ın sevgisine gerekli

*Amel o ki, az olsa da sürekli...”*¹³⁰ şeklinde geçmektedir.

“Allah Teâlâ'ye amellerin en sevimli olanı, az da olsa devamlı olanıdır.” Hadîsin sahâbî râvîsi, Hz. Âişe'dir. *el-Câmiu's-Sağır*'de hadîsin müttetekun aleyh yani Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiklerine işâreten (ق) rumûzu konulmuştur.

Hadîste, Rabbimizin en çok hoşlandığı şeylerden birinin amel-lerde az da olsa devamlılıktır. Şunu hemen ifade edelim ki, buradaki azlık, farzlarda ve vaciplerde şer'in tesbit ettiği ölçülerden azaltmak değildir. Şer'in belirlediğı sınırlara dikkat ederek onların dışında yapılan nâfilelerden az da olsa devamlı olanı makbuldür. Meselâ, vaktin evvelinde devamlı olarak kılanan farz namazlar, vaktinde kılınmayan namazlardan ve nâfile namazlardan her zaman evlâdır.

Manzumenin edebî yönden değerdendirilmesi:

Şiirde, birinci basımda 7+7=14'lü hece vezni kullanılmışken; ikinci basımda koşma/sevgi vezni olan 4+4+3=11'li hece ölçüsü kul-

129 Buhârî, *Sahih*, Rikak, 18; Müslim, 783; Ebû Dâvud, 1368; Nesâî, II, 68-69; III, 222; İbnu Mâce, 4240; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 61, 125, 165; Kuzâî, s. II, 254; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 197.

130 Kısakürek, *Esselâm*, 124.

lanılmıştır. Şiirin ilk halinin mısra sonlarındaki “kişi” ve “iş-i” kelimelerindeki kâfiye tunç kâfiye olarak alınabilir, bu durumda redif yoktur denilebilir. Son halindeki “gerekli”, “sürekli” kelimelerindeki “-li”ler redif, “-rek”ler zengin kâfiyedir.

Allah tarafından en çok sevilen kişi kimdir? diye bir soru ilk basımın ilk mısrasını oluşturmaktadır. Ancak hadîste soru yok. İkinci basım için, Yaratıcı’nın sevgisi, O’nun yapılmasını istediği işlerden, azı bile olsa sürekli yapılan iş sayesinde kazanılacaktır, yorumu yapılabilir. Yapılan hayırlı işin fazlalığı söz konusu edilmemiş, az bile olsa sürekli yapılması özendirilmiştir.

131 - 25 “الدِّينُ النَّصِيحَةُ”

Din öğüttür yalınız..

-Veriniz ve alınız!-

Esselâm’da: “Din öğüttür” sadece...

*Gerçeği bildirmece.*¹³² şeklinde geçmektedir.

“Din, dürüstlüktür.” Hadîsin sahâbî râvisi; Temim ed-Dârî, Abdullah b. Ömer, Ebû Hureyre, İbnu Abbas ve Sevbân gibi sahâbîlerdir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin sahih olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur¹³³.

“Din, nasîhattir” ifadesindeki “nasihat”ın kelime mânâsı; öğüt olmakla birlikte “Din, samimiyettir.”, “Din dürüstlüktür.”, “Din, samimi ve ihlâslı olmaktır.” şeklinde tercüme etmenin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz. Çünkü *nasihat*, sözlükte; ihlâslı olmak, samimi davranmak, kalpte hile bulunmamak, doğru söylemek, ameli ihlâslı yapmak, Allah’ın rızâsından başka bir düşünce olmaksızın

131 Buhâri, Sahîh, İmân, 42; Müslim, İmân, 95; Tirmizî, Birr, 17,18; Nesâî, Bey’at, 31; Dârimî, Rikâk, 41; İbnu Balbân, Ali, *el-İhsân bi Tertîb-i Sahîh-i İbni Hibban*, Beyrut, 1987, VII, 49; Taberânî, II, 52-54; Beyhakî, *Şuab*, IV, 323; Kuzâî, I, 44; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 4302.

132 Kısakürek, *Esselâm*, s. 130.

133 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 262.

hâliyle örnek olmak, öğüt vermek, hayırhâhlık ve yol gösterici olmak, mumundan ayrılmış bal gibi sâfi olmak, eksikleri gidermek ve söküklere dikmek, fesattan alıkoyucu barışa götüren söz, öğüt, samimi istişâre, meveddet/sevgi ile muamele etmek, korumak, muhafaza etmek mânâlarına gelmektedir¹³⁴.

Hattabî (v.388/998)'nin ifadesiyle “*nasihat*”, çok geniş muhtevâlî bir kelime olup dünya ve âhiret hayırlarının hepsini içine almaktadır. Arap kelâmında bütün hayırları içine alan bundan daha kapsamlı başka bir kelime yoktur¹³⁵. Bu bakımdan “*Din nasihattir.*” hadîsi; hem İslâm'ı, hem de İslâm'ın eğitim-öğretim felsefesini özetleyen, birçok âlimin de “medâru'l-İslâm /İslâm'ın temelini ve rûhunu oluşturan hadîsler” dedikleri ve İslâm'ın bütün emirlerini içine alan Hz. Peygamber'in en veciz dört hadîsinden biridir¹³⁶.

“*الدِّينُ النَّصِيحَةُ* /*Din dürüstlüktür.*” cümlesi, hadîsin baş kısmıdır ve rivâyetleri arasında bazı lafız farklılıkları olmakla birlikte bazı

134 Bkz. Râğıb el-İsfahânî, Ebû'l-Kâsım el-Hüseyn b. Muhammed, *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân*, Beyrut, ts., s.494; İbnu Manzur, Muhammed b. Mukerrem, *Lisanu'l-Arab*, Beyrut, ts., II, 615-617; Ahmed el-Âyid (Heyet), *el-Mucemu'l-Arabiyyü'l Esâsî*, 1988, s.1198-1199; İbrahim Enis (Heyet), *el-Mucemu'l-Vasit*, II, 920; Asım Efendi, *Kamus Tercemesi*, İst., 1304 h., III, 989-990; Ayrıca bkz. Çakan İsmail Lütfi, *Hadislerle Gerçekler*, İst., 2003, s. 428; Görmez, Mehmet, “*Din Nasihattir*” Diyanet Aylık Dergi, Şubat, 2006, s. 24-27.

135 Bkz. İbnu'l-Esir, Mecdüddin, en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis ve'l-Eser, Beyrut, ts., V, 63; Nevevî, Muhyiddin, Ebû Zekerîyya Yahya b. Şeref, Şerhu Sahih-i Müslim, Beyrut, ts., II, 27; Aynî, Bedruddin, Umdetu'l-Kâri Şerhu Şahihi'l-Buhârî, Beyrut, ts., I, 321-322.

136 Diğer üç hadîs şunlardır:

a-“Yapılan işlerin değeri niyetlere göredir. Herkesin yaptığı işin karşılığı niyetine göredir; kimin niyeti Allah'a ve Rasûlüne varmaksa onun sevabı da Allah'a ve Rasûlüne hicret sevabıdır. Kim de elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak için yola çıkmışsa onun hicreti de hicret ettiği şeye göredir.” (Buhârî, Bed'ü'l-Vahy, I; İmân, 41; Müslim, İmâret, 155; Ebû Davûd, Talak, 11; Tirmizî, Fezâilü'l-cihad, 16; Nesâî, Tahâret, 60; İbnu Mâce, Zühd, 26).

b-“Sizden biri, kendisi için arzu ettiğini, kardeşi için de arzu etmedikçe imân etmiş olamaz.” (Buhârî, İman, 7; Müslim, 71).

c-“Kişinin, mâlâyani şeyleri terk etmesi, müslümanlığının güzelliğindendir (Tirmizî, Zühd, 11; İbnu Mâce, Fiten, 12).

kaynaklardaki şöyledir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), “*Din dürüstlüktür*” buyurunca, yanında bulunan sahâbîler:

-“Kim için dürüstlüktür ey Allah’ın Rasûlü?” derler.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de:

-“Allah için, Kitabı için, Rasûlü için, müslümanların yetkilileri için *dürüstlüktür ve bütün Müslümanlar için dürüstlüktür.*” buyurur¹³⁷.

Buhârî; hadîsi, bab başlığında senedsiz zikrederken¹³⁸ diğer kaynaklarda muttasıl sened ile nakledilmektedir¹³⁹. Tirmizî (v.279/892); hadîsin, hasen-sahih olduğunu söyler¹⁴⁰.

Bazı rivâyetlerde “*Din, dürüstlüktür*” ifâdesi, üç kere tekrarlanmış olarak nakledilmektedir¹⁴¹. Yine bazı rivâyetlerde cümle başında, te’kid ve kuvvetlendirme, dikkat çekme ifâde eden “*إِنَّ*”¹⁴² ve “*إِنَّمَا*”¹⁴³ ve “*أَلَا*”¹⁴⁴ edâtları da kullanılmıştır. Bu tekrarlama, beyan edilen hakîkatin ne kadar önemli olduğunu anlatırken, cümle başında te’kid edâtlarının kullanılmasıyla da, cümle ihtivâ ettiği mânâ konusunda asla tereddüde yer bulunmadığı da ifâde edilmiş olmaktadır¹⁴⁵.

Kısaca ifade etmek gerekirse “*Din, dürüstlükten ibarettir.*” Zâten İslâm da güzel ahlâk ve dürüstlükten ibarettir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Şiir, 4+3=7’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. İlk basımdaki “yalınız”, “alınız” kelimelerinden biri diğerinin içinde olduğundan tunç kâfiye meydana gelmiştir. İkinci basımda ise kâfiyeler değişerek “sadece”,

137 Buhârî, *Sahih*, İmân, 42; Müslim, İmân 95; Tirmizî, *Birr*, 17,18; Nesâî, *Bey’at*, 31; Dârimî, *Rikâk*, 41; İbnu Balbân, *Ali, el-İhsân bi Tertib-i Sahih-i İbni Hibban*, Beyrut, 1987, VII, 49; Taberânî, II, 52-54; Beyhakî, *Şuab*, IV, 323.

138 Buhârî, *Sahih*, İmân, 42.

139 Bkz. Müslim, İmân, 95; Tirmizî, *Birr*, 17; Nesâî, *Bey’at*, 31; Dârimî, *Rikâk*, 41.

140 Tirmizî, *Birr*, 17.

141 Tirmizî, *Birr*, 17; Nesâî, *Bey’at*, 31; İbnu Balbân, VII, 49; Beyhakî, IV, 323.

142 Bkz. Nesâî, *Bey’at*, 31.

143 Bkz. Nesâî, *Bey’at*, 31; Beyhakî, IV, 323.

144 İbnu Balbân, VII, 50.

145 Bu hadisle ilgili geniş bilgi için bkz. Dölek, *Din Samimiyettir Hadisi Yorumu ve Eğitim Açısından Önemi*, İst., 2015.

“bildirmece” sözcüklerindeki “-ce”ler redif, “-e-”ler yarım kâfiye oluşturmuştur.

İlk basımda “yalınız” sözcüğü de tire (-) içinde olmadığından hadistenmiş gibi algılanıyor. Onu vermek ve almak tavsiye ediliyor. İkinci basımda “sadece” sözcüğü tırnak (“ ”) dışında tutulmuştur. Manzumede öğüdün/nasihatin verilmesi ve alınması değil, bunun gerçeğı/hakîkati bildirme olduğu anlatılmıştır.

TOPLULUK

26- ”يَدُ اللَّهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ“¹⁴⁶

-Düşün bu sırrı her solukta:-

Allah'ın eli toplulukta...

Esselâm'da: Hatırlayın her solukta:

“*Hakk'ın eli toplulukta...*”¹⁴⁷ şeklinde geçmektedir.

“*Allah'ın kudret eli, birlik üzerinedir.*” Hadîs, bu şekliyle, Abdullah İbnu Abbas tarafından nakledilmektedir. Hadîs, Tirmizî'nin *Sünen*'inde “يَدُ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ/Allah'ın kudreti birlik içerisinde olanlardır.” şeklinde geçerken¹⁴⁸, Arfece b. Şureyh el-Eşceî'nin naklettiği bir hadisin içerisinde de “يَدُ اللَّهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ/Gerçekten Allah'ın kudreti birlik içerisinde olanlardır.” şeklinde geçmektedir¹⁴⁹. Yani “علي” yerine “مع” edâtı kullanılmıştır. Mânâ bakımından çok fazla bir fark yoktur. Tirmizî, hadisin “hasen” olduğunu söylemektedir¹⁵⁰. Abdullah b. Ömer'in naklettiği uzunca bir hadîs içerisinde de yine bu hadîs geçmektedir. Tirmizî'ye göre bu rivâyet de “garîb”dir¹⁵¹.

146 Tirmizî, Fiten, 7; Kuzâî, s. 167; Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 10004.

147 Kısakürek, *Esselâm*, s. 130.

148 Tirmizî, Fiten, 7.

149 Nesâî, Tahrim, 6.

150 Tirmizî, Fiten, 7.

151 Tirmizî, Fiten, 7.

Taberânî'nin, Üsâme b. Şüreyk'ten naklettiği bir hadiste de: “يَدُ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ فَإِذَا شُدَّ الشَّادُّ مِنْهُمْ إِخْطَفَهُ الشَّيْطَانُ كَمَا يَخْطَفُ الذَّنْبُ الشَّاةَ مِنَ الْغَنَمِ” /Allah'ın kudret eli, birlikte olanlardır. Şayet biri, o topluluktan ayrıldığında, kurdun koyun sürüsünden bir koyunu kaptığı gibi, şeytan da o kişiyi kapar.”¹⁵² buyrulmuştur.

Hadîsteki “cemaat” kelimesini Tirmizî, ehl-i hadîs ve ehl-i fıkıh olan âlimler olarak izah etmektedir¹⁵³. Ancak en geniş anlamıyla “Birlik ve beraberlik içinde olan bütün Müslümanlar” şeklinde ifade edilmesinin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz. Şunu da ifade edelim ki, Müslümanların dâhilî ayrılıklarının oluşmasında mezkûr ilim erbabının farklı yorumlarının etkisinin de olduğu göz ardı edilemez. Ayrıca Müslüman görünümü ile Müslümanların içine girip, onları ifsat etmek isteyenlere karşı Müslümanların birlik ve beraberlik içinde, âlimlerin çoğunluğunun kabul ettiği konularda birlik içerisinde olmanın gerekliliği kaçınılmaz bir durumdur. İşte bu ittifak ve birliktelik temin edildiği zaman Allah'ın kudret elinin yani yardımının, birlik içerisinde olanların üzerine olacağı ve onları her türlü tehlikelere karşı koruması altında olacağı bildirilmektedir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercümede, ilk basımda 5+4=9'lu hece ölçüsü kullanılmışken, ikinci basımda 4+4=8'li hece vezni kullanılmıştır. “solukta”, “toplulukta” kelimelerindeki “-ta”lar redif, “-luk”lar zengin kâfiye olarak alınabilir.

Burada Allah'ın cemaate, cemaatleşmeye verdiği değer anlatılmaktadır. Nitekim Müslümanlar bir vücut gibi topluluğu oluşturur. Sürüden ayrılanı kurt kaptığı gibi Allah da ona yardım etmez, çünkü o ayrılıkçı konumundadır.

152 Taberânî, I, 186.

153 Tirmizî, Fiten, 7.

27- "الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا"¹⁵⁴

-Cihazda topluluktan uzak nokta paslanır;-
Müminler binalardır, omuz omuza yaslanır.

Esselâm'da: Cihazda birlik dışı kalmış âlet paslanır;

"Müminler binalardır, omuz omuza yaslanır."¹⁵⁵ şeklinde geçmektedir.

"Mümin, mümin için yapı taşlarının birbirini desteklediği bina gibidir." Hadis, bazı rivâyetlerde bu kadarıyla nakledilirken¹⁵⁶, bazı rivâyetler de metnin bir parçası olarak gözükmektedir¹⁵⁷. Nitekim Buhârî'nin, Namaz bölümünde

"إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا وَشَبَكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصَابِعَهُ"

Gerçek mümin, bir mümin için bina gibidir, birbirine kuvvet verir."¹⁵⁸ şeklinde nakledilirken, Mezâlim bölümünde de hadîs, "إِنَّ" edâtı olmaksızın nakledilmektedir¹⁵⁹. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadisin sahih olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur¹⁶⁰.

Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), iki elinin parmaklarını birbirine geçirerek, "Müminin, Mümine bağlılığı, taşları birbirine kenetli yalçın bina gibidir." buyurmuştur¹⁶¹.

Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hadîsi ile Müslümanlar arasında olması arzu edilen tesânüdü, bağlılığı, birliği ve resâneti kavlen bir binaya benzeterek ifâde ettiği gibi, iki elinin parmaklarını da birbirine geçirerek bunu fiilen de göstermiştir¹⁶². Böy-

154 Buhârî, *Sahîh*, Salât, 88; Mezâlim, 5; Müslim, *Birr*, 65; Tirmizî, *Birr*, 18; Zekât, 67; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 404, 405, 409; Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 9143.

155 Kısakürek, *Esselâm*, s. 130.

156 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 405.

157 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 404

158 Buhârî, *Sahîh*, Salât, 88.

159 Buhârî, *Sahîh*, Mezâlim, 5.

160 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 548.

161 Buhârî, *Sahîh*, Mezâlim, 9, Salât, 88; Müslim, *Birr*, 65; Tirmizî, *Birr*, 18; Nesâî, Zekât, 67; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 404.

162 Miras, Kâmil, VII; 366; XII, 134-135; Ayrıca bkz. Mübârefürî, VI, 47.

lece Hz. Peygamber, hem hariçten bir misal vermiş hem de elleri ile de bu birlik ve tesânüdün vasfını göstermiştir.

Hadîste benzetme yönü, bazısı bazısına destek vermesi olarak zikredilmektedir ki, müminlerden bazıları maddeten ve mânen kuvvetli olur, bazıları da zayıf olur. Taşların yan yana, üst üste gelerek birbirlerine destek oldukları, harç ile birbirlerine kenetlendikleri gibi müminlerin de î mân harcı ile birbirlerine kenetlenmeleri, zayıfı ve kuvvetlisi ile birbirine maddî ve mânevî destek olmaları gerektiği belirtilmiştir. Kuvvetli müminler, bir binanın direkleri ve köşe taşları mesabesinde olup zayıf olanlar da bunların desteği altında kuvvet kazanacaklardır. Böyle sağlam bir binaya hariçten zararlı şeylerin ve düşmanların girmesi zor olur. Aksi takdirde ayrı ayrı kalırlarsa, harcı olmayan binanın içerisine hariçten birçok zararlı şeyler girer hatta taşları zamanla yıkılarak bina harap olur. Aynen bunun gibi, müminler de eğer birbirleri ile böyle kenetlenip birlik teşkil edemez, bir araya gelerek tek kuvvet hâline gelemez ve kuvvetli bir î mânla birbirlerine bağlanamazlarsa o zaman hem mağlûp olur hem de sosyal çöküntüye maruz kalırlar¹⁶³.

Öte yandan, *“Müminler; birbirini sevmeye, birbirine merhametli ve şefkatli davranmada bir vücut gibidirler ki, vücudun bir organı rahatsızlandığında vücudun diğer organları onun yardımına koşarlar.”*¹⁶⁴ buyrulur.

Bir rivâyette de *“Müslümanlar, bir kişi gibidir; başı rahatsızlandığında, vücudun bütünü rahatsızlanır.”*¹⁶⁵ buyrulmaktadır.

İnsan yaratılışı itibariyle medenîdir. Toplumsal hayata, birlik ve beraberlik içinde yaşamaya muhtaçtır. Bu yaşamak, maddî durumlarda gerekli olduğu gibi mânevî alanlarda da dinin teâlisi ve terakkîsi, kişinin kendisini mânen muhafaza edebilmesi için de kaçınılmaz bir durumdur. Meselâ, yiyeceğimiz bir ekmek için ne kadar değişik mesleklere sahip olan insanlara ihtiyacımız var. Aynen onun gibi mânen ayakta kalabilmemizin yegâne unsuru olan birlik ve dayanışma içerisinde olmaya da ihtiyacımız vardır.

163 Bkz. Tâhûn, III, 434-435.

164 Müslim, Birr, 66.

165 Müslim, Birr, 67.

Hadîste geçen bu temsîli Kur'ân'da da görmekteyiz. Saff sûresinde “*Muhakkak Allah, kendi yolunda kurşunla kenetlenmiş bir bina gibi saf bağlayarak çarpışan müminleri sever.*”¹⁶⁶ buyrulmaktadır.

Âyette, savaş vs. gibi musîbet zamanlarında, hatta diğer zamanlarda bile müminlerin nasıl olması gerektiğine dikkat çekilerek, kurşunla perçinlenmiş yekpâre bir bina misâli olmaları gerektiği ifâde edilmektedir¹⁶⁷.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Şiir, her iki versiyonda da 7+7=14'lü hece ile kaleme alınmıştır. “paslanır”, “yaslanır” kelimelerindeki “-lanır”lar redif, “-as”lar tam kâfiye oluşturmıştır.

Bir önceki manzumede de öne çıkan birlik meselesi burada da vurgulanmıştır. Teşbih-i belîğ yapılarak bir makinenin bir parçası diğerlerine göre işlemediği, uzakta kaldığı müddetçe nasıl ki pas tutarsa; cemaatten/topluluktan/birlikten ayrılan mümin de öylece paslanacaktır. Manzumenin hadîs kısmında da güzel benzetme yapılarak müminlerin birarada olması bir binaya benzetilmiştir. Bir binanın katları gibi birbirlerini nasıl destekledikleri, birbirleriyle nasıl kenetlendikleri ortaya konularak kendi faydalarına bütün müminlere birlik çağrısı yapılmıştır.

28- “أَحَبُّ الطَّعَامِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مَا كَثُرَتْ عَلَيْهِ الْأَيْدِي”¹⁶⁸

Sofrada Allah'ın sevdiği kıymet;

Üzerinde çok el toplanan nimet...

Esselâm'da: “Allah'ın sevdiği” bir sofrâ demek,

“Üzerinde çok el toplanan yemek...”¹⁶⁹ şeklindedir.

“Allah Teâlâ'nın en çok huşuna giden yemek, üzerinde çok ellerin

166 Saff; 61/ 4.

167 Dölek, *Kur'ân ve Hadîsler Işığında Müslümanda Olması Gereken Özellikler*, İst., 2015, s. 61.

168 Ebû Ya'lâ, IV, 39 (2045); Beyhakî, *Şuab*, VII, 95; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 213.

169 Kısakürek, *Esselâm*, s. 130.

bulunduğu yemektir.” Hadîsin sahâbî râvîsi, Câbir b. Abdillâh’tır. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin sahîh olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur¹⁷⁰.

Ebû Ya’lâ (v.307/919)’nın Mûsned isimli eserinde hadîs, “عَنْ جَابِرٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَحَبَّ الطَّعَامِ إِلَى اللَّهِ مَا كَثُرَتْ عَلَيْهِ الْأَيْدِي” şeklinde geçmektedir. Yani tek fark, hadîsin başındaki mânâyı kuvvetlendiren sadece “إِنَّ” edâtı ziyade olmasıdır.

Hadîste, birlikte yemek yemekten Rabbimizin çokça hoşlandığı ve râzı olduğu belirtilmektedir. Meselâ, özellikle aile fertlerinin sofrâ birliği oluturması hatta (zaruret olmadıkça) aynı tabaklardan birlikte yeme birliğini oluturması, aile mutluluğunun en temel ilkerlerinden biridir.

Manzumenin edebî yönden değeriendirilmesi:

Tercüme, her iki baskıda 6+5=11’li hece ile yazılmıştır. Birinci baskıdaki “kıymet”, “nimet” kelimelerindeki “-met”ler zengin kâfiye oluturmuştur. İkinci baskıdaki “demek”, “yemek” sözcüklerindeki “-mek”ler redif, “-e”ler yarım kâfiye alınabilir.

Allah’ın sevdiği sofrâ, üzerinde çok el toplanandır. Dolayısıyla bu iki şekilde anlaşılabilir: Ailede büyükanne, büyükbabanın da yanında çok çocuk bulunması. Diğer, sofrada olabildiğince misafir bulundurmadır. Böylece bereket artacak ve Allah sevgisi kazanılacaktır.

170 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 19.

TEŞEBBÜS

29- ”مَنْ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُوتٌ“¹⁷¹

-İslâm sonsuz yenilik; bu nokta başlıca sır;-
Günleri birbirine eş geçen, aldanmıştır!

Esselâm'da: İslâm zaman boyunca her dem yeni akıştır;

“Günleri birbirine eş geçen aldanmıştır!”¹⁷² şeklinde geçmektedir.

“İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır”. Hadîs, Deylemî'nin Müsned'inde geçmektedir. Hadîsin sahâbî râvîsi Hz. Ali'dir. Bu metin, bir hadîsin baş tarafıdır ve metnin tamamı şöyledir:

”مَنْ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُوتٌ، وَمَنْ كَانَ آخِرَ يَوْمِهِ شَرًّا فَهُوَ مَلْعُونٌ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ عَلَى الرِّيَازَةِ فَكَانَ عَلَى النُّقْصَانِ وَمَنْ كَانَ عَلَى النُّقْصَانِ فَالْمَوْتُ خَيْرٌ لَهُ

İki günü eşit olan aldanmıştır, kimin günün sonu şer ise o mel'un-dur, fazlalık üzere olmayan noksanlık üzere olur, noksanlık üzere olan için de ölüm daha hayırlıdır.”¹⁷³

Sehâvî; hadîsi *el-Mekasıdu'l-Hasene* isimli eserine almıştır, ancak onun rivâyetinde de bazı farklılıklar ve ziyadeler bulunmak-

171 Deylemî, hadîs no: 5910

172 Kısakürek, *Esselâm*, s. 127.

173 Deylemî, hadîs no: 5910.

tadır. Meselâ, “يومه” kelimesi, “يَوْمِيَه” şeklinde, “على الزيادة” ifadesi, “فِي الزِيَادَةِ” şeklinde, “فَكَانَ عَلَى النِّقْصَانِ” ifadesi, “فَهُوَ فِي النِّقْصَانِ” şeklinde, “وَمَنْ كَانَ عَلَى النِّقْصَانِ” ifadesi de “وَمَنْ كَانَ فِي النِّقْصَانِ” şeklinde geçerken, metnin sonunda da “وَمِنْ أَشْتَأَقَ إِلَى الْجَنَّةِ سَارَعَ فِي الْخَيْرَاتِ” ziyâdesi bulunmaktadır.

Sehâvî'nin rivâyeti şöyledir:

”مَنْ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ، وَمَنْ كَانَ آخِرُ يَوْمِيَه شَرًّا فَهُوَ مَلْعُونٌ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ فِي الزِّيَادَةِ فَهُوَ فِي النِّقْصَانِ، وَمَنْ كَانَ فِي النِّقْصَانِ فَالْمَوْتُ خَيْرٌ لَهُ، وَمِنْ أَشْتَأَقَ إِلَى الْجَنَّةِ سَارَعَ فِي الْخَيْرَاتِ

*İki günü eşit olan aldanmıştır, kimin günün sonu şer ise o mel'undur, fazlalık üzere olmayan noksanlık üzere olur, noksanlık üzere olan için de ölüm daha hayırlıdır, Cennet'e müştak olan hayırlı işlere koşar.”*¹⁷⁴. Sehâvî, hadîsin senedinin zayıf olduğunu söyler¹⁷⁵.

Aclûnî'nin “Keşfu'l-Hafâ” isimli eserinde ise hadîs, biraz daha uzun bir metinle nakledilmektedir. Aclûnî, hadîsin değerlendirilmesi üzerinde uzun uzadıya durur ve hadîsin bu ziyadeliğini şöyle kaydeder:

”مَنْ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ، وَمَنْ كَانَ آخِرُ يَوْمِيَه شَرًّا فَهُوَ مَلْعُونٌ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ فِي الزِّيَادَةِ فَهُوَ فِي النِّقْصَانِ، وَمَنْ كَانَ فِي النِّقْصَانِ فَالْمَوْتُ خَيْرٌ لَهُ، وَمِنْ أَشْتَأَقَ إِلَى الْجَنَّةِ سَارَعَ فِي الْخَيْرَاتِ وَمَنْ أَشْفَقَ مِنَ النَّارِ لَهَا عَنْ الشَّهَوَاتِ وَمَنْ تَرَقَّبَ الْمَوْتَ هَانَتْ عَلَيْهِ اللَّذَاتُ وَمَنْ زَهَدَ فِي الدُّنْيَا هَانَتْ عَلَيْهِ الْمُصِيبَاتُ

*İki günü eşit olan aldanmıştır, iki günün sonu şer olan melundur, ziyadede olmayan noksandır, noksanda olan için de ölüm daha hayırlıdır. Cennet'e müştak olan hayırlara koşar, Cehennem'den korkan da nefsinin istek ve arzularından uzaklaşır, kim ölümü gözetleyip durursa ona lezzetler kolaylaşır, kim dünya konusunda zâhid davranırsa ona da musibetler kolaylaşır.”*¹⁷⁶

174 Sehâvî, s. 631.

175 Sehâvî, s. 631.

176 Aclûnî, II, 233.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, iki baskıda da 7+7=14'lü hece ile yazılmıştır. İlk baskıdaki "sır", "aldanmıştır" kelimelerindeki "-ır"lar tam kâfiye olarak alınabilirken; ikinci baskıdaki "akıştır", "aldanmıştır" sözcüklerindeki "-tır"lar redif, "-ış"lar da tam kâfiye alınabilir.

Manzumede baskıdan baskıya değişen hadîsin yer aldığı mısra değil, Necip Fazıl'a ait olan yorum mısrasıdır. Yorum mısrasının ilkinde, İslâm'daki başlıca sırrın sonsuz yenilik olduğu söylenirken, ikinci yorum mısrasında ise İslâm'ın zaman boyunca ileriye doğru üstüne koyarak süren akış olduğu belirtilmiştir. Manzumenin tamamen hadîs olan ikinci mısrasında iki günü birbirine eşit olanın aldanmış olduğu, dolayısıyla daima çalışmak gerektiği, bugünü dünden ileriye doğru farklı kılmak gerektiği salık verilmiştir.

30- "الْمُؤْمِنُ يَغَارُ وَاللَّهُ أَشَدُّ غَيْرًا"¹⁷⁷

Mümin kalpten gayretli;
Allah'sa en gayretli...

Esselâm'da: "Mümin içten gayretli;

*Allah'sa en gayretli..."*¹⁷⁸ şeklinde geçmektedir.

"Mümin eşini kıskanır. Allah ise kulunun günah işlemesini en çok kıskanandır." Hadîsin sahâbî râvîsi, Ebû Hureyre'dir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de sahih (صح) işâreti konulmuştur.

Hadîste geçen "gayret" kelimesi, kıskanmak mânâsındadır. Allah'ın kıskanması da kulunun günah işlemesini istememesi demektir. Bu bakımdan îmânı kâmil olan kişi iffetini ve namusunu günahlardan nasıl korursa ve iffetinin lekelenmesini istemez ise Allah da kulunun günah işlemesini asla istemez, demektir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

177 Suyûti, *el-Câmi*, hadîs no: 9148.

178 Kısakürek, *Esselâm*, s. 125.

Manzumenin her ikisi de 4+3=7’li hece ile yazılmıştır. “kalp/iç-ten gayretli”, “en gayretli” kelimelerine bakıldığında “gayretli” kelimesinin redif, “en” sözcüğünün “kalp/iç-ten” sözcüğünün içinde olması nedeniyle tunç kâfiye oluşmuştur.

Mümin olumsuzluklara karşı nasıl korumacı ise, kendini ve namusunu sakınıyorsa, Allah da kulu için daha fazlasını yapmaktadır.

31- “الْكَافِرُ الْجَبَانُ مَخْرُومٌ وَالْكَافِرُ الْجَسُورُ مَرْزُوقٌ”¹⁷⁹

Korkak tâcire utanç,
Cesur tâcire kazanç...

Esselâm’da “Yoksundur korkak tacir;

Rızıklanır atak tacir...”¹⁸⁰ şeklinde geçmektedir.

“Korkak ticâretçi mahrum kalmıştır. Cesur ticâretçi ise rızıklandırılmıştır.”. Hadîsin sahâbî râvîsi, Enes b. Mâlik’tir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

Hadîste ticâretin bir cesaret işi olduğunu ve bu cesaretin de kişinin rızıkının celbine vesile olacağı belirtilmektedir. Şunu hemen verelim ki, rızık veren Allah’tır. Ancak rızık talep etmek ve kesb etmek ise kula aittir. Onun için önce rızık talep etme ve onu arama konusunda teşebbüs ve cesaret gerekir. Sonra Allah’a tevekkül gerekir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzumenin ikisi de 4+3=7’li hece veznine sahiptir. “utanç”, “kazanç” kelimelerindeki “-ç”ler redif, “-an”lar tam kâfiye alınabilirken; *Esselâm*’daki versiyonda geçen “tâcir”ler redif, “-ak”lar tam kâfiye olur.

Korkak/risk alamayan tâcir ile cesur/atılımcı tâcir karşılaştırılarak tüccarla ilgili bir cesaretlendirme, teşvik söz konusudur. Ticârette bol rızık için atak olmak gerektiği anlatılmaktadır.

¹⁷⁹ Kuzâî, s. 169; Suyûtî, hadîs no: 3395.

¹⁸⁰ Kısakürek, *Esselâm*, s. 125.

32- “الْطُّبْحَةُ تَنْغُ الرِّزْقُ”¹⁸¹

Sabah uykusu,
Rızka bir pusu...¹⁸²

“Sabah kerahet vaktinde uyumak rızka engel olur.” Hadisin sahâbî râvîsi Osman b. Affân’dır. Metindeki “يَمْنَعُ” kelimesi hadîste “تَمْنَعُ” şeklinde “ت” harfi ile yazılı olduğu için biz hadîs kitabında-kini esas aldık, kural olarak da doğrusu “ت” olması gerekir. Onun için metinde doğrusunu yazdık¹⁸³. Ebû Nuaym, *Hilyetu’l Evliyâ* isimli eserinde “إِنَّ الطُّبْحَةَ تَنْغُ الرِّزْقُ” şeklinde yani hadîsin metin-başında te’kid edâtı olan “إِنَّ” edâtı ile nakledilmiştir¹⁸⁴. Mânâyı kuvvetlendirmekten başka bir farklılığı yoktur. Şuayb el-Arnaût, hadîsin çok zayıf olduğunu söylemektedir¹⁸⁵. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de de hadîsin sahih olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur.

Hadîs, sabah erkenden fiilî ve kavli olarak rızık talebinde bulunulmasını teşvik ediyor. Çünkü sabahın erken saatleri, insanın en zinde olduğu, yorgun olmadığı ve rızıkların dağıtıldığı bir zamandır. Bu bakımından sabah vaktinin en iyi şekilde değerlendirilmesi tavsiye edilmiş olmaktadır.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 2+3=5’li hece ile kaleme alınmıştır. “uykusu”, “pusu” sözcüklerindeki “-usu”lar zengin uyak olarak alınabilir.

Hadîsin doğrudan/yorumsuz işlendiği manzumede sabah uykusunun kazanca engel olduğu, onun kaybolmasına neden olduğu söylenerek tersi, yani sabahleyin uyumayıp çalışmak ve kazanç elde etmek gerektiği anlatılmıştır.

181 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 73,74; Kuzâî, I, 73; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 5129.

182 *Esselâm*’da da aynı şekilde geçmektedir. s. 125

183 Bkz. Beyhakî, *Şuab*, IV, 180.

184 Ebû Nuaym, *Hilyetu’l- Evliya*, IX, 251.

185 Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (tahk: Şuayb), I, 547

MÜCAHEDE

33- “أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ الْحُبُّ فِي اللَّهِ وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ”¹⁸⁶

Allah’ın emrettiği –sahici Müslümanlık,-
Allah için dostluktur, Allah için düşmanlık...

Esselâm’da “Hakk’ın en sevdiği iş” çifte kutbu gözetmek,

“Allah için sevmek ve Allah için buğzetmek”...¹⁸⁷

şeklinde geçmektedir.

“Allah’a en sevimli olan amel, Allah için sevmek, Allah için kızmaktır.” Hadîs Ebû Dâvud’da “أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ الْحُبُّ فِي اللَّهِ وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ/Amellerin Allah’a en faziletli olanı, Allah için sevmek ve Allah için buğz etmektir.”¹⁸⁸ şeklinde nakledilmiştir. Bu hadîsin sahâbî râvîsi Ebû Zerr’dir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Her iki manzume de 7+7=14’lü hece ile yazılmıştır. “Müslümanlık”, “düşmanlık” kelimelerindeki “-lık”lar redif, “-man”lar zengin

186 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 146; Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 202.

187 Kısakürek, *Esselâm*, s. 121.

188 Ebû Dâvud, *Sünnet*, 2.

uyak oluşturmıştır. İkinci basımdaki “gözetmek”, “buğzetmek” sözcüklerindeki “etmek”ler redif, “-z”ler yarım kâfiyedir.

Sahici Müslümanlık veya çifte kutbu gözetmek demek, yaptığı-nı hassasiyetle Allah için yapmaktır. Biriyle Allah için dost olmak, birini Allah için sevmek; Allah için düşman olmak, birine buğzetmek Allah’ın emrettiği, en sevdiği iştir.

34- “أَحَبُّ الْجِهَادِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى كَلِمَةُ حَقٍّ يُقَالُ لِإِمَامٍ جَائِرٍ”¹⁸⁹

Savaşmak Hakk’ın en beğendiği öz:

Zalim başbuğlara söyleyen hak söz!

Esselâm’da “Hakk’ın en sevdiği savaşmada öz,

“Baştaki zâlime söylenen hak söz...”¹⁹⁰ şeklinde geçmektedir.

“Cihadın Allah’a en sevimli olanı, zâlim yöneticiye söylenen hak sözdür.”. Hadîsin sahâbî râvisi, Ebû Ümâme’dir. Hadîs, Ebû Dâvud ve Tirmizî’de “أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَذْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ”¹⁹¹ şeklinde geçer-ken, Nesâî’de de “أَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ قَالَ: كَلِمَةُ حَقٍّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ”¹⁹² şek-linde nakledilmektedir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin hasen olduğu-na işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

Zahmet çekmek, talebinde ısrar etmek, azmetmek etmek mânâ-larına gelen cehd (جهد) kelimesi ile aynı kökten ve müfâale babından masdar olan “cihâd” kelimesi, kavram olarak düşmanla savaşmak mânâsına gelmektedir. İnsanın en büyük düşmanı da içindeki nefsi ve hariçteki şeytanıdır. Cihadın en önemlisi de kişinin nefsi ile mücadele etmesidir. Nitekim Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Gerçek mücahid, nefsi ile mücahede edendir.” buyurmuştur¹⁹³. Gerektiğinde haricî düşmana karşı savaşmak da cihaddır. Hadîste zikredildiği gibi

189 Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 210.

190 Kısakürek, *Esselâm*, s. 121.

191 Ebû Dâvud, *Melâhim*, 17; Tirmizî, *Fiten*, 13; Kuzâî, II, 171.

192 Nesâî, *Bey’at*, 37.

193 Tirmizî, III, 89.

zâlimin karşısında hakkı söylemek, gerçekleri ve hakikati tavsiye etmek de cihadın bir çeşididir. Genel olarak Allah'ın rızâsını kazanmak ve Allah'ın kelimesini yüceltmek, yaymak (i'lây-ı kelimetullah) için çalışmak, gayret etmek ve zahmet çekmek de önemli cihaddır.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

İki manzume de 6+5=11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Dize sonlarındaki “öz”, “söz” kelimelerine bakıldığında “öz” kelimesinin “söz” kelimesinin içinde olduğu görülür ki bu da tunç kâfiyeyi oluşturur.

Allah'ın en beğendiği ve en sevdiği, zulmeden kişiye/lidere mutlak gerçeğin söylenmesidir. Yönetilenin yöneticisine hakkı söylemesi Hakk'ın en sevdiğidir.

35- “لَا طَاعَةَ لِمَنْ لَمْ يُطِيعِ اللَّهَ”¹⁹⁴

Bir adam ki, Allah'a itaat nedir bilmez;

Böylesine itaat, hiçbir türlü edilmez!

Esselâm'da: İtaat, ancak Hakk'ın emrindeyken cemaat,

“Yok, Allah'a itaat etmeye itaat!”¹⁹⁵ şeklinde geçmektedir.

“Allah'a itaat etmeye itaat yoktur.” Hadisin sahâbî râvîsi, Enes b. Mâlik'tir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadisin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

Hadîs, genel mânâda Allah'ın emir ve yasakları konusunda Allah'a isyan eden kişilerin emirlerine uyulmayacağını bildirmektedir. Özelde de bir idarecinin Allah'a isyan konusunda emir verse ona itaat edilmeyeceğini bildirmektedir¹⁹⁶.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14'lü hece ile yazılmıştır. “bilmez”, “edilmez” kelimelerindeki “-mez”ler rediftir, “-il”ler tam kâfiyedir. “cemaat”, “itaat” kelimelerindeki “-aat”lar zengin kâfiyedir.

194 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 213; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 9901.

195 Kısakürek, *Esselâm*, s. 130.

196 Bkz. Münâvî, Muhammed Abdurraûf, Feyzu'l-Kadîr, Beyrut, ts. VI, 432.

Allah'a itaat etmeyene itaat edilmez. Ancak Allah'a itaat edene itaat edilir. Dolayısıyla manzumede, yönetilenden yöneticisinin Allah'a itaat edip etmediğine göre tavır istenmektedir.

36- “نَغْمُ الْمَيِّتَةِ أَنْ يَمُوتَ الرَّجُلُ دُونَ حَقِّهِ”¹⁹⁷

-Kula en büyük nimet, mazlumlığa bedeldir;-
Ey haksız öldürülen, ölümün ne güzeldir!

Esselâm'da “Ölüp de ölmeyene ölüm cana minnettir;

“Ey Hak için can veren, ölümün ne nimettir!” şeklinde geçmektedir¹⁹⁸.

“Kişinin mâlî için ölmesi, ne güzel ölümdür.” Hadîsin sahâbî râvîsi, Sa'd b. Ebî Vakkas'tır. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

Hadîste, mâlî için haksız yere öldürülen kişinin şehit olacağı bildirilmektedir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14'lü hece ölçüsü kullanılmıştır. “bedeldir”, “güzeldir” sözcüklerindeki “-dir”ler redif, “-el”ler tam uyaktır. İkinci basımdaki “minnettir”, “nimettir” kelimelerindeki “-tir”ler redif, “-et”ler tam kâfiyedir.

Birinci basımda zulme uğrayan olmanın, zulüm yapan kişi olmamanın en büyük nimet olduğu yorumu ile birlikte haksız yere ölümün çok güzel bir ölüm olduğu anlatılmıştır. İkinci basımda hadîs olmayan kısımda “ölüp de ölmeyen” ibaresi şehitleri akla getirmektedir. Böyleleri için elbetteki ölüm, şerbettir, içilmesi özlenendir. Hadîs olan kısma göre, Allah için, Mutlak Gerçek uğruna ölüm övülmüş, değeri bilinmesi gereken bir nimet olarak görülmüştür.

197 Taberânî, *Evsat*, IX, 149, 151; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 184; Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 9275.

198 Kısakürek, *Esselâm*, s. 121.

İŞBAŞINDAKİLER

37- “إِنَّ الْأَمِيرَ إِذَا ابْتَغَى الرِّيَّةَ فِي النَّاسِ أَفْسَدَهُمْ”¹⁹⁹

-Bilsin işbaşındakiler: İşi güven yürütür!-

Halk içine casuslar salan, halkı çürütür.

Esselâm'da: Bilsin ki, işbaşındakiler, işi güven yürütür;

“Halk içine casuslar salan, halkı çürütür!” şeklinde geçmektedir²⁰⁰.

“Yönetici, insanların yaptıkları her şeyde şüphe ararsa insanları ifsat eder.”. Hadîsin sahâbî râvîsi, Ebû Ümâme el-Bâhili’dir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

Hadîste; idarecinin, raiyetinin söylediklerine ve yaptıklarına şüphe ve sû-i zanla bakarak onları tecessüs etmesinin doğru olmadığı, şayet böyle yaparsa halkına kötülük yapmış olacağı ve ahlâksızlık edeceği bildirilmektedir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, her iki basımda 7+7=14’lü hece ile yazılmıştır. “yürütür”, “çürütür” sözcüklerindeki “-tür”ler redif, “-ürü”ler zengin kâfiyedir.

199 Ebû Dâvud, Edeb, 37; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Haydarabad, 1344 h., VIII, 333; Hâkim, 419; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 1956.

200 Kısakürek, *Esselâm*, s. 121.

İdareci olanlara çalıştırdıklarına, emirleri altında olanlara güvenmeleri gerektiği şeklinde bir uyarı söz konusudur. Hadis olan dizede ise yöneticinin yönettiklerine güvenmeyip onların içine casuslar salmasının güven bunalımına yol açacağı anlatılmaktadır.

38- “أَخَذُ الْأَمِيرَ الْهَدِيَّةَ سَخَتْ وَقَبُولُ الْقَاضِي الرِّشْوَةَ كُفْرٌ”²⁰¹

Hediye emîrin boynunda kılıç;
Küfürdedir, rüşvet alırsa yargıç...

Esselâm'da “Emîrin hediye alması zehir;

Yargıç rüşvet kabul ederse, kâfir...”²⁰² şeklinde geçmektedir.

“İdarecinin hediye alması zehirdir, hâkimin de rüşvet alması küfürdür.”. Hadisin sahâbî râvîsi, Hz. Ali'dir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadisin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

Hadiste, yönetme makamında olan kişilerin, yönetilenlerden hediye almasının iyi bir davranış olmadığı, hâkimin de davalı ve davacılarından bir menfaat almaması gerektiği vurgulanmıştır. Zira bu durumlarda ne idareciler ve hâkimler âdil olabilirler.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Beyit, 6+5=11'li hece ile yazılmıştır. İlk basımda, “kılıç”, “yargıç” kelimelerindeki “-ıç”lar tam kâfiye iken; ikinci basımdaki “ze-hir”, “kâfir” kelimelerinde bulunan “-ir”ler tam kâfiyedir.

İlk basımdaki ilk mısrada hediye alan idarecinin idam edilmesi gerektiği anlatılırken, ikinci basımda bu tür idarecinin durumu biraz yumuşatılarak zehir içmiş olma durumuna indirgenmiştir. Şiirin ikinci mısrası da yargıçla ilgilidir. Aldığı hediyesi rüşvet olan yargıcın durumu hediye alan idareciden daha kötü olarak dinden çıkarak mürted/kâfir olmaktadır.

201 Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 289.

202 Kısakürek, *Esselâm*, s. 122.

39- “كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ”²⁰³

Ve İslâm sürdüğünden mesul olmak gücüdür
Hepiniz çobansınız; Müslüman sürücüdür;

Esselâm'da: “Hepiniz çobansınız; sürüden mes’ul çoban...”

Çoban uyusun diye gözler dışardan yaban...²⁰⁴ şeklinde geçmektedir.

“Hepiniz yöneticisiniz ve hepiniz yönettiğinden sorumludur.” Bu metin, bir hadîsin baş kısmıdır. Hadîsin sahabî râvîsi Abdullah b. Ömer’dir ve tamamı şöyledir:

”كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، الْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا، وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، أَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ

Dikkat edin! Hepiniz yöneticisiniz. Hepiniz yönettiğinden sorumludur. İnsanların işlerini üzerine alan idâreci yöneticidir ve raiyetinden sorumludur. Erkek ailesinin yöneticisidir ve raiyetinden sorumludur. Kadın, kocasının evinin ve çocuğunun yöneticisidir ve raiyetinden sorumludur. Hizmetçi efendisinin mâlının yöneticisidir ve raiyetinden sorumludur. Dikkat edin! Hepiniz yöneticisiniz ve hepiniz raiyetinizden sorumlusunuz.”²⁰⁵

el-Câmiu’s-Sağîr’de hadîsin sahih olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur²⁰⁶.

Hadîs, her insanın, idaresine verilen yükümlülüklerinin olduğunu ve bunlardan sorumlu olduğunu belirtmektedir. Bu hadîs, Hz. Peygamber’in sorumluluk eğitimine ve bireyin sorumluluk alanlarına örnek olarak verilebilecek en kapsamlı hadîslerinden biridir.

203 Buhârî, *Sahîh*, Ahkâm, 1; İstikrâz, 20; Müslim, İmâret, 20; Tirmizî, Cihâd, 27; Ebû Dâvud, İmâret, 1.

204 Kısakürek, *Esselâm*, s. 121.

205 Buhârî, *Sahîh*, Ahkâm, 1; İstikrâz, 20; Müslim, İmâret, 20; Tirmizî, Cihâd, 27; Ebû Dâvud, İmâret, 1.

206 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 393.

Bu hadîste bireylerin sorumlulukları belirtilirken belirli bir şahıs hedef alınmadan evrensel olarak bütün insanlığı içine alacak şekilde kapsamlı ifadeler kullanıldığı görülmekte ve her insana kendi sorumluluğu bildirilmektedir. Böylece insanların veya devletin işlerini yürütülmesini üzerine alan devlet başkanından, mahalle muhtarına kadar bütün idareci ve yöneticiler; aile reisinden öğretmene, ev hanımından, hizmetçiye kadar, hatta bizzat kişinin kendisine kadar herkesin sorumlu olduğu vurgulanmıştır. Bu sorumluluk anlayışı da, bir çobanın, sevk ve idaresi ile mükellef olduğu her şeyi korumasından sorumlu olmasına benzetilmiştir²⁰⁷.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14'lü hece vezni ile yazılmıştır. İlk basımda mısra sonlarındaki "gücüdür", sürücüdür" kelimelerindeki "-dür"ler redif, "-ücü"ler zengin kâfiyedir. İkinci basımdaki "çoban", "yaban" kelimelerindeki "-ban"lar zengin kâfiyedir.

Her Müslüman idarecidir ve idare ettiklerinden sorumludur. Bu yönüyle her bir idareci teşbih-i belîğ yapılarak çobana benzetilmiştir. Sürüdekiler/yönetilenler de sorumluluklarından dolayı çoban konumundadır, yönettiklerinden sorumludurlar. İslâm'da kimse kendini yönetici konumunun dışında tutamaz; herkes çoban olduğu için de bir üstteki çoban sorumluluk paylaşımından dolayı rahat eder. Böylece bir yer hep beraber yönetilir.

40- "كَمَا تَكُونُوا يُؤَلَّى عَلَيْكُمْ"²⁰⁸

Neyseniz ona göre

Başınızda idare...

Esselâm'da şöyledir: "Ne haldeyseniz tam o hâle göre,

Başınızda sizi güden idâre"...²⁰⁹

207 Sorumluluk konusunda geniş bilgi için bkz. Önder, Mustafa- Dölek, Adem "Hepiniz Yöneticisiniz" Hadisi Bağlamında Hz. Peygamber'in Sorumluluk Eğitimi, *EKEV Akademi Dergisi*, Ankara, 2009, s. 407-426.

208 Kuzâî, s. 120; Deylemî, hadis no: 4918; Beyhaki, *Şuab*, VI, 23; Suyûti, *el-Câmi*, hadis no: 6406.

209 Kısakürek, *Esselâm*, s. 121.

“*Nasıl olursanız öyle idare olunursunuz.*” Hadîsin râvîsi, Ebû Bekir’dir, Suyûtî’de ise Ebû Bekre olduğu ifade edilmiştir ve hadîsin zayıf olduğuna işareten (ض) rumuzu konulmuştur. Deylemî’nin rivâyeti ise şöyledir: “كما تكونون يولى عليكم أو كما يؤمر عليكم”²¹⁰

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzumenin ilk baskısı 4+3=7’li hece ile yazılmışken, hece sayısı artırılarak ikinci baskısı 6+5=11’li hece ile yazılmıştır. Mısraların sonundaki “göre” ve “idare” sözcüklerindeki “-re”ler tam kâfiyedir.

Yönetilenler/koyunlar ne durumda ise, onların hâli nasılsa içlerinden biri idarecileri olduğu için otomatik olarak kendilerinin çobanları/yöneticileri de onların özelliklerini taşır. Halkın aynası idarecileri, idarecinin aynası da yönettiği halkıdır.

210 Deylemî, hadis no: 4918.

ALÂMETLER

41- ”إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يُرْفَعَ الْعِلْمُ وَيُنْبَتِ
الْجَهْلُ وَيُسْرَبَ الْخَمْرُ وَيُظْهَرَ الزِّنَا“²¹¹

Alâmetler: Yıkılır ilim denilen bina;
Cehil ve şarap taşar, açıkta gezer zina...

Esselâm'da; “Kıyametten alâmet: Küfür ilmi süpürür;

Cehil yerleşir, şarap taşar, zina köpürür...”²¹² şeklinde
geçmektedir.

“İlmin kaldırılması, cehaletin yerleşmesi, içkinin içilmesi ve zinanın âşikare yaygınlaşması, kıyametin alâmetlerindendir.” Hadîsin sahâbî râvîsi Enes b. Mâlik'tir. *el-Câmiu's-Sağîr* de hadîsin sahih olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur.

Hadîste, kıyametin alâmetlerinden ilmin yok olması, cehaletin artması, içkinin çokça içilmesi ve zina fiilinin âşikare yaygınlaşması belirtilmektedir. İlmin azalması, âlimlerin vefatı ya da ilmi tahsil edenlerin azalması neticesinde cehalet de artacaktır. Cehaletin olduğu yerde de diğer durumlar kaçınılmaz hâl alacaktır.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

211 Buhârî, *Sahih*, İlim, 21; Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 2574.

212 Kısakürek, *Esselâm*, s. 123.

Tercümenin her iki baskısında da 7+7=14'lü hece vezni kullanılmıştır. Ancak ilk baskıda “bina”, “zina” kelimelerindeki “-ina”lar zengin kâfiye oluşturmuşken; ikinci baskıda değişerek “süpürür”, “köpürür” kelimelerindeki “-ür”ler redif, “pür”ler zengin kâfiye olmuştur.

İlmin yıkılması, küfrün ilmi süpürmesi; cahilliğin ve şarabın taşkınlığa ulaşması; zinanın köpürüp açıktan yapılması kıyamet alametleri olarak gösterilmiştir.

42- “إِذَا وَسَدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ”²¹³

İşin, nâehle vermek, bozunca sıhhatini,
Beklemek lâzım artık, kıyamet saatini!²¹⁴

“İş, ehil olmayana verildiğinde kıyameti bekle.” Hadîsin râvîsi Ebû Hureyre’ dir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin sahih olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur. Hadîs, Deylemî’de şöyle nakledilmektedir: “إِذَا ضَيَّعَتِ الْأَمَانَةُ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ إِذَا أَسْبَدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ”/Emanet zayi edildiğinde kıyameti bekle, iş ehli olmayana verildiğinde de kıyameti bekle.”²¹⁵. Maddî ve mânevî emânetlerin zâyî edilmesi kıyâmetin kopmasının sebebi olduğu gibi bir iş de ehli olmayana verildiğinde o işin kıyâmeti kopmuş demektir²¹⁶.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Şiirde 7+7=14'lü hece ölçüsü kullanılmıştır. “sıhhatini”, saatini” kelimelerindeki “-ini”ler redif, “-at”lar tam kâfiyedir.

Yukarıdakiler gibi kıyâmet alâmetlerinden biri de işin ehli olmayana verilmesidir; adâletin, hak edenin hakkının verilmemesidir.

213 Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 887.

214 *Esselâm*’da da aynı şekilde geçmektedir. s. 131.

215 Deylemî, hadîs no. 1322.

216 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Dölek, *Güvenli Yarınlar*, İst., 2003.

43- “يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ الصَّابِرُ فِيهِمْ عَلَى دِينِهِ كَالْقَابِضِ عَلَى الْجَمْرَةِ”²¹⁷

Bir zaman gelecek ki, sabır göstermek dinde,
Kor tutmaya dönecek, avucunun içinde...²¹⁸

“İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda insanlar içinde dinini yaşama hususunda sabreden kişi, avucunda kor ateşi tutan gibi olacaktır.” Hadîsin râvîsi, Enes b. Mâlik’tir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

Hadîs, Deylemî’de şöyledir:

“يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ الصَّابِرُ فِيهِمْ عَلَى دِينِهِ لَهُ أَجْرُ خَمْسِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرُ فِيهِمْ عَلَى دِينِهِ كَالْقَابِضِ عَلَى الْجَمْرَةِ”

İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda insanlar içinde dinini yaşama hususunda sabreden kişiye elli kişinin aldığı sevap vardır ve insanlar içinde dinini yaşama hususunda sabreden kişi, avucunda kor ateşi tutan gibi olacaktır.”²¹⁹

Hadîs, dinin emir ve yasaklarına uygun biçimde yaşamanın ve anlatmanın çok zor ve sıkıntılı olacağı bir zamanın geleceğinden haber vermektedir ki, bu durum zamanla görüldüğü gibi bundan sonra da vâki olması mümkündür.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14’lü hece ile yazılmıştır. “dinde”, “içinde” sözcüklerindeki “-de”lere redif, “in”lere tam kâfiye denilir.

Yine bir alâmet söz konusudur: Dinde sabırlı olmak, güzel benzetmeyle avuç içinde kor ateş tutmaya benzetilmiştir. Dinin kural-larının birileri tarafından yaşanması onlar için çok tehlikeli olacaktır; ama onlar sabırla bu kuru ellerinde tutacaklar, atmayacaklardır.

217 Tirmizî, IV, 526; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 9988.

218 *Esselâm*’da da aynı şekilde geçmektedir. s. 119.

219 Deylemî, hadîs no: 8693.

KÖTÜLÜKLER

44- “أَخْتُوا التُّرَابَ فِي وُجُوهِ الْمَدَاحِينَ”²²⁰

-Ey şaklaban meddah, nur sana ırak!-
Saçın dalkavuğun yüzüne toprak!

Esselâm'da: Nefsleri övenler ihlâsa ırak...

“Saçın dalkavuğun yüzüne toprak!...”²²¹ şeklinde geçmektedir.

“Çokça medhedenlerin yüzlerine toprak serpin” Hadîs, İbnu Ömer ve Ebû Hureyre'den nakledilmektedir. Buhârî, hadîsi *el-Edebü'l-Müfred* isimli eserinde “إِذَا رَأَيْتَ الْمَدَاحِينَ فَاخْتُوا فِي وُجُوهِهِمُ التُّرَابَ / Medhedenleri gördüğünde onların yüzlerine toprak serpin” şeklinde geçmektedir²²². Kuzâî'de “أَخْتُوا فِي وُجُوهِ الْمَدَاحِينَ التُّرَابَ / Meddahların yüzlerine toprak serpin” şeklinde nakledilir²²³. Fark sadece bazı kelimelerdeki takdim ve tehiridir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de de “أَخْتُوا فِي أَفْوَاهِ الْمَدَاحِينَ التُّرَابَ / Meddahların ağızlarına toprak serpin.” şeklinde geçmektedir ve hadîsin sahih olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur²²⁴.

220 Ahmed, b. Hanbel, *Müsned*, II, 94; Müslim, *Zühd*, 69; Ebû Dâvud, 4804; Tirmizî, 2398; İbnu Mâce, 3742; Kuzâî, s. 144;

221 Kısakürek, *Esselâm*, s. 123.

222 Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 79.

223 Kuzâî, s. 144; Taberânî, *Kebir*, XX, 239.

224 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 21.

Manzumenin edebî yönden değerdendirilmesi:

Tercüme, 6+5=11'li hece ile yazılmıştır. "ırak", "toprak" kelime-
lerindeki "-rak"lar zengin kâfiyedir.

Nûra, ihlâsa uzak şaklaban meddah/yalaka/yağcılarının dalkavuk-
luklarından dolayı yüzlerine toprak saçılması salık verilmektedir.. İh-
lâslı insanların bu tür davranışlarda bulunmayacağı hissettirilmiştir.

45- "هَلَكْتَ الرَّجَالُ حِينَ أَطَاعَتِ النِّسَاءُ"²²⁵

Erkek sürü, kadın çoban olunca,
Git gittiğin kadar, helâk yolunca...

Esselâm'da: Erkeğine bağlı kadın sırrı pek ince;

"Erkeğin helâki, kadına baş eğince..."²²⁶ şeklinde
geçmektedir.

"Erkekler, kadınlara itaat ettiklerinde helâk olurlar.". Hadîsin
sahâbî râvisi, Ebû Bekre'dir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin hasen ol-
duğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

Hadîs, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde

"عَنْ أَبِي بَكْرَةَ أَنَّهُ شَهِدَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ أَتَاهُ بَشِيرٌ يُبَشِّرُهُ بِظَفَرِ جُنْدٍ
لَهُ عَلَى عَدُوِّهِمْ وَرَأْسُهُ فِي حَجَرٍ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَامَ فَخَزَّ سَاجِدًا ثُمَّ أُنْشَأَ
يُسَائِلُ الْبَشِيرَ فَأَخْبَرَهُ فِيمَا أَخْبَرَهُ أَنَّهُ وَلَّى أَمْرَهُمْ امْرَأَةً فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
الآنَ هَلَكْتَ الرَّجَالُ إِذَا أَطَاعَتِ النِّسَاءُ هَلَكْتَ الرَّجَالُ إِذَا أَطَاعَتِ النِّسَاءُ هَلَكْتَ
الرَّجَالُ إِذَا أَطَاعَتِ النِّسَاءُ ثَلَاثًا

Ebu Bekre'den nakledilmiştir: O, müjdecinin Rasûlullah'a ge-
lip, ordusunun düşmanlara galip geldiğini müjdelediğine şahit
oldu. (Rasûlullah'ın başı Âişe (r.anhâ)'nin kucağında idi, kalktı ve
secdeye kapandı, sonra müjdeciye sordu; müjdeci de O'na onların
işlerini bir kadının idare ettiğini haber verdi. Bunun üzerine Rasû-

225 Taberânî, I, 135; Hâkim, IV, 291; Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 9596.

226 Kısakürek, *Esselâm*, s. 129.

lüllah (sav), üç kere tekrarlayarak: ‘Şimdi erkekler kadınlara itaat ettiklerinde helâk oldular, erkekler kadınlara itaat ettiklerinde helâk oldular, erkekler kadınlara itaat ettiklerinde helâk oldular.’ buyurdu”²²⁷ şeklinde nakledilmektedir. Deylemî’de de Ebû Bekir râvîsiyle “هَلَكْتَ الرَّجَالُ حِينَ أَطَاعَتِ النِّسَاءَ” şeklinde nakledilmektedir²²⁸.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, ilk yayınlananda 6+5=11’li hece ile yazılmışken, ikinci yayınlanan değiştirilerek 6+7=13’lü hece ile yazılmıştır. Birincide “olunca”, “yolunca” kelimelerindeki “-unca”lar redif, “ol-“u içine alan “yol”dan dolayı tunç kâfiye iken; ikincide mısra sonlarındaki “ince”nin “eğince”nin içinde olmasından dolayı tunç kâfiye şeklinde değiştirilmiştir.

İlkinde yönetme/yönetilme meselesi verilirken “çoban, sürü..” ile ilgili hadîse anoloji yapılmış ve erkeğin “sürü”, kadının “çoban” olarak rolleri değişmiş olmalarına ağır bir şekilde vurgu yapılmıştır. İkincisinde bu durum biraz yumuşatılmıştır. Kadının erkeğine bağlı olmasında ince bir sırrın varlığından bahsedilmiştir.

İkinci mısralarda, erkeğin kadınının çoban, kendisinin yönetme görevini bırakıp sürü olması/baş eğmesi süresince helak yolunda devam ettikleri dile getirilmiştir.

46- “سِرَارُ النَّاسِ شَرَارُ الْعُلَمَاءِ فِي النَّاسِ”²²⁹

-Hakkını vermeyen, Hakk’a, zâlimdir;-

Halkın en fenâsı, fenâ âlimdir.

Esselâm’da: Hakka kıyandır ki, asıl zâlimdir;

“Halkın en kötüsü, kötü âlimdir.”²³⁰ şeklinde geçmektedir.

“İnsanların en şerlisi, insanlar arasındaki kötü âlimlerdir.”. Suyutî, hadîsi Bezzâr’dan nakleder. Hadîsin sahâbî râvîsi Hz. Muâz’dır. Su-

227 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 45.

228 Deylemî, hadîs no: 6997.

229 Ebû Nuaym, I, 242; V, 219; Suyûtî, *el-Feth*, V, 45.

230 Kısakürek, *Esselâm*, s. 123.

yutî'nin *Câmiu'l-Ehâdis*'inde ve *Deylemî*'de aynı şekilde²³¹ nakledilmektedir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadisin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

İlim sahibi olanların, Allah'a isyan etmeleri, cahil olanların isyan etmelerinden daha kötü ve çirkin bir durumdur²³². Onun için insanlar içerisindeki ilim sahiplerinin amelsiz ilimleri kendilerini böyle bir vasıf ile vasıflanmasına sebebiyet vermektedir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 6+5=11'li hece ile yazılmıştır. Mısraların sonundaki "zâlimdir", "âlimdir" kelimelerindeki "-dir"ler redif, "âlim" kelimesi de "zâlim"ın içinde olduğundan tunç kâfiye yapılmıştır.

Manzumede bir âlimin halkın en fenâsı olduğundan bahsedilmesinin nedeni, o âlimin apaçık gerçeği haykırmaması, aksine örtmesidir; bu da zâlimliktir.

47- "الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي فِي النَّارِ"²³³

Rüşvete el sürmek, ateş ki ateş;
Alan da, veren de, birbirine eş...²³⁴

"Rüşvet alan da veren de Cehennem'dedir." Hadisin sahâbî râvîsi, Abdullah b. Amr'dır. Hadis *el-Câmiu's-Sağîr*'de de geçmekle²³⁵ birlikte sıhhati konusunda her hangi bir şey söylenmemiştir. İbnu Mâce'de de "رُشْوَۃُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي/Rüşvet alana da verene de Allah lanet etsin"²³⁶ şeklinde geçmektedir. Hadîste, rüşvet alanın da verinin de lanetlendiği ya da âkıbetinin Cehennem olduğu bildirilmektedir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

231 Deylemî, hadis no, 3652.

232 Münâvî, IV, 156.

233 Bezzar, III, 247; Taberânî, *Evsat*, II, 296; Deylemî, hadis no: 3314; Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 4490.

234 *Esselâm*'da yer almamıştır.

235 Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 4490.

236 İbnu Mâce, *Ahkâm*, 3.

Tercüme, 6+5=11’li hece ile yazılmıştır. “ateş”, “eş” kelimeleriyle güzel bir tunç kâfiye yapılmıştır.

Daha önce de geçtiği gibi, rüşvet yöneten için de, yönetilen için de, alan için de, veren için de hülasa herkes için ateştir, Cehennem’dir.

ZITLAR

48- ”مَنْ فَرَّقَ فَلَيْسَ مِنَّا“²³⁷

-İslâmlık, vahdette örnek şekildir.

Ayrılık saçanlar, bizden değildir!

Esselâm'da İslâm ki, birlikte örnek şekildir;

”Ayrılık saçanlar, bizden değildir!”²³⁸ şeklinde geçmektedir.

”Tefrika çıkaran bizden değildir.” Hadîsin râvisi, Ma’kıl b. Yesâr’dır. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de sahih olduğuna dair (صح) işâreti konulmuştur.

Münâvî buradaki tefriki/ayırmayı “çocuğu ile annesinin arasını ayıran” şeklinde açıklarken, Necip Fazıl bunu en geniş mânâsıyla ele almaktadır. “Bizden değildir” demek de “Bizim dinimiz üzere, sünnetimiz üzere değildir.” mânâsındadır.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 6+5=11’li hece ile yazılmıştır. “şekildir”, “değildir” sözcüklerindeki “-dir”ler redif, “-il-”ler değil, “-ekil/egil-”ler zengin kâfiyedir.

İslâm’ın cemaat/toplulukla ilgili titizliği daha önceden de belirtildiği gibi üst düzeydedir. Dolayısıyla burada da İslâm’ın birliğe/

²³⁷ Suyûti, *el-Câmi*, hadis no: 8888.

²³⁸ Kısakürek, *Esselâm*, s.122.

birlikteliğe verdiği önem zikredilmiş ve birlik olma dışlanma söylemiyle özendirilmiştir. Ayrılık saçanların İslâm'dan uzaklaştığı yarısıyla bu gibiler hoş görülmemiş, ötelenmiştir.

49- “مَنْ عَشَّ فَلَيْسَ مِنَّا”²³⁹

-Kolayca inanır mümin, safdildir;-
İnsan aldatanlar, bizden değildir!²⁴⁰

“Aldatan bizden değildir.” Hadis, Ebû Hureyre'den nakledilmektedir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de sahih olduğuna dair (صح) işareti konulmuştur. Hadisin mânâsı; aldatan ve hıyânet eden veya mâlının kusurunu gizleyerek satan kişi, bize tâbi olanlardan değildir, bizim dinimiz üzere değildir, demektir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercümede 6+5=11'li hece vezni kullanılmıştır. “safdildir”, “değildir” kelimelerindeki “-dir”ler redif, “-il-”ler tam kâfiyedir.

Mümin/inanan/emin olan diğerlerini de kendi gibi bilerek onlara hemencecik inanır. Bu nedenle de kolayca kandırılabilir. Dolaşısıyla böyle birini kandıran kişi inananlardan değildir; inananlardan olsa inananları kandırmaz.

50- “مَنْ اُنْتَهَبَ فَلَيْسَ مِنَّا”²⁴¹

-Mümin şefkatlidir, mümin adildir:-
Zulümle alanlar, bizden değildir!

Esselâm'da “Mümin hakkı gözler, mümin âdildir;

*Zulümde olanlar, bizden değildir.”*²⁴² şeklinde geçmektedir.

239 Müslim, İmân, 164; Ebû Dâvud, Büyû', 50; Tirmizî, Büyû', 72; Ticaret 36; Dârimî, Büyû', 10; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 50, 242, 417; III, 466; IV, 45.

240 *Esselâm*'da da aynı şekilde geçmektedir. s. 122.

241 Ahmed b. Hanbel, V, 63; Tirmizî, Siyer, 40; Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 8536.

242 Kısakürek, *Esselâm*, s. 120.

“*Haksız yere alan bizden değildir.*” Hadis, Hz. Enes ve Hz. Câbir’den nakledilmektedir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

İntihâb, bir masumun mâlını haksız yere veya sahibinin izni olmaksızın ya da zorla bir mâl almak mânâsınadır. Masum bir kişinin mâlını haksız yere veya zulmederek alan kişi, dinimizle amel edenlerden, sünnetimiz üzere olanlardan değildir, demektir. Böylece İslâm, başkasının mâlını gasbetmeyi veya haksız yere almayı yasaklamaktadır.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Şiir, 6+5=11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. “âdildir”, “değildir” kelimelerindeki “-dir”ler redif, “-il-“ler tam kâfiyedir.

Müminin en önemli özelliği herkesin kendisinden “emin” olmasıdır. Dolayısıyla mümin, şefkat sahibi ve taraf gözetmeksizin herkese karşı âdildir. Âdil olmayan şefkatten yoksun ve zâlimdir, hakkını teslim etmediğine zulüm eder.

FENÂ AHLÂK

51- ”وَأَيُّ ذَاءٍ أَذْوَى مِنَ الْبُخْلِ“²⁴³

Yoktur hasislikten beter bir illet...

-İmanı söndürmeye yeter bir illet...-

Esselâm'da “Yoktur hasislikten beter bir illet...”

-Dini karartmaya yeter bir illet...-²⁴⁴ şeklinde geçmektedir.

“Cimrilikten daha beter hangi hastalık vardır!” Hadîs, Ebû Hureyre'den nakledilmektedir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin sahih olduğuna dair (صح) işareti konulmuştur.

Hadîs, cimriliğin bir psikolojik ve mânevî bir hastalık olduğunu ve bu hastalıktan daha büyük bir hastalığın olmadığını bildirmektedir²⁴⁵. Çünkü kişinin, başkalarına yardım ettiğinde, mâlının yok olacağını ve mâlının tükeneyeceğini düşünerek cimrilik yapması, Kur'ân'ın birçok emrine zıt bir durum olduğu gibi, mâl verenin Allah olduğuna îmânı konusunda da zaafiyetinin olduğunun işaretidir. Bu da cimrililik yapan kişinin, îmân konusunda mânevî bir hastalığı var, demektir.

243 Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 71; Kuzâî, s. 192; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 9612.

244 Kısakürek, *Esselâm*, s. 122.

245 Cimrilik konusunda bkz. Dölek, “Hadîsler Işığında Cimrilik Hastalığı ve Tedâvî Yolları”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IV, 2004, (dinbilimleri.com.).

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 6+5=11'li hece ile yazılmıştır. “beter bir illet”, “yeter bir illet” söz gruplarındaki “bir illet” tamlaması redif, “beter” ve “yeter” kelimelerindeki “-eter”ler zengin kâfiyedir.

Manzumede kötü ahlâklardan cimrilik üzerinde durulmuş olup bunun îmânı/dini söndürmeye/karartmaya yeter bir hastalık olduğu vurgulanmıştır.

52- “الْغُلُّ وَالْحَدُّ يَأْكُلَانِ الْحَنَابَ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ”²⁴⁶

Ateş nasıl yerse korulukları,
Kıskançlık öyle yer doğrulukları...

Esselâm'da “Ateş nasıl yerse hep bitikleri,,

*Kıskançlık öyle yer iyilikleri...”*²⁴⁷ şeklinde geçmektedir.

Hadîs, el-Hasen b. Ali'den nakledilmektedir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

“Ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi kin ve çekememezlik de kişinin amelini yer bitirir.”

Başka rivâyetlerde de sadece haset zikredilmekte ve

“إِنَّ الْحَدَّ يَأْكُلُ الْحَنَابَ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ

*Haset, ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi, iyilikleri yer bitirir.”*²⁴⁸ şeklinde nakledilmektedir²⁴⁹.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 6+5=11'li hece ile yazılmıştır. İlk basımdaki “korulukları”, “doğrulukları” kelimelerindeki “-lukları” redif, “-ru”lar tam kâfiyedir. İkinci basımdaki “bitikleri”, “iyilikleri” kelimelerindeki “-leri”ler redif, “-ik”ler tam kâfiyedir.

246 Suyûti, *el-Câmi*, hadîs no: 5807.

247 Kısakürek, *Esselâm*, s. 122.

248 Kuzâi, II, 136.

249 Haset, hasedin zararları ve sebepleri konusunda geniş bilgi için bkz. Dölek, “Hadîsler Işığında Haset Hastalığı ve Psikoterapi”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Şanlıurfa 2002, C. X, sayı.4, s.39-82.

Kıskançlığın iyilikleri yemesi ateşin korulukları/bitikleri yakıp kül etmesine benzetilmiştir. Manzumede, yapılan iyiliklerin boşa gitmesi istenmiyorsa kıskanç/çekememezlik/diğerinin iyiliğini istememe olmamalıdır, mesajı verilmektedir.

53- “مَنْ لَا يَنْتَحِي مِنَ النَّاسِ لَا يَنْتَحِي مِنَ اللَّهِ”²⁵⁰

Halktan utanmayan, Hakk’tan utanmaz!

-Hakk’ın aynası halk; ama inanmaz.

Esselâm’da “Körler halkı Hakk’ın aynası sanmaz,

“Halktan utanmayan Hakk’tan utanmaz.”²⁵¹ şeklin-
dedir.

“İnsanlardan utanmayan Allah’tan da utanmaz.” Hadîsin râvîsi Enes b. Mâlik’tir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercümede 6+5=11’li hece kullanılmıştır. İlk basımdaki “utanmaz”, “inanmaz” kelimelerindeki “-maz”lar redif, “-an”lar tam kâfiyedir. İkinci basımdaki “sanmaz”, “utanmaz” sözcüklerindeki yine “-maz”lar redif, “-an”lar tam kâfiyedir.

Halk, Hakk’ın aynasıdır; körler, kalbi mühürlenmişler, bunu bilmezler. Bunun sonucunda da halktan utanmazlar, dolayısıyla Hakk’tan hiç utanmazlar. Bu manzumede olumsuz söylenerek olumlu işaret edilmiş, sırasıyla kuldan utanmak, beraberinde Allah’tan utanmak bir değer olarak sunulmuştur.

250 Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 9095.

251 Kısakürek, *Esselâm*, s. 121.

FENÂ ÂDET

54- "الَّذِينَ شَنِى الدِّينَ"²⁵²

Borç etmek dinde leke;

-Borçta kul, müstemleke...²⁵³

"*Borç, dine lekedir.*". Hadîsin sahâbî râvisi, Muâz b. Cebel'dir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin sahih olduğuna dair (صح) işareti konulmuştur²⁵⁴.

Borçlu borcunu zamanında ödeyemediği zaman alacaklının minneti altında kalır, ödeyememenin ezikliğini hisseder ve alacaklıya karşı mahcup duruma düşer, bazen de ödeyemediğinden sözüne muhalif hareket eder, bahaneler üreterek yalan söyler, bazen de ödemediği ölür, borç zimmetinde kalır. Hâlbuki İslâm'da ahde vefa vardır, yalan yoktur, borcun edâsı vardır. Borçlu ölmek büyük bir vebaldir. Bütün bunlar dikkate alındığında borç, gerçekten dine ve dindara bir leke çalmaktadır. Ancak zamanında ödenen borçlar ve borçlular için bu durumlar mevzu bahis değildir. Bu hadîs, evrensel bir mesaj ihtivâ etmektedir ki: *Borç, dine ve dindara lekedir.*

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

252 Kuzâî, *Müsned*, s. 53; *el-Câmi*, hadis no: 31; Deylemî, hadis no:3099.

253 *Esselâm*'da yer almamıştır.

254 Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 4303.

Tercüme, 3+4=7'li hece ile yazılmıştır. Mısraların sonundaki “leke”, “müstemleke” kelimelerinden “leke” kelimesi diğerinin içinde olduğundan dolayı tunç kâfiye yapılmıştır.

Borç etmek, İslâm'a göre kendine bir leke çalmak, sürmektir. Bir an önce ondan kurtulmak için çaba sarf etmelidir. Çünkü borçlu insan, borçlandığı kişiye minnet altında kalır, bu da onu hata/lara sürükleyebilir. Borç veren kişi/kurum/kuruluş vb. borç verdiğini etkisi altına alır, ondan kendi çıkarına faydalanabilir. Dolayısıyla borçlanmamak gerektiği, velev ki borçlanılırsa bu lekeyi bir an önce temizlemek gerektiği bu manzumede dile getirilmiştir.

55- “لَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يُضِيفُ”²⁵⁵

-Misafir, bereket çatısında dam,-
Misafir sevmeyen, hayırsız adam...

Esselâm'da: “Misafir sevmeyen insan hayırsız...”

Kendi kilerinde sanki bir hırsız...²⁵⁶ şeklinde geçmektedir.

“Misafir ağırlamayan kişide hayır yoktur.” Hadis, Ukbe b. Âmir Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakletmiştir: “Misafir ağırlamayan kimsede hayır yoktur.” *el-Câmiu's-Sağir*'de hadisin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

Hadiste, imkânı olan kişinin kendisine konaklayan misafire yemek ikramında bulunması ve misafir ağırlaması istenmektedir. İmkânı olmayanın ise yapacağı bir durum söz konusu değildir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzumede 6+5=11'li hece vezni kullanılmıştır. İlk basımdaki “dam”, “adam” kelimelerinden “dam”, “adam”ın içinde bulunduğu tunç kâfiye yapılmıştır. İkinci basımdaki “hayırsız”, “hırsız” kelimelerinden “-sız”lar redif, “-ır”lar tam kâfiyedir.

255 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 155; Suyûti, *el-Câmi*, hadis no: 9883

256 Kısakürek, *Esselâm*, s. 129.

Kâfiyedeki değişikliklerin pek de mükemmellik açısından yapılmaması, mânânın öne çıkartıldığını akla getirmektedir.

Bereket çatısını koruyan, misafirdir. Misafir yoksa çatı çökmüştür. Ya da misafir almamak, ev sahibinin evinin bereketinin artmasını değil, azalmasını beraberinde getirir. Dolayısıyla misafir sevmeyen kişi, hayırsızdır.

56- "الطَّيْرَةُ شُرْكٌ" ²⁵⁷

-Gecedir falda gündüz;-
Fal küfürdür düpedüz.

Esselâm'da: İnanma, dese de gündüze gündüz!

"Fal küfürdür" sırta kıymak düpedüz...²⁵⁸ şeklinde geçmektedir.

"Uğursuzluğa inanmak şirktir." Hadisin sahâbî râvîsi Abdullah İbnu Mes'ud'dur. Tirmizî, hadîsi hasen-sahih olduğunu söylemiştir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzumede, ilk basımda, 4+3=7'li hece kullanılmışken, ikinci basımda artırılarak 6+5=11'li hece kullanılmıştır. Ancak mısra sonlarındaki kelimeler değişmediği için kâfiye de değişmemiştir. "gündüz", "düpedüz" kelimelerindeki "-düz"ler zengin kâfiye oluşturmuştur.

Fal gündüzün gece, gecenin gündüz olduğunu söyler; hadise göre de zaten fal apaçık küfürdür. Manzumenin ikinci basımında, velev ki fal, gündüze gündüz dese dahi inanmama salık veriliyor; bunun bir bilinmeze/gayba kayma olduğu, dolayısıyla falın küfür/örtme olduğu dile getiriliyor.

257 Ebû Dâvud, Tıb, 24; Tirmizî, Siyer, 46; İbnu Mâce, Tıb, 43; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 389, 438, 440; IV, 389; Suyûti, *el-Câmi*, hadis no: 5352.

258 Kısakürek, *Esselâm*, s. 131.

AHLÂK

57- "إِنَّمَا بُعِثْتُ لِإِتِّمَمِ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ"²⁵⁹

İnsanda güzel ahlâk için gönderilmişim;
Ahlâkı nokta nokta bütünlemektir işim...

Esselâm'da: "İnsanda güzel ahlâk için gönderilmişim;

*Ahlâkı nokta nokta tamamlamaktır işim..."*²⁶⁰ şeklinde geçmektedir.

"Gerçekten ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim." Hadîs, *el-Câmiu's-Sağîr*'de de "إِنَّمَا بُعِثْتُ لِإِتِّمَمِ صَالِحِ الْأَخْلَاقِ/Gerçekten Ben, güzel/salih ahlâkı tamamlamak için gönderildim." şeklinde nakledilmiş ve sahih olduğuna dair (صح) işareti konulmuştur ²⁶¹.

Her Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), güzel ahlâk ile gönderilmiştir. Peygamberimiz de bunlardan bâki kalan özellikleri tamamlamak için gönderildiğini ifade ediyor Güzel ve sâlih ahlâk, dünya ve ahiret işlerinin her türlü güzelliklerini içine almaktadır. Onun için Hz. Peygamber'in getirdiği dinin emirlerine ve kaidelelerine uygun yaşayan kişi, dünyasını ahirete çevirmiş olur, insandaki

259 Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, İst., 1992, Hüsnü'l-Huluk, 8

260 Kısakürek, *Esselâm*, s., 120.

261 Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 2584.

bazı psikolojik zaafıar yerinde kullanıldığında ve bazı iyi görme-diğiz duygular yerinde sarf edildiğinde ve onları mecraları âhireti kazanmaya yönlendirildiğinde hepsi güzel ahlâk olmaktadır.

Manzumenin edebî yönden değeriendirilmesi:

Her iki baskıda manzume, 7+7=14'lü hece ile yazılmıştır. "gön-derilmişim", "işim" kelimelerinden "işim" kelimesi diğeriinin içinde yer aldığından tunç kâfiye yapılmıştır yargısına ulaşılır.

Hız. Peygamber, kendi ifadesi ile yine kendi görevini, insanda güzel ahlâkı inşa etmek ve bunu tamamlamak üzere gönderildiği şeklinde bizlere bildirmektedir. Yeryüzünde "ideal insanı", "üstün insanı", "erdemli insanı", "insan-ı kâmilî" oluşturmak üzere görevlendirildiği zikredilmektedir.

58- "أَفْضَلُ الْمُؤْمِنِينَ أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا"²⁶²

İslâm'da üstün insan:

Ahlâkı bütün insan...²⁶³

"Müminlerin en faziletli olanı, ahlâk bakımından en güzel olanıdır." Hadîsin sahâbî râvîsi, Abdullah İbnu Ömer'dir ve hadîs sahihtir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin sahih olduğuna dair (صح) işareti konulmuştur. İslâm dîni, güzel ahlâktır ve güzel ahlâk da dînin kendisidir. Güzel, ahlâk insandaki îmânın dış-taki tezahürüdür, insanın îmânı kuvvetli oldukça ahlâkı güzel-leşir, güzel ahlâkı yaşadıkça da îmânı kuvvetlenir. O bakımdan en faziletli mümin, ahlâkı en güzel olandır. Bu sebeple Hz. Pey-gamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanların en güzel ahlâklı olanıdır ve bütün insanlığa örnek kişidir. Onun yolundan giden ve O'nun sünnet-i seniyyesine tâbi olanlar da derecesine göre en güzel müminlerdendir.

Manzumenin edebî yönden değeriendirilmesi:

262 Suyûti, *el-Câmi*, s. 81.

263 *Esselâm*'da da aynı şekilde geçmektedir. s. 120.

Manzume, 3+4=7’li hece ile yazılmıştır. “üstün insan”, “bütün insan” kelime gruplarına bakıldığında “insan”lar redif, “-tün”ler zengin kâfiye olarak görülür.

Manzumede, İslâm dinindeki üstün insanın, Hz. Peygamber rehberliğinde, ahlâkı bütün olan insan olduğu belirtilmiştir.

TEVÂZÛ

59- ”آكُلْ كَمَا يَأْكُلُ الْعَبْدُ وَأَجْلِسْ كَمَا يَجْلِسُ الْعَبْدُ“²⁶⁴

-Gurur, gafil insanı yutan korkunç uçurum._

Kul gibi yemek yerim, kul gibi otururum:

Esselâm'da: Gurur mu; kemâlleri yutan dipsiz uçurum!

Ben kul gibi yemek yer, kul gibi otururum.”²⁶⁵ şeklinde geçmektedir.

“Kölenin yediği gibi yerim ve kölenin oturduğu gibi otururum.” Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), hayatı boyunca bir kul olarak ve kulluğunun şuurunda olarak yaşamıştır. Bir köle efendisinin huzurunda nasıl hareket ederse O da Rabbinin huzurunda öyle yaşamıştır. O, bu yaşayışıyla da ümmetine örnek olmuştur²⁶⁶.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

264 İbnu Sa'd, I, 381; Suyûtî, I, 8; Yardım, Ali, *Peygamber Efendimizin Şemâili*, İst., 1998, s. 202; Ayrıca bkz, Beyhakî, II, 166; Aclûnî, İsmail, *Keşfü'l-Hafâ*, Beyrut, 1988, I, 18; Âşık, Nevzat, *İbadette Aşırılığa Karşı Hz. Peygamberin Tutumu*, İzmir, 2003, s. 33 vd..

265 Kısakürek, *Esselâm*, s. 123.

266 Bu konuda geniş bilgilere bkz. Dölek, “Hz. Peygamber'den ‘Kul’ Diye Bahsedilmesinin Anlamı: Hadisler Işığında Bir Değerlendirme”, *İslâmî Araştırmalar*, c.17, sayı, 3, Ankara 2004, s.184-191.

Manzumede 7+7=14'lü hece ölçüsü kullanılmıştır. Mısra sonlarındaki “uçurum”, “otururum” kelimelerindeki “-urum”lar zengin uyak olarak alınabilir.

Manzumede Necip Fazıl, Hz. Peygamber'in kul gibi yaşamasını, gurur yapmamasına; kemâl durumunun göstergesi olmasına bağlamaktadır.

60- “مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَفَعَهُ اللَّهُ”²⁶⁷

-Nefs ve kibir günah içinde günah;-
Sen nefsini küçült, seni büyütür Allah!

Esselâm'da: Nefs ve kibir, tarla ve mahsûl, çiftte günah...

“Sen nefsini alçalt, seni yükseltir Allah...”²⁶⁸ şeklinde geçmektedir.

“Allah için mutevazı olanı Allah yüceltir.” Hadisi Ebû Said el-Hudrî (r.a.) nakletmektedir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadisin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde nakledildiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

“مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ دَرَجَةً رَفَعَهُ اللَّهُ دَرَجَةً حَتَّى يَجْعَلَ فِي عِلِّيِّينَ وَمَنْ تَكَبَّرَ دَرَجَةً وَضَعَهُ اللَّهُ دَرَجَةً حَتَّى يَجْعَلَ فِي أَسْفَلِ السَّافِلِينَ

Allah için bir derece tevazu göstereni Allah bir derece yükseltir ki, o Allah onu ilhyîne ulaştırır. Kim de bir derece kibirlenirse Allah da onu bir derece alçaltır o da ta esfel-i sâfilîne varıncaya kadar derece derece alçaltır.”

Tevazu ve kibirlenme konusunda “Büyük görünme küçülürsün” diyerek tevâzûnun ve tekebbürün sebebini belirten Bediuz-zaman (v.1960) şöyle der: “Her adam için elbet cemiyet-i beşerde, içtimâî binada, görmek görünmek için şu mertebe denilen bir penceresi var. Ger pencere, kamet-i kıymetinden yüksekse tekeb-

267 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 76.

268 Kısakürek, *Esselâm*, s. 123.

bürle tetâvül edecek, uzanacak. Ger pencere, kamet-i kıymetinden alçaksa tevazuyla takavvüs edecek, eğilecek. Kâmillerde, büyüklük mikyasıdır küçüklük; nâkıslarda, küçüklük mizanıdır büyüklük...”²⁶⁹.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Şiirin ilk baskısında ilk mısra 11’li hece ölçüsü ile yazılmışken ikinci mısra 6+7=13’lü hece vezni ile yazılmıştır. Manzumenin ikinci baskısında da 6+7=13’lü hece kullanılmıştır. Her iki versiyonda da mısra sonlarındaki “günah”, “Allah” kelimelerindeki “-ah”lar tam kâfiyedir.

Nefis/ego ve kibir/büyükleme, en büyük günahlardandır. Dolayısıyla okuyucudan nefisini/egosunu küçültmesi, alçaltması, mütevazı olması istenmekte ve bunun sonucu olarak da Allah’ın mânevî olarak o kişiyi yükselteceği anlatılmaktadır.

İkinci basımda, “nefis” ve “kibir”, “tarla” ve “mahsul”e benzetilmiştir. “Ne ekersen onu biçersin.” sözünü hatırlatmaktadır.

NEFS SAVAŞI

61- “الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي اللَّهِ”²⁷⁰

-Nefsini cenge davet, mümine büyük şandır,-
Mücahit, Allah için, nefsiyle savaşıdır.

Esselâm’da: Nefsini yenmektir ki, mümine büyük şandır;

*“Mücahit, Allah için, nefsiyle savaşıdır”²⁷¹ şeklin-
de geçmektedir.*

“Gerçek mücahit, Allah yolunda nefsiyle karşı mücade edendir.” Hadisin sahih olduğuna dair *el-Câmiu’s-Sağîr*’de (صح) işareti konulmuştur.

Mücâhid; dîni, namusu ve vatani uğrunda düşmanla Allah için muharebe eden kişiye denir. Hadîste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *“Gerçek mücahid, Allah’a itaat etmede nefsi ile cihâd eden, gerçek muhacir de hataları ve günahları terk edendir.”²⁷²* buyurmak suretiyle esas cihadın, nefis ile yapılan mücadele olduğunu, böylece gerçek mücâhidin de nefsi ile mücade edenin oldu-

270 Tirmizî, Cihad, 3; Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 9175

271 Kısakürek, *Esselâm*, s. 123.

272 İbn Mâce, Fiten 2; Beyhakî, Şuâb, VII, 399; Ayrıca bkz. Buhârî, *Sahîh*, İmân, 4; Rikâk, 26; Ebû Dâvud, Vitr, 2, 11, 12; Cihad, 2; Nesâî, 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 163.

ğunu belirtmiştir. Bir hadîsinde de “*Küçük cihaddan büyük cihada döndük.*” buyurunca sahâbîler “Büyük cihad nedir yâ Rasûllallah?” diye sorarlar. Hz. Peygamber de “*Kalbin cihadıdır.*” Bir rivâyette de “*Kulun hevâsı ile mücâhadesidir.*”²⁷³ buyurarak esas cihadın nefis ile yapılan cihad olduğunu, küçük cihad olarak nitelendirdiği savaş ile mukâyese ederek anlatmıştır. Hadîste edebî bir sanatla istiâre-i tebe’ıyye ile nefis, sürekli savaşılan düşman yerine konulmuş ve nefisle cihadın önemi vurgulanmıştır.

Cihad, düşman ile yapılan mücadele ve düşmana galip gelmek için gösterilen gayrettir. İnsanın en büyük düşmanı da içindeki nefsidir. Bu bakımdan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) “*Düşmanın, seni öldürdüğü zaman Allah’ın, kendisi ile seni cennete girdirdiği ve kendisini öldürdüğünde senin için nur olacak olan düşmanın değildir. Lâkin senin en büyük düşmanın içindeki nefsidir*”²⁷⁴ buyurmuştur. Dolayısıyla, büyük düşmanla yapılan cihad da büyük olmaktadır. Aynı zamanda hariçteki düşman ile yapılan cihadlar zaman ve mekân ile sınırlı hâdiselerdir. Bir insan, hayatında belki de böyle bir durumla hiç de karşılaşmayabilir. Fakat insan her yerde ve her zamanda nefsi ile ömür boyu beraberdir. Hatta hariçteki düşmanla mücadele etmek, cihada çıkmak, cihadda maddî ve mânevî olarak başarı elde etmek yine iç âlemindeki büyük düşmana/nefse galip gelmekle mümkündür. Birçok insan savaşa katıldığı halde nefisini yenemediği için mânen cihadı kaybetmiş, hatta savaşta öldürüldüğü halde şehid olup Cennete gitme yerine, Cehennemlik olduğu belirtilmiştir²⁷⁵. Dolayısıyla nefisini yenemeyenin hariçteki düşmanlarını yenmesi veya düşmana karşı koyması düşünülemez. Şayet düşmana görünüşte galip gelse de mânen mağlûptur.

Bir Müslümanın, meselâ; günde beş vakit namazını vaktinde kılması üzerine farz-ı ayndır ve nefsi ile cihadıdır. Fakat düşmanla muharebesi ise farz-ı kifâyedir. Dolayısıyla Kur’ân’ın emirlerini ve yasaklarını yapma hususunda göstereceği gayreti nefsi ile yapacağı cihadı olmaktadır. Kur’ân’da ve hadîslerde bunun örnekleri verilmektedir.

273 Aclûni, I, 424-425; Ayrıca bkz. Dâvudoğlu, Selamet Yolları, IV, 88.

274 Aclûni, II, 170.

275 Meselâ bkz. Buhârî, *Sahih*, Cihad, 128.

Bu bakımdan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), nefis ile mücadele ve mücahedeyi büyük cihad olarak ifâde etmiştir²⁷⁶.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzume, 7+7=14'lü hece ölçüsü ile kaleme alınmıştır. “şandır”, savaşıdır” kelimelerindeki “-dır”lar redif, “şan” sözcüğü “savaşı” sözcüğünün içinde yer aldığı için de tunç kâfiye söz konusudur.

Mümin için nefsiyle, egosuyla savaşmak ve onu yenmek büyük bir övülecek durumdur. Çünkü hadîse göre, gerçek mücahit nefsiyle/egosuyla Allah için savaşıdır. Bu manzumede de müminlere bireyin kendisi için değil, toplumun/kendi dışındakilerin de hakkını gözetmek için yaşaması gerektiği vurgulanmaktadır.

62- “لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْعَضْبِ”²⁷⁷

Kahraman sen değilsin, kahramanca güreşen!

Odur ki kahramanlık, öfkede nefsinin yen!

Esselâm'da: Pehlivan sanma ki hasmını yatıran;

*Pehlivan, öfkede nefsinin bastıran...*²⁷⁸ şeklinde geçmektedir.

“Gerçek pehlivan, rakibini yenen değil, öfkelenildiğinde nefsinin yenendir.” Hadîsin sahâbî râvîsi, Ebû Hureyre'dir. Hadîsin sahih olduğuna dair *el-Câmiu's-Sağîr*'de (صح) işareti konulmuştur.

Pehlivan, güreşte rakibini yenen güçlü kuvvetli kişiye denir. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) “Gerçek pehlivan; müsabakada rakibini yenen değil, öfkelenildiğinde nefsinin yenendir”²⁷⁹ buyurarak esas pehlivanın güreşte rakibini yenen değil, kızdığında nefsinin hâkim olabilen kişi olduğunu ifâde etmektedir. Böylece

276 Geniş bilgi için bkz. Dölek, *Hadîslerde Teşbih ve Temsiller*, s. 77.

277 Buhârî, *Sahîh*, Edeb, 76; Müslim, *Birr*, 107; 108; Malik, *Hüsnu'l-Huluk*, 12; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 236, 268, 507; Kuzâî, II, 213; Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 7577.

278 Kısakürek, *Esselâm*, s. 123.

279 Buhârî, *Sahîh*, Edeb, 76, 102; Müslim, *Birr*, 106-107; Mâlik, *Hüsnu'l-Huluk*, 12; Ahmed b. Hanbel, I, 382; II, 236, 268, 517.

Hız. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) kızdığı anda nefsine hâkim olabilen kişiyi, rakibini yere sererek yenen pehlivana benzetmiş ve gerçek pehlivanlığın da bu olduğunu mukâyese yolu ile anlatmıştır²⁸⁰.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzume, ilk baskıda 7+7=14'lü, ikinci baskıda 6+6=12'li hece vezni kullanılmıştır. İlkinde "güreşen", "yen" kelimelerindeki "-en"ler tam kâfiyedir. İkincisinde ise "yatıran", "bastıran" sözcüklerindeki "-an"lar redif, "-tır"lar zengin kâfiye olarak alınır.

Manzumede, öfkelenen kişinin nefsiyle güreşmesi, rakibiyle güreşen kişiye benzetilmiştir. Sonuçta gerçek pehlivanın, galibin öfkede nefsinin yenen kişi olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla okuyucudan öfke anında egosunu bastırması, ona söz geçirmesi istenmiştir.

63- "لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى عَنِ النَّفْسِ"²⁸¹

Zenginlik, sanmayın, mal çokluğunda;

Nefs gınasındadır, göz tokluğunda...

Esselâm'da "Zenginlik, ne pul, ne mülk, ne binada;

Zenginlik, nefsiyle olmak gınada."²⁸² şeklinde geç-

mektedir.

"Gerçek zenginli mâl çokluğu değildir. Fakat gerçek zenginlik, gönül zenginliğidir." Hadisin râvisi, Ebû Hureyre'dir. Hadisin sahih olduğuna dair el-Câmiu's-Sağîr'de (صح) işareti konulmuştur.

Zenginlik, dünyada varlıklı olmaya, mâlî, mülkü ve serveti çok olmaya denir. Fakat zenginlik izafî bir durumdur. Yani mâlın ve servetin çokluk mertebesine göre zenginliğin de dereceleri vardır.

280 Dölek, *Hadislerde Teşbih ve Temsiller*, s. 75.

281 Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 68; Kuzâi, II, 211; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 7579.

282 Kısakürek, *Esselâm*, s. 121.

Hız. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) hadîste “Gerçek zenginlik; mâl değil, gönül zenginliğidir”²⁸³ buyurarak gerçek zenginliğin gönül zenginliği olduğunu ifâde etmiş ve gönül zenginliğini mâl zenginliği ile mukâyese ederek anlatmıştır. Böylece insanlar tarafından rağbet gören mâldan, daha çok rağbet edilmesi gerekli olan gönül zenginliğine teşvik edilmiştir²⁸⁴.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzume, her iki baskıda da 6+5=11’li hece kullanılmıştır. İlk baskıda “çokluğunda”, “tokluğunda” kelimelerindeki “-luğunda”lar redif, “-ok”lar tam kâfiyedir. İkincisinde ise “binada”, “gınada” sözcüklerindeki “-da”lar redif, “-nâ-”lar tam kâfiye gözükmekle birlikte hecenin sonuna gelen uzun a (â)dan dolayı zengin kâfiye olarak alınır.

Yukarıdaki manzumede de olduğu gibi, burada da soyut olan somut olan duruma benzetilerek anlatılmıştır. Mâl, mülk, para, pul zenginliğinin gerçek zenginlik olmadığı, nefis zenginliğinde tok gözlü olmanın, gönül zenginliğinin gerçek zenginlik olduğu vurgulanmıştır. Mala tamah etmektense gönül zengini olma değeri dolaylı olarak tavsiye edilmektedir.

283 Buhâri, Rikâk, 15; Müslim, Zekât, 120; Tirmizî, Zühd, 40; İbn Mâce, Zühd, 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 243, 261.

284 Dölek, *Hadîslerde Teşbih ve Temsiller*, s. 76.

TATLILIK

64- ”تَهَادُوا تَحَابُّوا وَتَصَافَحُوا يَذْهَبِ الْغُلُّ عَنْكُمْ“²⁸⁵

Çaresi tatlı ülfet, içten temizlenişin:
Armağan alıp verin, el sıkışın, sevişin!

Esselâm'da: “Hediyeleşin” sakın kaş çatmayım, gülünüz!

“Sevişin, el sıkışın, aydınlansın gönlünüz!”²⁸⁶ şeklinde geçmektedir.

“Hediyeleşin ki birbirinizi sevesiniz; musafaha edin ki, sizden kin gitsin” *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadisin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur²⁸⁷.

Hadîste insanlarla iletişim kurmanın en güzel yollarından ikisine dikkatler çekilmiştir. O da: Hediyeleşme ve tokalaşma. Hediyeleşme, karşılıklı sevgiyi artırır, musafaha da gönüllerdeki kini giderir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercümede, her iki baskıda da 7+7=14'lü hece vezni kullanılmıştır. “temizlenişin”, “sevişin” kelimelerindeki “-işin”ler zengin kâfiyedir. İkinci baskıdaki “gülünüz”, “gönlünüz” sözcüklerindeki

285 Mâlik, *Hüsnü'l-Huluk*, 16.

286 Kısakürek, *Esselâm*, s. 127.

287 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 202.

“-ünüz”ler aynı görevde olsaydı redif olurdu, ancak farklı görevlerde (“siz gülünüz” olduğu için buradaki “-ünüz” emir kipi II. çoğul şahısken, “sizin gönlünüz”deki “-ünüz” ise iyelik II. çoğul şahıs+amlanan eki görevinde) dolayısıyla bu mısraların sonundaki “-lünüz”ler zengin kâfiye konumundadır.

Sahip olunması gereken değerlerden bazıları doğrudan, emir olarak insanlardan yapmaları istenmiştir. İçten temizlenmenin/gönlü aydın olmanın yolu, armağan/hediye alıp vermekten, el sıkışmaktan, sevmekten, gülmekten, lâkin asık suratlı olmamaktan geçmektedir.

288“الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَتْ” -65

-Güzel söz ruha sebil;-
Sadakadır tatlı dil.

Esselâm’da “Sadakadır tatlı dil...”

Kalbe asılan kandil...²⁸⁹ şeklinde geçmektedir.

“Güzel söz, sadakadır.” İnsanları doğruya, hidayete ve hayırlı şeylere götüren, hayırlara vesile olan ve sevap kazandıran her söz, “kelime-i tayyibe” ile ifade edilmektedir. Böylece güzel söz mânâsına olan kelime-i tayyibe; kelime-i tevhid, tesbih, tahmid, Kur’ân, îmân ve inanç gibi bütün güzel mânâları ihtiva etmektedir. Bunlara dair söylenen bütün güzel sözler de kelime-i tayyibedir. Bunun içindir ki, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu veciz ve cevâmiu’l-kelim olan bu ifadesiyle, insanların hayır söylemlerine ve hayırlı şeyleri konuşmalarına dikkati çekmiş, *mâlâyânî* (dünya ve âhirette insanın işine yaramayan) *şeyleri terk etmenin, kişinin mü-lümanlığının güzelliğinden olduğunu*²⁹⁰ belirterek faydasız olan şeylerden de sakındırmıştır. Kur’ân-ı Kerim’de de “İyilikle kötülük bir

288 Buhârî, *Sahih*, Cihad, 72; Edeb, 34; Müslim, Zekât, 56; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 312; Kuzâi, I, 89.

289 Kısakürek, *Esselâm*, s.129.

290 Tirmizî, Zühd, 11; İbnu Mâce, Fiten, 12.

olmaz, Sen kötülüğü en güzel şekilde önle. O zaman Seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur."²⁹¹ buyrulmuştur. Kötülüğü savmak fiil ile olduğu gibi güzel sözle de olur²⁹².

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 4+3=7'li hece ile yazılmıştır. İlk baskıdaki "sebil", "dil" kelimelerindeki "-il"ler tam kâfiye iken, ikinci baskıda "dil"ın altına "kan-dil" getirilerek kâfiye daha ileri taşınmış ve tunç kâfiye yapılmıştır.

Manzumede "Tatlı dil sadakadır." hadîsinin, bu davranışın ruha sebil, kalbe asılan bir kandil olduğu şeklinde yorumlanması söz konusudur. Tatlı dilli, güzel sözlü olmanın avantajlarından bahsedilerek güzel davranış özendirilmiştir.

66- "يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا وَبَشِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا"²⁹³

Kolaylığı gösterin, zorlukla korkutmayın!
Sevindirin, şevk verin, zevk verin, soğutmayın!

Esselâm'da: "Kolaylığı gösterin, zorlukla korkutmayın!"

*Müjdeleyin, şevk verin, zevk verin, soğutmayın!"*²⁹⁴ şeklinde geçmektedir.

"Kolaylaştırın ve zorlaştırmayın, müjdeleyin ve nefret ettirmeyin." Hadîsin râvîsi, Enes b. Mâlik'tir. Hadîsin sahih olduğuna dair *el-Câmiu's-Sağîr*'de (صح) işareti konulmuştur²⁹⁵. Yine Kuzâî'nin bir rivâyetinde "يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا وَبَشِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا/ Kolaylaştırın ve zorlaştırmayın, teskin edin ve nefret ettirmeyin"²⁹⁶ şeklinde de geçmektedir.

Hadîs, eğitim ve öğretim açısından eğitimde kolaylaştırmayı, zorlaştırmamayı, şevklendirmeyi ve motive etmeyi, ilimden soğutmamayı emretmektedir.

291 Fussilet, 41/34.

292 Bkz. Dölek, *Hadîsler Işığında Sosyal Dayanışma*, İst., 2003, s. 88-89.

293 Buhârî, İlim, 11; Kuzâî, I, 365.

294 Kısakürek, *Esselâm*, s. 127.

295 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 590.

296 Kuzâî, I, 365.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzumede 7+7=14'lü hece ölçüsü kullanılmıştır. “korkutmayın”, “soğutmayın” kelimelerindeki “-mayın”lar redif, “-ut”lar tam uyak olarak alınabilir.

Yine doğrudan emir kipiyle değerler kazandırma konusunda tavsiye söz konusudur. İnsanları zorlukla korkutmamak gerektiği, aksine müjde yoluyla kolaylığın gösterilmesi, sevindirmek, şevklendirmek ve zevk vermek gerektiği salık verilmektedir.

DOĞRULUK

67- "إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَخُنْ

أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَإِذَا خَانَهُ خَرَجَتْ مِنْ بَيْنِهِمَا"

Ortaklıkta üçüncü benim, diyor, Yaradan:

İşe hıyanet girse ben çıkarım aradan!

Esselâm'da "Ortaklıkta üçüncü benim, diyor, Yaradan:

*İşe kötülük girse, ben çıkarım aradan..."*²⁹⁷ şeklinde geçmektedir.

"Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: Ben iki ortağın, biri diğer arkadışına hıyanet etmedikçe, onların üçüncüsüyüm." *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadisin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur²⁹⁸.

Hadîs, ortakların veya birlikte herhangi bir iş yapanların birbirlerine hıyanet etmedikçe Cenab-ı Hakkı'nın yardımına ve rahmetine mazhar olacakları, aksı durumda ise bu merhametten mahrum kalacakları belirtilmektedir²⁹⁹.

297 Kısakürek, *Esselâm*, s. 121.

298 Suyûti, *el-Câmi*, s. 118.

299 Konu ile ilgili bkz. Dölek, "Hadîsler Işığında Hıyanetin Boyutları ve Sosyo-Kültürel Açından Zararları", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* (*Dinbilimleri.com*), 2011, c. XI, sayı 1, s.129-130.

Manzumenin edebî yönden değeriendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14'lü hece ölçüsü ile kaleme alınmıştır. "Yara-dan", "aradan" kelimelerindeki ekler, daha önce de üzerinde durulduğu gibi, farklı görevlerde olmakla birlikte "-dan"lar redif olarak alınabilirse de "ara-dan" sözcüğü "Yara-dan"ın içinde bulunduğu için tunç kâfiye olur.

Yaradan, iki kişi iyi çerçevesinde ortak olurlarsa üçüncü benim, diyor; ancak ortaklıkta kötülük olduğu anda Yaradan, ben bu ortaklıkta yokum, diyor. Ortaklıkların güzel olan işler, iyi şeyler üzerine yapılması gerektiği öne çıkarılmaktadır.

68- "الْأَجْرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّ وَالصَّادِقِينَ وَالشَّهَدَاءَ"³⁰⁰

Tacirlerin doğrusu, -kalbiyle fakirlikte;-
Peygamberler, siddikler, şehitlerle birlikte.

Esselâm'da "Tacirlerin doğrusu" gönlüyle fakirlikte;

"Peygamberler, siddikler; şehitlerle birlikte..."³⁰¹

şeklinde geçmektedir.

"Doğru ve güvenilir tâcir peygamberlerle, siddiklarla ve şehitlerle beraberdir." *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur³⁰².

Manzumenin edebî yönden değeriendirilmesi:

Manzumenin her ikisi de 7+7=14'lü hece ile yazılmıştır. "fakirlikte", "birlikte" kelimelerindeki "-likte"ler redif, "-ir"ler tam kâfiyedir.

Manzumeye göre, tacirlerin dürüst, doğru olanı mal olarak kendini büyük görmez ve kendileri bu hâlleriyle gerçekte gönül olarak zengindirler; işte bu tâcirler, peygamberler, siddikler ve şehitlerle beraberdirler.

300 Hâkim, II, 8.

301 Kısakürek, *Esselâm*, s. 120.

302 Suyûti, *el-Câmi*, s. 203.

69- "إِنَّ حُسْنَ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ"³⁰³

-Bağlan sözüne candan!-

Ahde vefa imândan...³⁰⁴

"Gerçekten ahde vefa, imândandır." Hadis, *el-Câmiu's-Sağîr*'de de aynı şekilde nakledilmiş ve sahih olduğuna dair (صح) işareti konulmuştur³⁰⁵. Hadis, Hâkim'in *Müstedrek*'inde nakledilmekle birlikte Buhârî'nin *Edeb* bölümünde bab başlığı olarak "حُسْنَ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ" şeklinde geçmektedir³⁰⁶.

Hadisin sahâbî râvîsi, Ebû Saîd el-Hudrî'dir. Hz. Âişe'den de nakledilmiştir. Bir keresinde Hz. Peygamber'in yanına yaşlı bir kadın gelir. Peygamberimiz de onun durumunu sorar ve "Nasılsınız? Nasıl oldunuz? Bizden sonra nasıl oldunuz?" der. O da "İyiyiz, anam babam sana kurban olsun Ey Allah'ın Rasûlü!" şeklinde cevap verir. Kadın çıkıp gidince Hz. Aişe, kendini alamaz ve Rasûlüllah'ın ona gösterdiği hüsn-i istikbâlin sebebini sorar. Hz. Peygamber de: "O Hatice zamanında gelirdi, şu bir gerçek ki, ahde vefa imândandır." cevabını verir³⁰⁷.

Hadis, Deylemî'de şöyle nakledilmektedir:

"أَوَّلُ مَا تَفْقِدُونَ مِنْ دِينِكُمُ الْأَمَانَةَ وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ وَلَا عَهْدَ لَهُ وَحُسْنَ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ"

Dininizden ilk kaybedeceğiniz şey, emanettir. Emanete riayeti ve ahde vefası olmayanın dini de yoktur ve ahde vefa imândandır."³⁰⁸

Dinimizde güzel işlerin ve davranışların kaynağı imândır. Ahde vefalı olmak da imânın kuvvetinden ve kemâlinden kaynaklanan bir durumdur.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

303 Hâkim, I, 16; Kuzâi, II, 102.

304 *Esselâm*'da yer almamıştır.

305 Suyûti, *el-Câmi*, s. 137.

306 Buhârî, *Sahih*, Edeb, 23.

307 Aynî, Bedruddin, *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, XXII, 162.

308 Deylemî, hadis no: 24.

Tercümde 4+3=7’li hece kullanılmıştır. “candan”, “îmândan” sözcüklerindeki “-dan”lar redif, “-an-”lar tam kâfiyedir.

Birine verilen sözde durmak îmândan olduğu için verilen söze candan bağlı kalınması istenmektedir.

70- “الْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ”³⁰⁹

-Müminin her işde sebatı yaman;-

Şartları üstünde kalır Müslüman³¹⁰

“Müslümanlar, şartlarına göredir.” Hadisin sahâbî râvîsi, Enes b. Mâlik ve Ebû Hureyre’dir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadisin sahih olduğuna dair (صح) işareti konulmuştur³¹¹.

Müslümanların, yaptıkları anlaşmalar, Kitap, Sünnet ve üzerinde Müslümanların icma etmiş oldukları hükümlere muvafık olduğu takdirde geçerlidir. Aksi durumda câiz değildir. Diğer bir ifadeyle yapılan anlaşmalar helâlî haram, haramı da helâl kılmadıkça ve şer’î şerife muvafık oldukça geçerlidir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme 6+5=11’li hece ile yazılmıştır. “yaman”, “Müslüman” kelimelerindeki “-man”lar zengin kâfiyedir.

Müslüman birileriyle şartları ortaya koyup anlaştığı zaman ona sadık kalır, onda sebat eder; ta ki yapılan anlaşmayı karşı taraf bozuncaya kadar.

309 Buhârî, İcâre, 14.

310 *Esselâm*’da yer almamıştır.

311 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 551.

SABIR

71- “من صبر ظفر”³¹²

-Adım adımdır sefer;-
Ve sabırdadır, zafer...

Esselâm'da: Bir zahmeti seferdir;

*Dayan “sabır zaferdir.”*³¹³ şeklinde geçmektedir.

“Sabreden zafere ulaşır.” Müracaat ettiğimiz kaynaklarda bu ifadenin hadîs olduğuna dair bir bulguya rastlamadık. Başka araştırmacılar da hadîs olarak bulamadıklarını belirtmektedirler³¹⁴.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzumede 4+3=7’li hece vezni kullanılmıştır. “sefer”, “zafer” sözcüklerindeki “-fer”ler zengin kâfiyedir. İkinci baskıdaki “-dir”ler rediftir.

Manzumeye göre, somut ya da soyut hangi yolculuk olursa olsun, hızlı ya da yavaşların yavaşıyla menzile gidilsin sabırlı, çok sabırlı olmalıdır; çünkü sabrın sonu zaferdir.

312 Hadis olarak tespit edilememiştir.

313 Kısakürek, *Esselâm*, s. 125.

314 Bkz. Yılmaz, Mehmet, *Kültürümüzde Ayetler ve Hadisler*, İst., 2013, s. 527.

72- “الْصَّبْرُ عِنْدَ ضَمَّةِ الْأُولَى”³¹⁵

-İlk darbede en çok bunalır yürek:-
Sabır, sarsıntının başında gerek...

Esselâm'da: İlk darbededir ki, sarsılır yürek;

“Sabır, sarsıntının başında gerek...”³¹⁶ şeklinde geçmektedir.

“Sabır, musibetin ilk çarptığı andadır.” Hadisin sahabî râvîsi, Enes b. Mâlik'tir. Buhârî'de “إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ ضَمَّةِ الْأُولَى” şeklinde nakledilmiştir. Hadisin sahih olduğuna dair *el-Câmiu's-Sağîr*'de (صح) işareti konulmuştur³¹⁷.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 6+5=11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. “yürek”, “gerek” kelimelerindeki “-rek”ler zengin kâfiyedir.

Bu manzume de bir önceki gibi sabırlı olmakla ilgilidir. Burada kişiden beklenen davranış: “İlk darbeyle sarsılan yürek her daim, ilk baştan itibaren sabırlı olmalıdır.” şeklindedir.

315 Buhârî, Cenâiz, 32; Kuzâî, s. 172; Suyûti, *el-Câmi*, hadis no: 5135.

316 Kısakürek, *Esselâm*, s. 125.

317 Suyûti, *el-Câmi*, s. 316.

TEVEKKÜL

73- "قَيْدٌ وَ تَوَكُّلٌ"³¹⁸

-Tedbiri Allah'a bağla ey gönül!
Bağla da yine et O'na tevekkül!

Esselâm'da: Çareyi tedbirde sanmak ne gaflet!

"Deveni hem bağla, hem tevekkül et..."³¹⁹ şeklinde geçmektedir.

"Bağla ve tevekkül et." Amr b. Ümeyye tarafından nakledilmektedir. Hadîsin sahih olduğuna dair *el-Câmiu's-Sağîr*'de (صح) işareti konulmuştur. Amr b. Ümeyye, Hz. Peygamber'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Devemi bağlayıp da mı Allah'a tevekkül edeyim? Devemi salıverip de mi Allah'a tevekkül edeyim?" der. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: "قَيْدُهَا وَ تَوَكُّلٌ/Deveni bağla ve tevekkül et."³²⁰ buyurur.

İbnu Ebî'd-Dünya'nın *Allah'a Tevekkül Risalesi*'nde hadis, Enes b. Malikten nakledilmekte ve bir kişi, Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelerek "Yâ Rasûlallah! (devemi bağlayp da mı tevekkül ede-

318 Beyhakî, *Şuab*, II, 80; Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 6166.

319 Kısakürek, *Esselâm*, s. 125.

320 Kuzâî, I, 368.

“yin veya onu salıverip de mi tevekkül edeyim?” diye sordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: “إِغْفِلْهَا وَتَوَكَّلْ/Onu bağla da tevekkül et.” buyurdu, şeklinde geçmektedir³²¹. Burada farklılık, “فَتَذَهَا” yerine “إِغْفِلْهَا” kelimesi kullanılmıştır. Mânâ bakımından aynıdır.

Tevekkül: bir şeyin olması için gerekli olan bütün sebepleri yerine getirdikten sonra neticeyi Allah’tan beklemektir.

Sebeplere müracaat etmek insanın vazifesidir, sebepler yerine getirildikten sonra neticeyi yaratmak da Allah’a aittir. Yani neticeyi, hâsılatı yaratacak olan Allah’tır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) “Önce deveni bağla, sonra tevekkül et.”³²² buyurmuştur. Bunu bir temsil olarak değerlendirdiğimizde tevekkül; insanın, kendisine düşen bütün sebepleri usûlüne uygun şekilde yerine getirerek neticeyi Allah’tan beklemesidir.

Şu hâdis de tevekkülü anlatması bakımından dikkat çekicidir: Hz. Ömer (r.a.) Yemenlilerden bazı insanlarla karşılaşır ve onlara:

“Siz kimlersiniz?” diye sorar.

Onlar da:

“Mütevekkilleriz.” derler.

Hz. Ömer (r.a.) onlara:

“-Siz yalan söylüyorsunuz. Siz mütevekkiller (hazır yiyciler)siniz. Zira mütevekkil; tohumunu tarlaya atan ve sonra Allah’a tevekkül eden (yani sebeplere müracaattan sonra neticeyi Allah’tan bekleyen) kişidir.” der³²³.

Görüldüğü gibi Hz. Ömer, tevekkülün gerçek mânâsının; tohumu toprağa ektikten ve gerekli tedbirleri aldıktan sonra, iyi bir mahsul için neticesini Allah’a bırakmak olduğunu bildirmiştir. Böylece tevekkül, tedbirden sonra gelmektedir. Kısaca önce tedbir, sonra tevekkül. Aksi halde hiçbir sebebi yerine getirmeden ve yahut gerekli sebepleri eksik bırakarak neticeyi beklemek tembelliktir.

321 İbnu Ebî'd-Dünya, s. 50; Beyhâkî, *Şuab*, II, 80.

322 Tirmizî, *Kıyâmet*, 60.

323 İbnu Ebî'd-Dünyâ, *Tevekkül*, s. 50; Aclûnî, II, 102.

Kur'ân'da da “Allah’a kulluk yap ve O’na tevekkül et”³²⁴ buyrularak, tevekkülün olabilmesi için önce kulluğun gereklerinin yerine getirilmesi, sonra tevekkül edilmesi emredilmektedir. Kulluğun gerekleri yerine getirilmeden yapılan tevekkülün kıymet-i harbiyesi yoktur³²⁵.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

İki baskıda da manzumede 6+5=11’li hece ölçüsü kullanılmıştır. “gönül”, “tevekkül” kelimelerindeki “-ül”ler tam kâfiyedir. Sonraki baskıdaki “gaflet”, “et” sözcüklerinden “et” sözcüğünün diğerinin içinde olmasından dolayı tunç kâfiye yapılmıştır.

Tedbir alınsa bile onu dahi Allah’a bağlamalı; çareyi tedbirde zannetmemeli, çünkü bu da bir gaflettir. Dolayısıyla, hem deveyi bağlamalı, hem de Allah’a yaslanmalı.

74- “مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكُونَ أَقْوَى النَّاسِ فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ”³²⁶

En güçlüsü olmak isteyen, nâsın,
Allah’a tevekkül etmeye baksın!

Esselâm’da: Allah’a tevekkülde bilir kuvveti gönül;

*“Halk içinde en güçlü, Hakk’a eden tevekkül...”*³²⁷

şeklinde geçmektedir.

“İnsanların en kuvvetlisi olmak kendini sevindiren kişi, Allah’a tevekkül etsin.” Hadis Abdullah b. Abbâs tarafından nakledilmektedir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadisin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur³²⁸.

Bu hadis de tevekkül açısından bir önceki hadisi desteklemektedir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

324 Hûd, 11/239.

325 Dölek, *Tahriyyat ve Kunut Duâları İnsanlığa Sunulan Mesajlar*, İst., 2013, s. 96-97.

326 İbnu Ebi’-Dünya, *Tevekkül*, s.50; Suyûtî, *el-Câmi*, s. 529

327 Kısakürek, *Esselâm*, s. 125.

328 Suyûtî, *el-Câmi*, s.529.

Tercüme, ilk baskıda 6+5=11'li hece ile yazılmıştır. “nâsın”, “baksın” kelimelerindeki “-sın”lar eklerin farklı görevlerinden dolayı zengin kâfiye olarak alınabilir. İkinci baskıda ise 7+7=14'lü hece ile yazılmıştır. “gönül”, tevekkül” kelimelerindeki “-ül”ler tartışmasız tam kâfiyedir.

İlk baskıda, insanların en güçlüsü olmak isteyen Allah'a tevekkül etmesi tavsiye edilirken; ikinci baskıda manzumenin yorum kısmında, gönlün, kuvveti/gücü Allah'a tevekkülde bilmesi gerektiği; hadis kısmında ise yaratılmışlar içinde en güçlünün Hakk'a/Allah'a tevekkül eden olduğu bildirilmektedir.

MERHAMET

75- "قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: سَبَقْتُ رَحْمَتِي غَضَبِي"³²⁹

Hak bana, rahmetim taşkındır dedi:
Gazabımdan kat kat aşkındır dedi.

Esselâm'da: O ki, rahmeti bildi, sonsuz şevke ulaştı;

"Allah sözü: Rahmetim gazabımı çok aştı!..."³³⁰ şeklinde geçmektedir.

"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Rahmetim, gazabımı geçti."
Bu hadis, hadis-i kudsîdir. Hadisin sahâbî râvîsi Ebû Hureyre'dir. Buhârî'den nakledilen hadisin bir kısmı olarak *"إِنَّ رَحْمَتِي سَبَقَتْ غَضَبِي"*³³¹ şeklinde nakledilmektedir.

Hadisin sahih olduğuna dair *el-Câmiu's-Sağîr*'de (صح) işareti konulmuştur³³².

Allah, Rahman ismiyle bütün mahlûkatına merhamet etmekte ve rahmetiyle muamele etmektedir. Rızka muhtaç olan her varlığın rızkını kendine münasip ve uygun şekilde, yerinde ve zamanında göndermesi O'nun rahmetinin tecellisidir.

329 Müslim, Tevbe, 15; Suyûtî, *el-Câmi*, s. 374.

330 Kısakürek, *Esselâm*, s. 129.

331 Buhârî, *Sahih*, Tevhid, 28, 55.

332 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 374.

Allah'ın rahmeti genişdir ve kâinatı ihata etmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de “وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ / Rahmetim her şeyi kuşatmıştır.”³³³ buyrulur. Ancak bu rahmetin özelde daha ziyade takvâ sahiplerine nasip edileceği ve muhsin derecesinde olanlara daha yakın olduğu da açıkça Kur'ân'da zikredilmektedir.

Bir başka âyette de şöyle buyrulur:

“وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غُفُورٌ رَحِيمٌ

Sana âyetlerimize inananlar geldiklerinde onlara de: ‘Selam üzerinize olsun, Rabbiniz kendisine rahmet etmeyi farz kıldı. Zira sizden bilmeyerek bir kötülük işleyen ve hemen sonrasında tevbe edip hâlini düzeltene Allah merhamet edecektir. Zira Allah bağışlayandır, merhamet edendir.’³³⁴ Âyete dikkat edildiğinde merhamette bir ölçü ortaya koyduğu anlaşılmaktadır.

Bir başka âyette de Allah'ın rahmetinin özelde Allah'ı görüyor gibi hareket edenlere ve çokça iyilikte bulunanlara daha fazla yakın olduğu yani onlara daha fazla tecelli edeceği belirtilmekte ve “إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ”³³⁵ buyrulmaktadır.

Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor: “Allah, mahlûkatı yarattığında Arşının üzerinde Kendi katında bulunan kitabına ‘Muhakkak rahmetim gazabıma galip gelir.’ ifâdesini yazdı”³³⁶. Başka bir rivâyette de “Muhakkak rahmetim gazabımı geçmiştir.”³³⁷ şeklinde buyrulur.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzume, birinci baskı 6+5=11’li hece ile yazılmıştır. “taşkındır dedi”, “aşkındır dedi” kelimelerindeki “-dır dedi”ler redif, “aşkın” sözcüğü de “taşkın”ın içinde olduğu için tunç kâfiye yapılmıştır. İkinci baskı 7+7=14’lü hece ile yazılmıştır. “ulaştı”, “aştı” keli-

333 A’raf, 7/156.

334 En’âm, 6/54.

335 A’raf, 7/56.

336 Buhâri, Tevhid, 55, 23, 28; Müslim, Tevbe, 16; Ahmed b. Hanbel, II, 433.

337 Suyûti, Ed-Dürr, III, 6.

melerindeki “-tı”lar tam değil, sondaki ünlünün uzatılma imkânı olduğundan zengin kâfiye olarak alınır.

Durum Hz. Peygamber’in ağzından anlatılmaktadır: Allah, O’na rahmetinin çok bol olduğunu, gazabını dahi kat kat aştığını haber vermiştir. İkinci baskıya göre de, Hz. Peygamber, Allah’ın rahmetinin/bağışlamasının enginliğini öğrendikten sonra sınırsız bir şevke gark olmuştur. Çünkü Allah’ın bizzat kendisi, “Rahmet sıfatının/özelliğinin gazap/öfke-kızgınlık sıfatını çok aştığını” buyurmuştur.

76- “إِنَّمَا يُنَمِّعُ لَكُمْ”³³⁸

-Affedeni, af, bilir;-

Affeden affedilir.

Esselâm’da: “Affediniz, affedilirsiniz!”

*Yoksa rahmetten kesilirsiniz!*³³⁹ şeklinde geçmektedir.

“Hoşgörülü davranın ki size de hoşgörülü davranılsın” Hadîsin sahâbî râvîsi, Abdullah İbnu Abbâs’tır. Hadîsin sahih olduğuna dair *el-Câmiu’s-Sağîr*’de (صح) işareti konulmuştur³⁴⁰.

Heysemî, hadîsinin senendin sahih olduğunu söylemektir. Hadîsin metnindeki, “لَكُمْ/sizin için”, ifade, Heysemî’nin rivâyetinde “لَك /senin için” şeklinde geçmektedir.³⁴¹ Deylemî’nin *Müs-ned*’inde de İbnu Abbâs’tan Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem): “إِنَّمَا يُنَمِّعُ لَكُمْ/Sen musamahalı davran ki, sana da musamahalı davranılsın”³⁴² buyurdu, şeklinde nakledilmektedir.

el-Câmiu’s-Sağîr’de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur³⁴³.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

338 Heysemî, *Mecmeu’z-Zevâid*, X, 193.

339 Kısakürek, *Esselâm*, s. 129.

340 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 68.

341 Heysemî, *Mecmeu’z-Zevâid*, X, 193.

342 Deylemî, hadis no: 1760; Ayrıca bkz. Kuzâi, I, 376.

343 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 68.

İlk baskıda manzumede 4+3=7'li hece kullanılmıştır. “bilir”, “affedilir” kelimelerindeki “-ir”ler redif, “-il”ler de tam kâfiyedir. İkinci baskı, 5+5=10'lu hece ile yazılmıştır. “affedilirsiniz”, “kesilirsiniz” sözcüklerindeki “-irsiniz”ler redif, “-il”ler tam kâfiyedir.

Manzumede, affetmenin teşvik edildiği, özendirildiği “affedenin affedileceği” buyruğuna yorum olarak, affedenin rahmetten yararlanacağı, yoksa rahmetten hissesini alamayacağı eklenmiştir.

TÖVBE

77- "الندم توبة"³⁴⁴

-Değer yalnız kalbedir-;

Her pişmanlık tövbedir...³⁴⁵

"*Pişmanlık tevbedir.*" Hadîsin sahâbî râvîsi, Abdullah İbnu Mes'ud³⁴⁶, Enes b. Mâlik ve Ebû Saîd, Ebû Hureyre tarafından nakledilmiştir. Hadîs, bu şekliyle nakledildiği gibi bir hadîsin bir kısmı olarak da nakledilmektedir³⁴⁷.

Hâkim, Enes'in rivâyetinin Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğunu ancak kitaplarına almadıklarını söyler³⁴⁸. Hadîsin sahih olduğuna dair *el-Câmiu's-Sağîr*'de (صح) işareti konulmuştur³⁴⁹.

Tövbe; kelime olarak "dönmek" mânâsınadır. Terim olarak da insanın, günahları terk ederek Allah'a itaate yönelmesine tevbe denilir³⁵⁰. تَابَ/ tâbe fiili, إِلَى/ilâ edâtı ile, yönelmek mânâsına geldiği gibi aynı zamanda

344 İbnu Mâce, Zühd, 30; Kuzâî, I, 42; Hâkim, IV, 271; Beyhâkî, Şuab, V, 386.

345 *Esselâm*'da da aynı şekilde geçmektedir. s. 129.

346 Hâkim, IV, 271.

347 Rivâyetler için bkz. Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, X, 199.

348 Hâkim, IV, 273.

349 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 557.

350 İbnu Manzûr, Mükerrrem, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut, ts., I, 233; Ebu'l-bekâ, Ey-yûb b. Musa, *el-Küllîyyat*, Beyrut, 1993, s. 308.

yapılan hatalardan bağışlanma dilemek mânâsına da gelmektedir. İşlenen günahattan dolayı pişmanlık duymak da bir tevbedir. Bu bakımdan olsa gerke ki, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) “*Pişmanlık tevbedir.*” buyurmuştur. Zira işlenen hatadan pişman olmak, o hatadan dönmektir ve o hatanın tekrar yapılmamasını arzu etmektir.

Kur’ân-ı Kerim’de de “*Ey inananlar! Hepiniz Allah’a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz.*”³⁵¹ ve “*Ey îmân edenler! Allah’a tam bir ihlâs (tevbe-i nasûh) ile tevbe edin ...*”³⁵² buyurulmaktadır.

Tevbenin kabul olmasının dört şartı vardır:

Birincisi, işlenen günahattan vazgeçmek;

İkincisi, işlenen günahattan dolayı pişmanlık duymak;

Üçüncüsü, bir daha aynı günaha dönmek üzere azmetmek;

Dördüncüsü ise, işlenen günah eğer kul hakkı ile ilgili ise hak sahibinden helâllik istemek, yani hak sahibine hakkını iade etmek, iade edilemiyorsa, ondan hakkını helâl etmesini istemektir³⁵³.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzumenin iki baskısı da 4+3=7’li hece ile yazılmıştır. “kal-bedir”, “tövbedir” sözcüklerindeki “-dir”ler redif, “-be-“ler uzatılma durumu bulunduğu zengin kâfiye olarak alınır.

Değerin yalnızca kalpte bulunduğu ifade edildikten sonra hadîs gereği her pişmanlığın tövbe olduğu belirtilmiş, yoksa bir olumsuzluktan-günahattan sonra özellikle tövbe etmenin şart olmadığı hissettirilmiştir. Önemli olan, “her şeyin kalpte” olup bittiğidir.

78- “الْثَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ”³⁵⁴

-Tertemizdir, gerçek tövbe sahibi;-

Tövbe eden, günah etmemiş gibi...³⁵⁵

351 Nûr, 24/31.

352 Tahrîm, 66/8.

353 Dölek, *Tahiyyat*, s.89-90.

354 İbnu Mâce, Zühd, 30; Taberânî, X, 150; Kuzâî, I, 97; Beyhakî, *Suab*, V, 436.

355 *Esselâm*’da da aynı şekilde geçmektedir. s. 129.

“*Günahından tevbe eden, günahı olmayan gibidir.*” Hadîsin sahâbî râvîsi, Abdullah b. Mes’ud’dur. Bu hadîs, bu şekliyle nakle-dildiği³⁵⁶ gibi Beyhakî’nin *Şuabu’l-İman* isimli eserinde nakledilen hadîsin bir kısmı olarak da nakledilmektedir³⁵⁷.

el-Câmiu’s-Sağîr’de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumû-zu konulmuştur³⁵⁸. Heysemî de hadîsin râvîlerinin güvenilir oldu-ğunu söylemektedir³⁵⁹.

Hiz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): “*Ey İnsanlar! Ölmeden önce Allah’a tevbe edin ...*”³⁶⁰ buyurarak ölüm gelmeden önce işlenilen günahlardan dolayı, tevbe edilmesine teşvik etmiştir. Çünkü ecelin gizli olması sebebiyle insan, her zaman ölümle karşı karşıyadır. Bu bakımdan yukarıda âyette de belirtildiği gibi can boğaza gelmeden, tevbenin kabul edilmesinin şartlarından birisi olan günahların işlenmesinden hemen sonra, o günaha dönmek üzere pişman olmak ve Allah’tan bağışlanmasını istemek ve tevbeyi ölüm anına bırakmamaktır.

Yine Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir başka hadîste de “*Her insan hatâkârdır. Hatâ edenlerin en hayırlıları da çokça tevbe edenlerdir.*”³⁶¹ buyurarak, insanın hatâdan hâlî olmadığını, ancak hatâ ettiğinde, hatâsından dolayı tevbe eden kişinin hayırlı olduğunu bildirmiş ve işlenilen hatâdan dolayı tevbe etmeye teşvik etmiştir. Bu hadîslerde insanların, günahları yüzünden ümitsizliğe düşmeden samimi olarak Allah’a yönelmelerine ve tevbe etmelerine teşvik vardır.

Nahl sûresinde “*Sonra (şunu da bil ki) muhakkak Rabbin, câhil-lik edip de günah işleyen, arkasından da tevbe ederek hallerini dü-zeltenler için, onların tevbelerinden sonra elbette çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.*”³⁶² buyurulmak sûretiyle câhillikle her hangi bir

356 İbnu Mâce, Zühd, 30; Heysemî, *Mecmeu’z-Zevâid*, X, 200.

357 Beyhakî, *Şuab*, V, 436.

358 Suyûtî, s. 203.

359 Heysemî, *Mecmeu’z-Zevâid*, X, 200.

360 İbnu Mâce, Muhammed b. Yezîd, *Sünen*, İst., 1992, İkâmet, 78.

361 Tirmizî, Kıyâmet, 49; İbnu Mâce, Zühd, 30; Dârimî, Abdullah b. Abdîrrah-man, *Sünen*, İst., 1992, Rikâk, 18.

362 Nahl, 16/119.

günah işlendikten sonra tevbe edilip kötü hâl düzeltildiğinde de Allah'ın bağışlayacağı bildirilmektedir. Böylece tevbenin kabulünün en önemli şartlarından birincisi, günahı hemen sonra tevbe edilmesi; ikincisi de hâlin düzeltilmesidir.

İbnu Ömer (r.a.) Hz. Peygamber'in şöyle dediğini nakletmektedir: “*Ey insanlar! Rabbinize tevbe edin. Çünkü Ben de O'na günde yüz kere tevbe ediyorum.*”³⁶³.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Her iki baskıda manzume 4+4+3=11'li hece ile yazılmıştır. “sahibi”, “gibi” kelimelerindeki “-ibi”ler zengin kâfiyedir.

Gerçekten tövbe etmiş, can özünden pişman olmuş birisi tertemizdir. Çünkü tevbe eden günah işlememiş gibidir.

Tabiki böyle bir Müslüman, tövbesini bozmayı düşünmeyecektir bile.

363 Müslim, Tevbe, 42; Nevevî, Muhyiddin, *Müslim Şerhi*, V, 553. Ayrıca geniş bilgi için bkz. Dölek, *Tahiyyat*, s. 90-96.

GÜZELLİK

79- "إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ"³⁶⁴

-Âlem güzellikle bezeli...-

Güzel Allah sever güzeli...

Esselâm'da: Her güzel, daha güzele yaver;

"Allah güzeldir, güzeli sever..."³⁶⁵ şeklinde geçmektedir.

"Allah güzeldir, güzelliği sever." Hadîsin sahâbî râvîsi, Abdullah b. Mes'ud'dur. Müslim'in naklettiği hadîsin bir parçasıdır. Hadîsin tamamı şöyledir:

"عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ، قَالَ رَجُلٌ: إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ، الْكِبَرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمَطُ النَّاسِ."

Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakledilmiştir: O (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kişi Cennet'e giremez" buyurdu. Orada bulunan bir adam da: 'Ger-

³⁶⁴ Müslim, İmân, 147; İbnu Mâce, Duâ, 10; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 133, 134, 151; Kuzâi, II, 144.

³⁶⁵ Kısakürek, *Esselâm*, s. 126.

çekten kişi, elbisenin güzel, ayakakbının da güzel olmasından hoşlanır!" dedi. Peygamber (s.a..v.) de: Muhakkak Allah güzeldir, güzeli sever, kibir ise hakkı kabul etmemek/şımarmak ve insanları küçümsemektir.' buyurdu."

el-Câmiu's-Sağîr'de hadisin sahih olduğuna işareten (صح) rumûzu konulmuştur³⁶⁶.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Mazume, ilk baskıda, 4+5=9'lu hece ile yazılmıştır. "bezeli", "güzeli" kelimelerindeki "-zeli"ler zengin kâfiyedir. İkinci baskı, 5+5=10'lu hece ile yazılmıştır. "yaver", "sever" kelimelerindeki "-ver"ler zengin kâfiyedir.

Yaratıcısından dolayı yaratılmış her yerde, her şeyde mükemmel bir uyum, dolayısıyla güzellik vardır. Çünkü Yaradan'ın kendisi güzeli sever. İkinci baskıda özellikle ilk mısra değiştirilmiş, her güzelin daha güzele eş olduğu anlatılmıştır. Dolayısıyla bunun nedeni olarak da güzel Allah'ın güzeli sevdiği, kendisinden dolayı yarattığının da güzel olduğu şeklinde gösterilmiştir.

80- "إِذَا ابْتَغَيْتُمُ الْمَغْرُوفَ فَاطْلُبُوهُ عِنْدَ حَسَنِ الْوُجُوهِ"³⁶⁷

-Güzellik dalga dalga geliyor ezellerden;-
Doğruyu isteyenler, istesin güzellerden!

Esselâm'da: Güzel yüzlülerden devşir çiçeği;

"Güzel yüzlülerden iste gerçeği!"³⁶⁸ şeklinde geçmektedir.

"İyiliği aradığınızda onu yüzü güzel olanlardan isteyin." Hadisin râvisi Abdullah b. Cerâd'dır. Hadiste, bir işe görevlendirilecek kişinin fizikî ve cemâl noktasında güzel olan kişilerin tercih edilmesini tavsiye ettiği şeklinde yorumlanmaktadır. Ancak hadisi, bir işin yapılması için en güzel şekilde, münasip ve atlı dille, usûlüne uygun şekilde is-

366 Suyûti, el-Câmi, s. 107.

367 Suyûti, el-Câmi, s. 26.

368 Kısakürek, Esselâm, s. 126.

teyin, şeklinde de anlamak mümkündür. Ebû Ya'lâ'nın *Müsned*'inde Hz. Âişe'den "أَطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ حَسَنِ الْوُجُوهِ" / *Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: Hayrı yüzleri güzel olanlardan isteyin.*"³⁶⁹ şeklinde de nakledilmektedir. Hadis bu şekliyle Kuzâî'nin *Müsned*'inde de İbnu Ömer'den merfu olarak nakledilmektedir³⁷⁰. Mâverdî, Hz. Âişe'den "أَطْلُبُوا الْخَوَائِجَ مِنْ حَسَنِ الْوُجُوهِ" / *ihtiyaçları yüzleri güzel olanlardan isteyin.*" şeklinde de nakletmekte ve bunun mânâsının; ihtiyaçlarınızı helâl olan şekillerin en güzel olanından talep edin" demek olduğunu bildirmektedir³⁷¹.

el-Câmiu's-Sağîr'de hadîsin sıhhati konusunda bir şey söylenilmemiştir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Birinci manzumede, 7+7=14'lü hece ölçüsü kullanılırken, ikincide azaltılarak 6+5=11'li hece kullanılmıştır. İlkindeki "ezellerden", "güzellerden" sözcüklerindeki "-lerden"ler redif, "-zel"ler zengin kâfiyedir. İkincideki "çiçeği", "gerçeği" sözcüklerindeki "-i"ler redif, "-çeğ-"ler zengin kâfiyedir.

Manzumenin ilkinde güzelle doğru olan arasında bir birliktelik kurulmuş. Güzellik, sonsuz geçmişten gelmektedir. O hâlde doğru olan güzellerden istenir.

İkincide ise güzel yüzlülerle çiçek arasında bir bağ kurulmuş, böylece çiçeğin/güzelin güzel yüzlülerden edinilmesi gerektiği salık verilmiş; gerçeğin, doğrunun, güzelin de yine güzel yüzlülerden istenmesi arzu edilmiştir.

369 Ebû Ya'lâ, VIII, 189.

370 Kuzâî, I, 384.

371 Mâverdî, *Edebü'd-Dünyâ ve'd-Dîn*, s. 317.

MEDENİYET

81- “إِنُّوَا مَسَاجِدَكُم جُمًا وَإِنُّوَا مَدَائِنَكُم مُّشْرِقَةً”³⁷²

Sade olsun mabedler; gösterişsiz ve sade;
Şehirlerse haşmetli, ziynetli, fevkalade...

Esselâm’da: “Sade bina ediniz, mescitleri” pek sâde;

“Şehirleri de, süslü, haşmetli, fevkalâde...”³⁷³ şeklinde geçmektedir.

“Camiilerinizi sade yapın, şehirlerinizi de görkemli yapın.” Hadisin sahâbî râvîsi, Abdullah İbnu Abbas’tır ve *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadisin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur.

Hadîste mescidlerin ve ibadet mahallerinin sade ama şehirlerin ve meskün mahallerin görkemli yapılması istenmiştir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Her iki baskıda da tercüme, 7+7=14’lü hece ile yazılmıştır. “sade”, “fekalade” kelimelerindeki “-ade”ler zengin kâfiyedir.

Manzumede mescitlerle şehirlerin nasıl olması gerektiği ters orantıyla anlatılmıştır. İbadet yerlerinin sade inşa edilmesi istenir-

372 Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 61.

373 Kısakürek, *Esselâm*, s. 127.

ken, tam aksine şehirlerin haşmetli, süslü, fevkalade bir şekilde inşa edilmesi arzulanmıştır. İbadet yerleri sadece ilgilisi (Müslüman) için Allah'a özellikle yakarma yerleridir. Şehirlerse, Hristiyan, Yahudi, dinsiz... herkese açıktır, dolayısıyla ötekine karşı bir gövde gösterisi konumundadır.

82- "لَا تَسْكُنِ الْكُفُورَ فَإِنَّ سَاكِنَ الْكُفُورِ كَسَاكِنِ الْقُبُورِ"³⁷⁴

Oturmayın kimsesiz ve harap bucaklarda;
Ha orada oturmak, ha karanlık mezarda...

Esselâm'da: "Oturmayın kimsesiz ve harap kenarlarda;

Ha orda oturanlar, ha yatanlar mezarda..."³⁷⁵ şeklinde geçmektedir.

Tercümedeki, "Oturmayın" ifadesinin, "oturma" şeklinde tekil olması gerekirdi, çünkü metinde kelime tekil olarak ifade edilmiştir.

"Kimsesiz köylerde iskân etmeyin, Kimsesiz yerde iskân eden kişi, kabirde yatan gibidir." el-Câmiu's-Sağîr'de hadisin hasen olduğuna işareten (ح) rumûzu konulmuştur³⁷⁶.

Hadîste insanlardan uzak köylerde, mekânlarda tek başına iskân etmekten sakındırılmaktadır. Çünkü toplumdan uzak olan kişi, din, ilim ve medeniyet hususlarında çok geri kalır. Bu bakımdan insanların dinî konularda cahil kalmamasını telkin etmektedir. Bununla birlikte bu hadîsin sıhhati konusunda tenkitte bulunanlar olmuştur³⁷⁷.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, iki basımda da 7+7=14'lü hece vezni kullanılmıştır. İlk basımdaki "bucaklarda", "mezarda" kelimelerindeki "-da"lar redif, "-ar-"lar ile tam kâfiye yapılmıştır. İkinci basımdaki "kenarlarda",

374 Buhârî, *el-Edebu'l-Müfred*, s. 127; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 9797.

375 Kısakürek, *Esselâm*, s. 127.

376 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 580.

377 Bkz. Münâvî, VI, 401-402.

“mezarda” sözcüklerindeki “-da”lar redif, “-ar-“lar tam kâfiyedir. İlk baskıdaki “bucak” sözcüğünün yerine ikinci baskıda “mezar” sözcüğü ile tam kâfiye teşkil eden “kenar” sözcüğünün kullanılması ritm, kâfiye açısından dikkat çekicidir.

Manzumede kimsesiz, harap bucaklarda oturmak, karanlık mezarda yatmaya benzetilerek böylesine olumsuz bucak ya da şehirlerde oturulmaması istenmiştir. Dolayısıyla olumsuz durum söylenerek tam tersi durumun, olumlunun yapılması anlatılmıştır.

SEVGİ

83- "الْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ وَمَا تَنَافَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ" ³⁷⁸

Ruhlar iç içe asker, kin ve aşkı bölüşür;
Bir olanlar öpüşür, olmayanlar dövüşür.

Esselâm'da: Ruhlar iki saf asker, kin ve aşkı bölüşür;

Bir olanlar el ele, olmayanlar dövüşür."³⁷⁹ şeklinde geçmektedir.

"Ruhlar, toplanmış ordular (gibi)dir. Cesedlere girdirilmeden önce tanışanlar ve huyları birbirlerine uyanlar, cesedlere girdikten sonra tanışdıklarında da birbirlerine ülfet ederler, önceden tanışmayanlar ve karakterleri birbirlerine uymayanlar sonradan da birbirleriyle ülfet edemezler." Hadisin sahâbî râvîsi, Âişe (r.anhâ) ve Ebû Hureye'dir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadisin sahih olduğuna işareten (صح) rumûzu konulmuştur³⁸⁰.

Karakterleri, huyları ve güzel ahlâkları birbirine benzeyen insanlar bu dünyada kalben birbirine ülfet ederler, karakterleri birbirine uymayanlar ise birbirlerine ısınamazlar, vücutları yanyana da olsalar, birbirine kalben uzak olurlar.

378 Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 192; Kuzâî, I, 185; Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 3050.

379 Kısakürek, *Esselâm*, s. 128.

380 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 183.

Manzumenin edebî yönden değerdendirilmesi:

Tercüme, her iki versiyonda da 7+7=14'lü hece ile yazılmıştır. “bölüşür”, “dövüşür” kelimelerindeki “-üşür”ler rediftir. Sağlam bir kâfiye bulunmamaktadır.

Sevgi teması başlığında verilen bu manzumeye göre, birbiri ile aynı ruhları taşıyanlar birbirlerini sever, sayar ve kini de aşkı da bölüşürler; ruhları bir olmayanlar ise dövüşürler.

-84 “الْعَبْدُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ”³⁸¹

-Sevgiline gel, sokul!-
Sevdiğiyle olur kul...

Esselâm'da: Gel sevdiğine sokul!

“Sevdiğiyle olur kul.”³⁸²

“Kişi, sevdiği ile beraberdir.” Hadisin sahâbî râvîsi, Câbir b. Abdillâh'tır. Hadis bir rivâyette bu şekliyle nakledilirken, bir rivâyette de daha uzun bir metnin baş tarafı olarak nakledilmektedir. O da:

“رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: الْعَبْدُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ وَكَتَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ إِلَى كِسْرَى وَفَيْصَرَ وَالْيَ كُلِّ جَبَّارٍ

Rasûlüllâh (sallallâhu aleyhi ve sellem): Kul sevdiği ile beraberdir, buyurdu ve bunu vefat etmeden önce Kisra'ya, Kayser'e ve bütün cebbara yazdı.” şeklinde nakledilmektedir³⁸³.

el-Câmiu's-Sağîr'de hadisin hasen olduğuna işareten (ح) rumûzu konulmuştur³⁸⁴.

Manzumenin edebî yönden değerdendirilmesi:

Manzum tercüme, iki versiyonda da 4+3=7'li hece ile yazılmıştır. “sokul”, “kul” sözcüklerinden “kul” sözcüğü diğerinin içinde yer aldığı için tunç kâfiye yapılmıştır.

381 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 394.

382 Kısakürek, *Esselâm*, s. 127.

383 Ahmed b. Hanbel, III, 336

384 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 350.

Manzumeden anlaşıldığına göre, birbirlerini sevenler birbirleriyle olur; ayrı olmazlar. Sevene seslenilerek sevenin sevdiğine yaklaşması, hatta sevenden, O'nun kulu olarak O'nunla olması istenmektedir.

KADIN

85- ”الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ“³⁸⁵

-Annelere minnet ebedî minnet!-

Annenin ayağı altında Cennet...

Esselâm'da: Varlık vesilesi anneye minnet...

“Annenin ayağı altında Cennet...”³⁸⁶ şeklinde geçmektedir.

“Cennet, anaların ayakların altındadır.” Hadîs, bazı kaynaklarda şöyle nakledilir: Câhime isminde bir sahâbî Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Yâ Rasûlallah! Savaşa katılmak istiyorum ve onu seninle istişare etmek için geldim, der. Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de “Annen var mı (hayatta mı)?” diye sorar. O da “evet” der. Bunun üzerine Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem): “فَالْزَمِهَا فَإِنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ رِجْلَيْهَا”/Ona hizmet et, zira Cennet onun ayakları altındadır.” buyurur³⁸⁷.

Hadîste anneye hizmet etmenin, onun meşru isteklerini yerine getirmenin, onun bu meşru olan isteklerine muhalefet etmemenin ve ona itaat etmenin insana cihad sevabı kazandırdığı ve Cennet'e girmesine vesile olduğu vurgulanmaktadır³⁸⁸.

385 Taberânî, *Kebir*, II, 222; Kuzâî, s. 102; Suyûtî, *el-Câmi*, s. 221.

386 Kısakürek, *Esselâm*, s.129.

387 Bkz. İbnu Mâce, II, 2181; Nesâî, VI, 11; Hâkim, II, 104; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 429,

388 Aclûni, I, 335.

el-Câmiu's-Sağîr'de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumûzu konulmuştur³⁸⁹.

Manzumenin edebî yönden değerdendirilmesi:

Tercümenin iki versiyonunda da 6+5=11'li hece kullanılmıştır. “minnet”, “cennet” kelimelerindeki “-nnet”ler zengin kâfiyedir.

Varlık vesilemiz olan annelere minnet, hem de sonsuzca minnet duyulması gerektiği; çünkü cennetin annelerin ayağı altında olduğu anlatılmıştır.

86- “إِنَّمَا النِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ”³⁹⁰

Kadınlar erkeklerin parçası dilim dilim...

-Güzel, ince ve temiz, her şey onlara teslim...-

Esselâm'da: Kadınlar erkeklerin parçası dilim dilim...

*Güzel, temiz ve ince, her şey onlara teslim...*³⁹¹ şeklinde geçmektedir.

“Şüphesiz kadınlar, erkeklerin benzerleridir.” Hadîsin sahâbî râvîsi, Enes b. Mâlik'tir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin sahih olduğuna işareten (ص) rumûzu konulmuştur³⁹².

Manzumenin edebî yönden değerdendirilmesi:

Manzumenin iki versiyonunda da 7+7=14'lü hece vezni kullanılmıştır. “dilim”, “teslim” kelimelerindeki “-lim”ler zengin kâfiye olarak alınır.

Kadınların erkeklerin parçası olduğu, erkeklerin onlarsız eksik olacağı, ancak onlarla tam olduğu; dolayısıyla onların “eksik etek olmadığı” anlatılırken; bir yandan da onların nezaket abidesi oldukları, güzel, ince, temiz vb. hepsinin onlarda olduğu belirtilmiştir.

389 Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no. 2560.

390 Ebû Dâvud, Tahâret, 94; Tirmizî, Tahâret, 82; Dârimî, Vudû', 76; Ahmed b. Hanbel, VI, 256, 377; Suyûtî, s. 153.

391 Kısakürek, *Esselâm*, s. 129.

392 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 153.

ŞİİR

87- "إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ سِحْرًا وَإِنَّ مِنَ الشَّعْرِ حِكْمًا"³⁹³

-Kelam vardır ki, sihir,

Hikmettir bazen şiir...³⁹⁴

Bazı rivâyetlerde hadisin sadece "إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ حِكْمًا"³⁹⁵ kısmı ya da "إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ حِكْمَةٌ"³⁹⁶ şeklinde nakledilmektedir.

"Bazı beyanda sihir, bazı şiirde de hikmet vardır." Bir gün Hz. Peygamber'in yanına bir A'râbî gelir ve belîğ bir şekilde konuşmaya başlar. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de "Beyan(ın bazısının)da sihir vardır. Şiir (in bazısının)da da hikmet vardır." buyurur.³⁹⁷ Bir rivâyette de şu ziyadeler vardır "... İlmin bir kısmında cehâlet vardır, sözün bazısında da vebâl vardır."³⁹⁸

Hadîste "Beyanda sihir vardır." ifâdesinde, muhatabı etkileyici olması bakımından beyan sihre benzetilmiştir. Sihir, kendisine sihir yapılan kişiyi nasıl büyülerse, bazı beyanlar da

393 Ebû Dâvud, Edeb, 87; Kuzâî, II, 99.

394 Esselâm'da da aynı şekilde geçmektedir. s. 127.

395 İbnu Mâce, Edeb, 41; Kuzâî, II, 99.

396 Kuzâî, II, 99.

397 Ebû Dâvud, Edeb, 87.

398 Ebû Dâvud, Edeb, 87.

muhabatı büyüler tarzda etki gösterir. Bu etkileme hem müsbet hem de menfi yönde olabilir. Yani, kişi beyanıyla ve belagatıyla iyiyi kötü, kötüyü iyi gösterebilir³⁹⁹. Üzerinde başkasının hakkı olan bir kişi, ileri sürdüğü delillerle ve ifâdelerle muhabatını etkileyerek âdeta muhataplarını büyüler ve hak sahibinin hakkını, haksız yere elde eder⁴⁰⁰. Bu bakımdan İmam Mâlik bu hadîsi “Hoş Karşılanmayan Konuşma” bâbında zikrederek⁴⁰¹ bu beyanın menfi etkilemesine işaret etmiştir. Bunun için menfi olarak, beyanıyla muhabatını menfî yönde etkileyerek, onun hakkını gasbeden kişinin, ilmi ile sihir yapan kişi gibi günah kazanabileceği ifâde edilmiştir. Ancak, beyan her zaman menfi yönde olmaz. Eğer hak ve hakikatli olur ve doğru şekilde kullanılırsa o zaman da güzel neticeler verir. Meselâ; bülbülün nağmeleri, insanı celp edip, kendisini hayran hayran dinlettiği gibi, beyanda sihri yakalayanların da sözleri muhataplarını cezbeder, hayran bırakır... Allah'ın sanatını anlatan iyi bir hatip, ifâdeleri ile dinleyenlerini bahar bahçelerinde gezdirir, Allah'ın rahmet eserlerini yakından temaşa ettirir. Sonra semaya çıkartır, yıldızlar âleminde O'nun kudret eserlerini gösterir, dinleyicileri hayret ve muhabbetle dolu olarak secdeye götürür. Tarihi iyi anlatan bir konuşmacı, büyüleyici sözleriyle dinleyicilerini asırlarda dolaştırır. O asrın mühim olaylarını gösterir, olayın kahramanları ile tanıştırır. Pek çok ibret ve ders almış olarak dinleyenlerini tekrar yaşadığı asra teslim eder.

Bu bakımdan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bazı sözlerin, müsbet veya menfî olarak büyüleyici etkiye sahip olduğuna dikkat çekmiştir. Bu hadîsin, mesleğinde başarılı olmak isteyen herkesin -doğru ve haklı olmak şartıyla- beyandaki bu sihri yakalaması gerektiğine işaret ettiği kanaatindeyiz.

Güzel sözün işitende meydana getirdiği etki sihre benzetilerek müşebbehün bih'in lafzı müşebbehte kullanılmıştır. Böylece hadiste istiâre-i tasrîhiyye vardır.

399 Bkz. Seharanfûri, XIX, 248.

400 Ebû Dâvud, Edeb, 87.

401 Bkz. Mâlik, Kelâm, 3.

Diğer bir teşbîh de söylenilen bazı sözlerde vebâl olduğu ifâde edilmesidir. Hadîste vebâl olarak ifâde ettiğimiz kelime “iyâl” şeklinde zikredilmektedir. İyâl, kelime olarak; yük, bakma yükümlülüğü üzerinde olmak vs. mânâlara gelmektedir. Bunun için kişinin çoluk-çocuğundan ötürü, kişiye bir yük ve nafaka sorumluluğu yüklendiği için çoluk-çocuğa “âile” denmektedir. Bazı sözde iyal/vebal olması, sözü söyleyene günah kazandırması veya söyleyeni belaya düşürmesi yahut sözü anlamayan cahil dinleyiciyi usandırmasından dolayı insana bir sorumluluk ve yükümlülük getirdiği ya da bir ağırlık taşıdığı için söz, iyâle benzetilmiştir. “Belâsöze bağlıdır.”⁴⁰² hadîsi de bunu teyit etmektedir.

Hadîs bu şekliyle *el-Câmiu's-Sağîr*'de nakledilmete ve sıhhati konusunda bir şey söylenmezken, hadîs İbnu Ömer'den nakledilen “إِنَّ مِنَ الْيَبَانِ لِسِحْرًا” şeklindeki rivâyetin sahih olduğuna işareten (صح) rumûzu konulmuştur⁴⁰³.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 4+3=7'li hece ile kaleme alınmıştır. “sihir”, “şiir” kelimelerindeki “-ir”ler tam kâfiyedir.

Bazı sözler sihirdir; bazen de sözler şiirdir ve bu şiir aynı zamanda hikmettir. Sihir insanları bir an için etkiler, ancak hikmet olan şiir süresiz etki altına alır, böylece insan ondan faydalanır.

Hadîste sözün muhataba yaptığı tesir sihre benzetildiği ve müşebbehün bih'in lafzı müşebbehte istiare yoluyla kullanıldığı için istiâre-i tasrihiye vardır.⁴⁰⁴

88- “أَضَدُّقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ [كَلِمَةً] لَبِيدٍ: أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ”⁴⁰⁵

En doğru söz Lebîd'in; -şiirle donatılmış-
Allah'tan başka her şey hakikatte bâtılmış...

402 İsbahânî, s. 87.

403 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 148.

404 Dölek, *Hadîslerde Teşbih ve Temsiller*, s. 274-276.

405 Buhârî, *Sahih*, Menâkıbu'l-Ensâr, 26; Edeb, 90; Müslim, Şiir, 3-6; İbnu Mâce Edeb, 41; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 248, 393, 458, 470.

Esselâm'da "Ne (de) doğru söylemiş şu sözü şâir Lebid;

Allah'tan başka her şey bâtil" içi boş ümid...⁴⁰⁶ şeklinde geçmektedir.

"Şâir Lebîd'in⁴⁰⁷ söylediği en doğru söz, Allah'ın dışındaki her şey bâtildir." Hadîsin râvisi Ebû Hureyre'dir. Bazı rivâyetlerde Lebîd kelimelerinden önce "كلمة" kelimesi bulunmaktadır⁴⁰⁸. Lebîd'in sözleri içinde mânâsı en doğru olanı: *"Allah dışındaki her şey bâtil (yani fânidir) sözüdür."*

el-Câmiu's-Sağîr'de hadîsin sahih olduğuna işareten (صح) rumûzu konulmuştur⁴⁰⁹.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercümede, her iki baskıda 7+7=14'lü hece kullanılmıştır. Yalnız, *Esselâm'daki* ilk mısra 6+7=13 şeklindedir. (de) eklenirse vezin düzelir. İlk baskıdaki "donatılmış", "bâtılmış" kelimelerindeki "-mış"lar redif, "-atıl-"lar zengin kâfiyedir. İkinci baskıdaki "Lebid", "ümid" kelimelerindeki "-id"ler tam kâfiyedir. Her iki kelimedeki "-i-"ler uzun alınırsa zengin kâfiye olur.

Tarihteki şairlerden Lebîd'e telmih düşölerek hatırlatma yapılmış; Allah'tan başka her şeyin hakikatte batıl olduğu, Allah'tan başkasından ümit beklenilmemesi kesin bir dille ifade edilmiştir.

89- "أَلْجَمَالُ فِي الرَّجُلِ أَلِّسَانُ"⁴¹⁰

Erkekte güzellik, lisanındadır:

-Lisan, Hakk'ın büyük ihsanıdır.-

Esselâm'da:"Erkeğin güzelliği dilinde, lisanında..."

Güzel konuşan, Hakk'ın en büyük ihsanında...

406 Kısakürek, *Esselâm*, s. 118.

407 Lebîd hakkında bkz. Tülücü Süleyman, "Büyük Bir İslâm Şairi: Lebid" *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum, 1991, Sayı, 10, s. 173-180.

408 Müslim, Şiir, 3; İbnu Mâce, Edeb, 41

409 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 71.

410 Suyûtî, *el-Câmi*, hadis no: 3625.

“*Erkeklerde güzellik, diline sahip olmasıdır.*”⁴¹¹ Hadîs, Ali b. el-Hüseyin’den mürsel olarak nakledilmiştir ve *el-Câmiu’s-Sağîr*’de sahih işareti (صح) konulmuştur. Konuşanın fasih ve belîğ şekilde konuşması, az ve öz konuşması, konuşanın güzelliğini be ilgisi ortaya koyar. Muktaẓây-ı hâle uygun söz söylemek belagattir ve güzel konuşmadır. Büyüklerin sözleri büyüktür. Sözlerin büyüğü de büyüklerin sözleridir. Bu bakımında kişinin niteliğini gösteren en önemli âmillerden biri, konuşma şekli ve söz söyleme sanatıdır. Bu bakımdan önemli bir hadîstir.

el-Câmiu’s-Sağîr’de hadîsin sahih olduğuna işareten (صح) rumûzu konulmuştur⁴¹².

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzumenin ilk baskısı 6+5=11’li hece ile (ikinci mısra 6+4=10’lu) yazılmışken, ikinci baskısı 7+7=14’lü hece ile yazılmıştır. İlk baskıdaki “lisanındadır”, “ihsanıdır” kelimelerinde bir karışıklık söz konusudur, “ihsanındadır” olsaydı ölçü düzelir, redif ve kâfiye de yerine gelirdi. İkinci baskıdaki “lisanında”, “ihsanında” kelimelerindeki “-ında”lar redif, “-san”lar zengin kâfiyedir.

Erkeklerde güzellik dili dışında aranmamalı, onun güzelliği ana dilini en güzel şekilde kullanışındadır. Bu güzel konuşma yeteneği ona Allah’ın büyük bir lütfudur.

411 Kısakürek, *Esselâm*, s. 126.

412 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 220.

TERBİYE

90- ”جَالِسُوا الْكُبَرَاءَ وَسَائِلُوا الْعُلَمَاءَ وَخَالِطُوا الْحُكَمَاءَ“⁴¹³

Büyüklerle git otur, âlimlerle gel konuş,
Hakîmlerle düşüp kalk, -budur en doğru oluş.-

Esselâm'da ise “Büyüklerle oturun, âlimlerle konuşun,
Hakîmlerle buluşun!” budur yolu oluşun!⁴¹⁴ şeklin-
de geçmektedir.

Bu tercüme hadîsin metnine daha uygundur. Çünkü hadîsin metnindeki “oturun, sorun ve karışın” ifadeleri çoğuldur.

“Büyüklerle oturun, âlimlere sorun ve hikmet sahipleriyle birlikte olun.” *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin sahih olduğuna işareten (صح) rumûzu konulmuştur.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

İki baskı da 7+7=14'lü hece ile yazılmıştır. İlk baskıdaki “konuş”, “oluş” kelimelerindeki “-uş”lar tam kâfiye iken, ikinci baskıdaki “konuşun”, “oluşun” kelimelerindeki “-un”lar aynı görevde olmamakla birlikte redif alınabilirken, “-uş-”lar da tam kâfiye olarak alınabilir.

413 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 218.

414 Kısakürek, *Esselâm*, s.128.

Manzumede, ideal insan/erdemli insan/kâmil insan olmak için büyüklerle oturmak, âlimlerle konuşmak, hakîmlerle buluşmak gereklidir. Bu durum manzumede emir kipiyle ifade edilmiştir. Bu da bunların özellikle yapılmasının göstergesidir.

91- "إِلَّا سِتِّدَانُ ثَلَاثَ فَإِنْ أُذِنَ لَكَ وَالْأَفَازِجِ"⁴¹⁵

-En ince ölçülerle ışıklansın önünüz!
İzin isteği üçtür, vermezlerse dönünüz!

Esselâm'da: Ziyarete, izinsiz, engellidir önünüz;

"İzin isteği üçtür, verilmezse dönünüz!..."⁴¹⁶ şeklinde geçmektedir.

"İzin istemek üç keredir. Şayet izin verilirse ne âlâ, yoksa geri dön, git" Hadîs, Tirmizî ve Mâlik tarafından nakledilmektedir. Hadîsin sahâbî râvîsi, Ebû Musa el-Eş'arî ve Ebû Saîd'dir⁴¹⁷. Tirmizî, hadîsin hasen olduğunu söyler.

el-Câmiu's-Sağîr'de de hadîsin sahih olduğuna işareten (صح) rumûzu konulmuştur⁴¹⁸.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Her iki versiyon da 7+7=14'lü hece vezni ile yazılmıştır. "önünüz", "dönünüz" kelimelerinden birincisi, ikincisinin içinde bulunduğu için tunç kâfiye yapılmıştır.

İlk baskının ilk mısrasında, insanlara en ince ölçülere dikkat ettikleri müddetçe önlerinin aydınlanacağı söylenmektedir. İkinci baskının ilk mısrasında ise, ziyarette izin almanın önemli olduğu vurgulanmıştır. İkinci mısralarda sadece "izin isteği" denilip geçilmemiş, ince ölçü, ayrıntı olarak "üç" kez izin istemekten bahsedilmiştir. Bu üç izin isteği sonucunda da olumlu sonuç alınmazsa daha fazla zorlamadan dönmek gerektiği salık

415 Tirmizî, İsti'zân, 3; Mâlik, İsti'zân, 2, 3; Suyûtî, *el-Câmi*, s. 183.

416 Kısakürek, *Esselâm*, s. 128.

417 Tirmizî, İsti'zân, 3.

418 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 183.

verilmiştir. Burada bir değer olarak bir yere girmedeki izin adabı anlatılmıştır.

92- “لَا تَأْذُنُوا لِمَنْ لَا يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ”⁴¹⁹

-Ölçüsü selâmdır işlerinizin;
Selâmsız gelene vermeyin izin!

Esselâm'da: İlk adımı selâm, geçidiniz;

“Selâmsız gelene vermeyin izin!”⁴²⁰ şeklinde geçmektedir.

“Selâmla başlamayana izin vermeyin.” Hadîsin râvisi, Câbir b. Abdillâh'tır. Suyûtî'nin rivâyetinde “لا يبدأ” ifâdesi, “لم يبدأ” şeklinde geçmektedir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin sahih olduğuna işareten (صح) rumûzu konulmuştur⁴²¹.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, iki baskıda da 6+5=11'li hece ile kaleme alınmıştır. İlk baskıdaki “işlerinizin” kelimesinin; ikinci baskıdaki “geçidinizin” kelimesinin içinde “izin” kelimesi bulunduğundan tunç kâfiye yapılmıştır.

Selâmın önemi vurgulanmıştır. Selâmın önemli bir başlangıç olduğu, bu verilen selâma göre işlerin başlayacağı, açılacağı belirtilmiştir. İlk mısralarda insanlara “selâmla başlangıç yapınız”, denirken ikinci mısralarda kendilerine gelenlerin de selâm verip vermemelerine dikkat etmelerini, eğer selâmla açılış, başlangıç yapmamışlarsa izin vermemeleri emir yoluyla kati bir şekilde söylenmiştir. Dolayısıyla bir yere girişin anahtarının selâm vermek olduğu anlaşılmaktadır.

419 Beyhakî, *Şuab*, 8816; Suyûtî, *el-Câmi*, s. 577.

420 Kısakürek, *Esselâm*, s. 128.

421 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 577.

İKTİSAT

93- ”مَا عَالَ مَنْ اقْتَصَدَ“⁴²²

-İktisat, taşı nurdan bir taç ...-
İktisat eden olmaz muhtaç...

Esselâm'da: Rızktan pay ayıran her zaman toktur;

“İktisat edene sıkıntı yoktur!”⁴²³ şeklinde geçmektedir.

“Tutumlu davranan aile sıkıntısı çekmez.” Hadîsin sahâbi râvisi, Abdullah İbnu Abbas'tır. Bazı rivâyetlerde “مَا عَالَ مَنْ مُقْتَصِدٌ قَطُّ” şeklinde de nakledilmiştir⁴²⁴. Mânâ bakımından hiçbir farklılık yoktur.

el-Câmiu's-Sağîr'de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur⁴²⁵.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, ilk baskıda 5+4=9'lu hece ile yazılmıştır. “taç” sözcüğü “muhtaç” sözcüğünün içinde yer aldığı için tunç kâfiye yapılmıştır. İkinci baskı, 6+5=11'li hece ile yazılmıştır. İkinci baskı-

422 Kuzâî, *Müsned*, II, 5; Beyhakî, *Şuab*, V, 255.

423 Kısakürek, *Esselâm*, s.124.

424 Beyhakî, *Şuab*, V, 255.

425 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 485.

da ölçü sayısı ile kâfiye de değişmiş “-tur”lar redif, “-ok-“lar tam kâfiye olmuştur.

Manzumenin hadîs kısmında, iktisat edenin kimseye muhtaç olmayacağı, bu gibiler için sıkıntı olmadığı bildirilirken; yorum kısmında, iktisadın nur taşlı bir taç olduğu, bunun da elde edilen rızktan geleceği düşünerek bir pay ayırmakla olacağı anlatılmaktadır. Burada tutumlu olma, nur taşlı bir taca benzetilerek insanlar buna özendirilmiştir.

94- “لَا أَشْتَرِي شَيْئًا لَيْسَ عِنْدِي ثَمَنُهُ”⁴²⁶

-Sürmeyin doğmamış güneşlere pey!
Parası olmadan ben almam bir şey...

Esselâm'da: *Sürülmez doğmamış güneşlere pey;*
*Peşin ödemededen ben almam bir şey...*⁴²⁷ şeklinde
geçmektedir.

“Yanımda ödeyecek para yoksa hiçbir şey satın almam.” Hadîsin sahabî râvîsi, Abdullah b. Abbâs'tır. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin sahih olduğuna işareten (صح) rumûzu konulmuştur⁴²⁸.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercümede, her iki baskıda da 6+5=11'li hece kullanılmıştır. “pey”, “şey” kelimelerindeki “-ey”ler tam kâfiyedir.

Manzumede, parası peşin olmadan, borçla/krediyle bir malı alma durumu doğmamış güneşe pey sürmeye benzetilerek, kendisinin yaptığı gibi, peşin parayla alışveriş yapılması salık verilmiştir. İlk baskıdaki emir durumu, ikinci baskıda edilgene çevrilerek yumuşatılmıştır.

426 Ebû Dâvud, Büyü', 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 235; Hâkim, hadîs no 2209; Suyûtî, *el-Câmi*, s. 576.

427 Kısakürek, *Esselâm*, s. 131.

428 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 576.

95- “سَافِرُوا تَصِحُّوا وَتُزَوِّقُوا”⁴²⁹

-Seyahat edin, bin bir dertten kurtulursunuz!-

Seyahat edin sıhhat bulur, zevk bulursunuz!

Esselâm'da: Seyahat edin, nice dertten kurtulursunuz;

“Seyahat edin, sıhhat bulur, rızık bulursunuz!”⁴³⁰

şeklinde geçmektedir.

“Seyahat edin ki sıhhat bulursunuz ve rızıklanırsınız.” Kuzâî'nin *Şihâbu'l-Ahbâr* isimli eserinde “سَافِرُوا تَصِحُّوا وَتَغْنَمُوا”/Seyahat edin ki sıhhat bulursunuz ve ganimet elde edersiniz.” şeklinde geçmektedir⁴³¹.

el-Câmiu's-Sağîr'de hadîsin hasen olduğuna işareten (ح) rumuzu konulmuştur⁴³².

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, her iki baskı da 5+5+4=14'lü hece ile yazılmıştır. “kurtulursunuz”, “bulursunuz” kelimelerindeki “-ursunuz”lar redif, “-ul-“lar tam kâfiyedir.

“Tebdil-i mekânda ferahlık vardır.” sözünü hatırlatan bu manzumede, doğrudan seyahat etmek özellikle tavsiye edilmektedir. Çünkü bu yapılan seyahat sayesinde binbir/nice dertten kurtuluncağı, sıhhate kavuşulacağı, zevk veya rızık bulunacağı tavsiyesi yapılmaktadır. Kendi bulunduğu yerde geçim sıkıntısı çeken birinin, başka bir yerde geçimini araması, çünkü orada nasibinin olabileceği anlatılmaktadır.

429 Kuzâî, s.129.

430 Kısakürek, *Esselâm*, s. 131.

431 Kuzâî, s. 129

432 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 284.

İÇTİMÂÎ ADÂLET

96- "لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالَّذِي يَشْبَعُ وَجَارُهُ جَائِعٌ إِلَى جَنْبِهِ"⁴³³

Komşuları açken, -Nefsinden emin,-
Karnını doyuran, değildir mümin...

Esselâm'da: "Komşuları açken" hissiz ve gafil;

"Karnını doyuran, Müslüman değil..."⁴³⁴ şeklinde geçmektedir.

"Yanıbaşında komşusu aç iken tok yatan bizden değildir." Hadîs, İbnu Zübeyr'den nakledilmektedir. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin sahih olduğuna işareten (صح) rumûzu konulmuştur⁴³⁵.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzumenin iki baskısında da 6+5=11'li hece ölçüsü kullanılmıştır. İlk baskıdaki "emin", "mümin" kelimelerindeki "-min"ler zengin kâfiyedir. İkinci baskıda ise "gafil", "değil" kelimelerindeki "-il"ler tam kâfiye oluşturmaktadır.

Komşu hakkını gözetmenin önemini anlatan bu manzume-de aç olan komşuya, yemek kokusu dışında, hissesini vermeden

433 Beyhakî, *Şuab*, VII, 76.

434 Kısakürek, *Esselâm*, s. 122.

435 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 464.

kendi karnını doyuran hissiz ve gafil kişinin ilk baskıda mümin olamayacağı, ikinci baskıda ise Müslüman olamayacağı ifade edilmektedir.

97- ”إِنِّي أُحْزِمُ عَلَيْكُمْ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ وَالْمَرْأَةِ“⁴³⁶

İki zaifin size hakkını haram ettim:

Biri desteksiz kadın, biri kimsesiz yetim...⁴³⁷

“Kesinlikle size iki zayıfın hakkını haram kılıyorum: Onlar, yetim ve kadındır.”. Hadis, birçok kaynakta “إِنِّي أُحْزِمُ عَلَيْكُمْ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ وَالْمَرْأَةِ”⁴³⁸ şeklinde geçmektedir. Hâkim’in el-Müstedrek’inde de “إِنِّي أُحْزِمُ عَلَيْكُمْ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ وَالْمَرْأَةِ”⁴³⁹ şeklinde nakledilmiştir. Burada “أَحْزَمَ” yerine “أَحْزَجَ” kelimesi kullanılmıştır ki; yasaklıyorum, haram kılıyorum, sakındırıyorum, mânâlarına gemektedir. İki kelime arasında fazla bir mânâ farkı yoktur. el-Câmiu’s-Sağîr’de hadisin sahih olduğuna işareten (صح) rumûzu konulmuştur⁴⁴⁰.

Hadis, bin dört yüz sene öncesin kadın haklarının ve çocuk haklarının güvence altına alınması bakımından çok önemli mesajdır. Kadın hakları ve çocuk hakları ile ilgili evrensel bir beyan-nâmedir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzumede 7+7=14’lü hece ölçüsü kullanılmıştır. “ettim”, “yetim” kelimelerindeki “-tim”ler zengin kâfiye olarak alınır.

Allah Resulü, ümmetine desteksiz kadın ve kimsesiz yetimin hakkını haram ettiğini birmektedir. Dolayısıyla Müslümanlara tavsiye edilen davranış, bu iki zayıfa sahip çıkmaktır.

436 Beyhaki, Sünen, X, 134.

437 Esselâm’da da aynı şekilde geçmektedir. s. 131.

438 Bkz. İbnu Mâce, Edeb, 6.

439 Hâkim, I, 121..

440 Suyûtî, el-Câmi, s. 158.

98- "كَيْفَ يُقَدِّسُ اللَّهُ أُمَّةً لَا يَأْخُذُ ضَعِيفُهَا حَقَّهُ مِنْ قَوْمِهَا وَهُوَ غَيْرُ مُتَعَدِّ" ⁴⁴¹

Ümmet ki, kuvvetlide zaifin hakkı hapis;
Bu ümmeti, Yüce Hakk, asla eylemez takdis...

Esselâm'da: Ümmet ki, kuvvetlide zaifin hakkı hapis;

Böyle ümmeti, Allah, asla eylemez takdis..."⁴⁴² şeklinde geçmektedir.

"Zayıfı, inat etmeksizin kuvvetlisinden hakkını alamayan bir milleti, Allah nasıl takdis etsin!" Suyûtî'nin naklinde hadîsin sonundaki "متعد" kelimesi "مُتَعَدِّ" şeklinde geçmektedir⁴⁴³. *el-Câmiu's-Sağîr*'de belirtildiği üzere bu şekliyle hadîsin sahâbî râvîsi Berire'dir. Ancak hadîs İbnu Mâce'de Ebû Said el-Hudrî'den nakledilen bir rivâyetin sonunda da şu şekilde geçmektedir: "Gerçek şu ki, zayıfı, reddetmeksizin kuvvetlisinden hakkını alamayan bir millet, nasıl takdis edilsin!"⁴⁴⁴. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadîsin sahîh olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur⁴⁴⁵.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Manzumenin iki şeklinde de 7+7=14'lü hece ölçüsü kullanılmıştır. "hapis", "takdis" kelimelerindeki "-is"ler tam kâfiyedir.

Toplumsal hayat bakımından dikkat edilmesi gereken çok önemli durumlardan birini gündeme getiren bu manzumede, zayıfın hakkını kuvvetlinin bizzat kendisinin teslim etmesi gerektiği; yoksa aksi bir duruma müsaade eden Peygamber ümmetini Yüce Allah asla kutsamayacaktır. Burada bir yandan yapılması gereken istenirken, diğer yandan da yapılmaması durumundaki olumsuzluk zikredilerek adaleti yapmada kaçışın olmadığı vurgulanmaktadır.

441 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 401.

442 Kısakürek, *Esselâm*, s. 131.

443 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 401.

444 İbnu Mâce, *Sadakât*, 17.

445 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 401.

HALKÇILIK

99- ”لَا تَسْأَلِ النَّاسَ شَيْئًا وَلَا سَوْطَكَ وَإِنْ سَقَطَ مِنْكَ حَتَّى تَنْزِلَ إِلَيْهِ فَتَأْخُذْهُ“⁴⁴⁶

Sayma başka bir nefsi, kendi nefsine hamal,
Kırbacın düşse attan; in de yere, kendin al!⁴⁴⁷

“İnsanlardan hiçbir şey isteme, kırbacın bie olsa. Şayet kırbacın düşse bineğiden inip onu kendin al” Hadîsin sahâbî râvisi, Ebû Zer (r.a.)’dir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin hasen olduğuna işâreten (ح) rumûzu konulmuştur⁴⁴⁸.

Hadîs, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivâyet edilmektedir. Ancak hadîsin metni şöyledir:

” أَنْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: سِتَّةَ أَيَّامٍ ثُمَّ اعْقِلْ يَا أَبَا ذَرٍّ مَا أَقُولُ لَكَ بَعْدُ فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ السَّابِعُ قَالَ: أَوْصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ فِي سِرِّ أَمْرِكَ وَعَلَانِيَتِهِ وَإِذَا أَسَأْتَ فَأَخِرْ وَلَا تَسْأَلَنَّ أَحَدًا شَيْئًا وَإِنْ سَقَطَ سَوْطُكَ وَلَا تَقْبِضَ أَمَانَةً وَلَا تَقْبِضَ بَيْنَ اثْنَيْنِ“⁴⁴⁹.

446 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 579.

447 *Esselâm*’da yer almamıştır.

448 Suyûtî, *el-Câmi*, s. 579.

449 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 181.

Buna göre yukarıdaki metin, lafız farklılığıyla birlikte hadisin bir kısmı olmaktadır.

Manzumenin edebî yönden değeriendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14'lü hece ile yazılmıştır. "hamal", "al" kelimele-
rinden "al" sözcüğü diğerinin içinde bulunduğundan dolayı tunç
kâfiye yapılmıştır.

Diğerine gücü yetenin onu kendisine hizmetçi yapmaması emir
kipiyle anlatılmıştır. Bu güçlü kişi at üzerinde olsa ve elinden kırba-
cı düşse aşağı inip onu yerden bizzat kendisinin alması dikte edil-
miştir. Bir kişinin gücü, kuvveti yerinde ve durumu da müsait ol-
duğu müddetçe kendi işini başkasına yaptırmaması davranış olarak
örneklendirilerek özellikle tavsiye edilmiştir.

100- "خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمُ لِلنَّاسِ"⁴⁵⁰

-Köylerde, şehirlerde, viran evde, sarayda;-
Halkın en hayırlısı, halka verendir fayda...⁴⁵¹

"İnsanların en hayırlısı, insanlara en çok faydalı olandır." Hadî-
sin sahâbî râvîsi, Câbir b. Abdullah'tır. *el-Câmiu's-Sağîr*'de hadisin
hasen olduğuna işâreten (ح) rumûzu konulmuştur ⁴⁵². İbnu Me-
sud (r.a.) tarafından nakledilmektedir. Rivâyet şöyledir: Rasûlüllah
(sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: "مَنْ خَيْرُ النَّاسِ؟" *İnsanların en hayırlısı
kimdir?*" diye soruldu, Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de:
"أَنْفَعُهُمُ لِلنَّاسِ" buyurdu⁴⁵³.

Manzumenin edebî yönden değeriendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14'lü hece ile kaleme alınmıştır. "sarayda", "fay-
da" kelimelerindeki "-ayda"lar zengin kâfiye oluşturmaktadır.

450 Kuzâi, II, 223; Suyûti, *el-Câmi*, hadîs no: 4044; Suyûti, *el-Feth*, II, 98; Mâ-
verdi, s. 149.

451 *Esselâm*'da yer almamıştır.

452 Suyûti, *el-Câmi*, s. 246.

453 İbnu Hacer, *el-Metâlib*, I, 264; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, VIII, 191; Elbâni,
Silsiletu'l-Ehâadis's-Sahîha, Riyad, I, 787.

Manzumenin hadîs kısmında zikredilen “İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır.” durumuna “köylerde, şehirlerde, viran evde, sarayda” her durumdan mekânlardaki davranış söylenerek yorum yapılmıştır. İnsanlara faydalı olmanın özellikle bir mekânının olmadığı, her yerde bu güzel davranışın sergilenebileceği belirtilmiş ve böyle davranan kişilerin de insanların en hayırlısının olduğu buyurulmuştur.

101- “أَحِبِّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ”⁴⁵⁴

Nefsin için ne seversen,
Halk için de sev onu sen!⁴⁵⁵

“Kendin için arzu ettiğini insanlar için de arzu et.” Hadîsin sahâbî râvisi, Yezid b. Üseyd ve Ebû Hüreyre’dir. *el-Câmiu’s-Sağîr*’de hadîsin sahîh olduğuna işâreten (صح) rumûzu konulmuştur.

Ebû Hureyre şöyle anlatır: “Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem), kim benden şu kelimeleri alıp, onlarla amel eder veya onları amel edecekleri öğretir?” buyurdu. Ben de “Ben, ey Allah’ın Rasûlü” dedim. Rasûlüllah elimden tuttu ve beş şey saydı ve şöyle dedi:

-“Haramlardan sakın ki, insanların en âbidi olasın,

-Allah’ın sana taksim ettiğine râzı ol ki, insanların en zengini olasın,

-Komşuna iyilikte bulun ki, mümin olasın,

-Kendin için arzu ettiğini insanlar için de iste ki müslüman olasın/”*أَحِبِّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ تَكُنْ مُسْلِمًا*”.

-Çok gülme, zira çok gülmek kalbi öldürür.”⁴⁵⁶. Tirmizî, hadîsin garîb olduğunu söylemektedir⁴⁵⁷.

454 Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 222; Elbânî, I, 153; Kısakürek’in eserinde “نَفْسِكَ” kelimenin başında lam harfi düşmüştür. Biz onun aslında olduğu şekliyle koyduk.

455 *Esselâm*’da yer almamıştır.

456 Tirmizî, *Zühd*, 2; İbnu Mâce, *Zühd*, 24; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 310; III, 472; IV, 70, 77.

457 Tirmizî, *Zühd*, 2; Kuzâi, I, 371.

Manzumenin edebî yönden değerdendirilmesi:

Tercümede 4+4=8'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Dize sonlarındaki “seversen”, “sen” sözcüklerinden “sen” sözcüğü diğerinin içinde bulunmasından dolayı tunç kâfiye yapılmıştır.

Manzumeye göre, kendimiz için sevdiğimizi, arzuladığımızı başkaları için de sevmeli, arzulamalıyız. Benmerkezci bir yaklaşımla “Şu/nlar sadece bende/benim olsun...” dememeliyiz. İçinde bulunduğumuz topluluğun hayrını gözetmeliyiz.

ESSELÂM'DAKİ ZİYADE HADİSLER

101 Hadîs'teki on bir hadîse Esselâm'da yer verilmemiş olup bunların yerine başka on bir hadîse yine manzum olarak yer verilmiştir. 101 Hadîs'te olmayıp da "Esselâm" da bulunan on bir manzum tercümeyi de burada kaydetmekte fayda görüyoruz:

1- "Göster bana eşyanın hakikatini Rabbim!

Olduğu gibi göster"... Söksün esrarı kalbim!

Bu ifadenin, müracaat ettiğimiz kaynakarda hadîs olduğuna dair bir bulguya rastlamadık.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14'lü hece ile yazılmıştır. "Rabbim", "kalbim" sözcüklerindeki "-im"ler redif, "-b-"ler yarım kâfiyedir.

Manzumede, Allah'tan varlığın mutlak gerçeğini şâirin kendine göstermesi dilenmektedir. Böylece sırları gönül denen kalp çözecektir.

2- Ne güzel şey, küçüklüğü gözetmek!

"Sadakadır kibirliye kibretmek!"

Bu tercümenin orijinal metni, Münâvî (v.1031/1622)'nin *Feyzu'l-Kadîr* isimli eserinin IV. cildinde "أَلَكِبَرُ عَلَى الْمَكْبَرِ صَدَقَةٌ"⁴⁵⁸ sek-

458 Münâvî, IV, 277.

linde geçmekte ve yazar bunun hadîs olup olmadığı konusunda bir şey söylememektedir. Sadece “eserde vardır ki” deyip bu ifadeyi nakletmektedir. Biz de muracaat ettiğimiz kitaplarda bunun hadîsi olduğuna rastlayamadık.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercümede 4+4+3=11’li hece ölçüsü kullanılmıştır. “gözetmek”, “kibretmek” kelimelerindeki “-etmek”ler redif olarak alındığında geri kalan kısımda herhangi bir ses benzerliği olmadığından kâfiye yoktur.

Tevâzu sahibi olmak çok güzel bir durumdur, ancak büyüklük taslayana da büyüklük taslama kisasını/mukabele-i bi’l-misil uygulamak sadakadır.

3- Bir şey değil orduların milyonları aşması...

“Ekber cihad, tek kişinin nefsiyle savaşıması...”⁴⁵⁹

Suyûtî’nin *el-Câmiu’s-Sağîr*’inde

“قَدِمْتُمْ خَيْرَ مَقْدَمٍ، وَقَدِمْتُمْ مِنَ الْجِهَادِ الْأَضْعَرِّ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ: مُجَاهَدَةُ الْعَبْدِ هَوَاهُ”

*En hayırlı yere geldiniz ve küçük cihaddan büyük cihada geldiniz. O da kulun nefsi ile mücahadesidir.”*⁴⁶⁰ şeklinde geçmektedir.

Acclûnî (v.1162/!749) de Hatib el-Bağdâdî (v.462/1069)’nin *Tâ-rih*’inde Hz. Câbir’den nakledildiğini belirtir ve Câbir şöyle der: “Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir savaştan geldi ve: ‘Küçük cihaddan büyük cihada döndük.’ buyurdu. Sahâbîler de “Büyük cihad nedir yâ Rasüllallah?” diye sordular. Hz. Peygamber de “قَدِمْتُمْ خَيْرَ مَقْدَمٍ، وَقَدِمْتُمْ مِنَ الْجِهَادِ الْأَضْعَرِّ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ: مُجَاهَدَةُ الْعَبْدِ هَوَاهُ/ *En hayırlı yere geldiniz ve küçük cihaddan büyük cihada geldiniz. o da kulun nefsi ile mücahadesidir.”* cevabını verdi ⁴⁶¹.

Bir rivâyet şekli de Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): “رَجَعْنَا مِنَ الْجِهَادِ الْأَضْعَرِّ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ، قَالُوا: وَمَا الْجِهَادُ الْأَكْبَرُ؟ قَالَ: جِهَادُ الْقَلْبِ/

459 Kısakürek, *Esselâm*, s. 123.

460 Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 6107; *el-Feth*, hadîs no: 8430.

461 Suyûtî, *el-Câmi*, hadîs no: 6107; *el-Feth*, hadîs no: 8430.

Küçük cihaddan büyük cihada döndük” buyurdu. Orada bulunan sahabiler de: “Büyük cihad nedir?” dediler. Hz. Peygamber de: “*Kalbin cihadıdır.*” buyurdu⁴⁶².

Bu ifadenin halk dilinde “*Küçük cihaddan büyük cihada döndük*” şeklinde meşhur olduğunu söyleyen Aclûnî, İbnu Hacer’in bu ifadenin İbrahim b. Ayle’nin kelimasıdır dediğini belirtir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 4+4+4+3=15’li hece ölçüsüyle kaleme alınmıştır. Dizelerin sonundaki “aşması”, “savaşması” sözcüklerinden “aşması” sözcüğü “savaşması”nın içinde olduğundan tunç kâfiye oluşmuştur.

Bireyin kendi nefsiyle savaşması, orduların milyonları aşmasıyla kıyaslanmış ve bu tek kişinin nefsiyle olan cihadı daha büyük cihat olarak zikredilmiştir.

4- “Hesaba çekin nefsi, hesaba çekilmeden”

*İş yok, nefsi tırnakla kanatmayı bilmeden...*⁴⁶³

Bu ifade, kaynaklarda Hz. Ömer’in sözü yani mevkuf hadîs olarak geçmektedir. *Hilyetü’l-Evliyâ*’da metin şöyledir: “زِنُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُوزِنُوا، وَحَاسِبُوا قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا فَإِنَّهُ أَهْوَنُ عَلَيْكُمْ فِي الْحِسَابِ غَدَاً أَنْ تُحَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ وَتَزِنُوا لِلْعَزِيزِ الْأَكْبَرِ (يَوْمَئِذٍ تُغْرَضُونَ لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ) /Tartıya çekilmeden önce nefsinizi tartın ve hesaba çekilmeden önce nefsinizi hesaba çekin; zira yarın hesap gününde hesaba çekilmeniz size daha kolay olur ve mahkeme-i kübraya hazırlanınız. ‘O gün siz O’na sunulacaksınız ki hiçbir şeyiniz gizli kalmaz.’⁴⁶⁴ ”⁴⁶⁵

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14’lü hece ile yazılmıştır. “çekilmeden”, “bilmeden” kelimelerindeki “-meden”ler redif, “-il-”ler tam kâfiyedir.

462 Aclûnî, I, 424-425; Ayrıca bkz. Dâvudoglu, Selamet Yolları, IV, 88.

463 Kısakürek, *Esselâm*, s. 123.

464 Hâkka, 69/18.

465 Ebû Nuaym, I, 52; İbnu’l-Mübarek, Abdullah, *Kitabu’z-Zühd*, Dâru’l-Fikri’l-İlmiyye, ts., s. 103.

Burada da nefis/egonun eğitiminin gerekliliğinden bahsedilmektedir. Mutlak hesap günü gelmeden her bireyin kendi nefisini hesaba çekmesi ve onu yenmesi istenmiştir.

5- “Bakmayın, namazlı, oruçlu, kişi nasıl?...

Siz bakın kişinin parayla işi nasıl”

Bu manzumenin Arapçası şöyledir:

”لَا تَنْظُرُوا إِلَى صَلَاةِ أَحَدٍ وَلَا إِلَى صِيَامِهِ وَلَكِنْ انْظُرُوا إِلَى مَنْ إِذَا حَدَّثَ صَدَقَ
وَإِذَا أُوْتِيَ أَدَى وَإِذَا أَشْفَى وَرَغَ

Herhangi bir kişinin namazına ve orucuna bakmayın, fakat konuştüğunda doğru söyleyen, kendisine bir şey emanet bırakıldığında onu eda eden ve sağlıklı olduğunda Allah’tan korkan kişiye bakın.”
Bu söz de Hz. Ömer’in sözü olarak nakledilmektedir⁴⁶⁶.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercümede 6+7=13’lü hece ölçüsü kullanılmıştır. “kişi nasıl”, “iş nasıl” kelimelerinden mütevellit “nasıl”lar redif, “iş” sözcüğü “kişi”nin içinde olduğu için de tunç kâfiye oluşmuştur.

Kişinin namazına, orucuna değil de esas olarak parayla işinin nasıl olduğuna bakmak gerektiği anlatılmaktadır.

6- Ölüm yokmuş gibi dünyada gayret;

Ve hemen ölecek gibi âhiret!...”

Hadisin orijinal şekli şöyledir:

”إِخْرَزْ لِدُنْيَاكَ كَأَنَّكَ تَعِيشُ أَبَدًا وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ كَأَنَّكَ تَمُوتُ غَدًا

*Ebedî yaşayacaksın gibi dünyanın için kazan, sanki yarın öleceksin gibi de ahretin için amel et.”*⁴⁶⁷ Bu ifade de Abdullah b. Amr b. el-Âs’ın sözü olarak nakledilmektedir. Bu sebeple bu söz, mevkuf hadis olmaktadır.

466 Beyhaki, *Şuab*, VI, 512; *es-Sünenü’l-Kübra*, IV, 230.

467 Heysemî, *Buğyetu’l-Bâis an Zevâid-i Müsnedi’l-Hâris*, .s. 983.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 6+5=11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. “gayret”, “âhîret” kelimelerindeki “-ret”ler zengin kâfiyedir.

Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya, hemen ölecekmiş gibi de ahirete çalışmak gerektiği anlatılmaktadır. Dünya ve ahiret için çalışmadaki ince, hassas denge sezdirilmiştir.

7- Bütün dünya hülyada;

“Rahat yok bu dünyada...”⁴⁶⁸

“Rahat yok bu dünyada” ifadesinin Arapçası, “لَا رَاحَةَ فِي الدُّنْيَا”dır. Bu söz mânâ bakımından doğrudur. Ancak bunun Hz. Peygamber’e ait bir söz olduğu bulunamamıştır⁴⁶⁹. Kelâm-ı kibar olarak halk dilinde meşhurdur. Kur’ân-ı Kerim’deki “And olsun Biz insanı (hayatı boyunca maruz kalacağı ve karşılaacağı) meşakkatler içerisinde yarattık.”⁴⁷⁰ âyetinden ilhamen söylenmiş olabilir. Bununla birlikte bazı internet sitelerinde Ahmed b. Hanbel’e dünyada rahatın olup olmadığı sorulunca şöyle cevap verdiği nakledilir:

لَا رَاحَةَ فِي الدُّنْيَا صَغِيرٌ يَشْتَهِي الْكِبْرَ
وَشَيْخٌ وَدَّ لَوْ صَغُرَا
وَرَبُّ الْمَالِ فِي تَعَبٍ
وَحَالٌ يَتَغَيَّرُ عَمَلًا
وَذُو عَمَلٍ بِهِ ضَجْرَا
غَرِيبٌ يَتَغَيَّرُ عَوْدًا
مَقِيمٌ يَتَغَيَّرُ سَفَرًا
وَيَشْقَى الْمَرْءُ مِنْهُزَمًا
وَلَا يَرْتَاحُ مُتَصَرًّا
هِيَ الدُّنْيَا عَلَى كَدَرٍ
وَفِي الْفَرْدُوسِ لَا كَدَرَا⁴⁷¹

468 Kısakürek, *Esselâm*, s. 125.

469 Ayrıca bkz. Yılmaz, s. 412.

470 Beled, 90/4.

471 Meselâ, bkz. <http://forums.way2allah.com/showthread\>, <http://www.alweeh-dat.net/>; erişim tarihi, 09.02, 2015.

“Dünyada rahat yoktur:
 Küçük, büyük olmak ister
 Yaşlı, küçük olmak arzu eder
 Mâl sahibi yorgunluk içindedir
 Boş olan, iş arar
 İş olan da sıkılır
 Gurbette olan dönmek ister
 Mukim, yolculuk ister
 Yenilen kişi bedbaht olur
 Galip olan da ne rahatlık görür!
 İşte dünya keder üzeredir,
 Keder, Firdevs Cennetinde yoktur.”

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 4+3=7’li hece kullanılmıştır. “hülyada”, “dünyada” sözcüklerindeki “-da”lar redif, “-yâ-”lar uzatıl/abil/dığından dolayı zengin kâfiye olur.

Manzumeye göre, aslında bütün dünya hayalden/gölgeden ibarettir, buna rağmen bu dünyada rahat da yoktur.

8- “[Dünyanızdan] üç şey sevdim” ayrı ayrı barınmaz;

“Kadın, güzel kokular, gözümün nuru namaz...”⁴⁷²

Bu hadîsin orijinali şöyledir: “حُبِّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا النِّسَاءُ وَالطِّيبُ وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ/Dünyadan bana kadın ve küzel koku sevdirdildi, gözümün aydınlığı da namazda kılındı.”⁴⁷³. Elbânî, hadîsin sahih olduğunu söylemiştir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, ilk mısırda 15, ikinci mısırda 14 hece bulunmakla birlikte, ilk mısradaki “dünyanızdan” kelimesi “dünyadan” şeklin-

472 Kısakürek, *Esselâm*, s. 127.

473 Nesâî, *İşratu’n-Nisâ*, 1.

de bir hece azaltılarak düzeltildiğinde her iki mısra da 7+7=14'lü hece ile yazılmış olacaktır. Dizelerin sonunda bulunan “barınmaz”, “namaz” sözcüklerindeki “-maz”lar zengin kâfiye olarak alınır.

Hız. Peygamber, bu dünyadan birbirinden ayrılmayan, birbiriyle bitişik olan kadını, güzel kokuyu ve gözünün nuru olduğunu söylediği namazı sevdiğini belirtmiştir. Burada namaza daha bir önem verildiğini ona atfedilen sıfat(gözümün nuru)tan anlamaktayız.

9- “Benimdir o hadîs ki, kalbinize hoş gelir;
İçinizi soğutan hadîs, benim değildir.”⁴⁷⁴

Bu ifade muhtemelen şu hadîsin tercümesidir:

”إِذَا سَمِعْتُمُ الْحَدِيثَ عَنِّي تَغَرَّفُهُ قُلُوبُكُمْ وَتَلِينَ لَهُ أَشْعَارُكُمْ وَ أَنْبَارُكُمْ وَتَرْوْنَ أَنَّهُ مِنْكُمْ قَرِيبٌ، فَأَنَا أَوْلَاكُمْ بِهِ، وَإِذَا سَمِعْتُمُ الْحَدِيثَ عَنِّي تُنْكِرُهُ قُلُوبُكُمْ وَتَنْفِرُ مِنْهُ أَشْعَارُكُمْ وَتَرْوْنَ أَنَّهُ مِنْكُمْ بَعِيدٌ فَأَنَا أَبْعَدُكُمْ مِنْهُ

Benden bir hadîs işittiğinizde kalbiniz onu kabul ediyor, tüyleriniz ve cildleriniz de yumuşuyorsa, siz de onu kendinize yakın görüyorsanız Ben ona sizden daha lâyıkım. Benden bir hadîsi işittiğinizde kalbiniz onu reddediyor, tüyleriniz ve cildleriniz de ondan ürperiyorsa ve siz de onu kendinize uzak görüyorsanız Ben ona sizden daha uzağım.”⁴⁷⁵

Şuayb el-Arnaût, hadîsin Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu belirtmiştir⁴⁷⁶.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 7+7=14'lü hece ile yazılmıştır. “gelir”, “değildir” sözcüklerindeki “-ir”lerin eklerin durumundan dolayı tam kâfiye olduğu görülür.

Bu manzume, hadîslerin sahih olup olmaması ölçüsünü vermektedir. Kalbimize hoş gelenin hadîs, içimizi soğutanın ise hadîs olmadığı ölçüsü verilmektedir.

474 Kısakürek, *Esselâm*, s. 127.

475 İbnu Hibban I, 264; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (tah: Şuayb el-Arnaût), XXV, 456.

476 Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (tah: Şuayb el-Arnaût), XXV, 456.

10- “*Namaz, dinin direği*”...*Gereklerin gereği...*⁴⁷⁷Hadisin Arapça metni “*الضَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ*”⁴⁷⁸ şeklindedir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 4+3=7’li hece ile yazılmıştır. “direği”, “gereği” sözcüklerindeki “-i”ler redif, “-reğ-“ler zengin kâfiyedir.

Namazın, İslâm dininin direği olduğu, o olmazsa bu dinin kişi açısından çökeceği, bu nedenle de gerekli olanların en gereklisi olduğu vurgulanmaktadır.

11- *Küfre bırak, yıldızlara inancı!**“Müneccimler baştanbaşa yalancı!”*⁴⁷⁹Bu ifadenin Arapçası, “*كُلُّ مُنَجِّمٍ كَذَّابٌ*” şeklindedir. Ancak bu sözün hadîs olduğuna dair hadîs kanaklarımızda böyle bir ifadeye rastlamadık⁴⁸⁰. Bu söz, Evliya Çelebi’nin *Seyahatnâme*’sinde geçmektedir.

Manzumenin edebî yönden değerlendirilmesi:

Tercüme, 4+4+3=11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. “inancı”, “yalancı” kelimelerindeki ekler aynı görevde olmadıkları için bu sözcüklerin sonlarındaki “-ancı”lara zengin uyak adı verilir.

Fal küfürdür. O halde onu kâfir olan, dolayısıyla yalancı olan müneccimlere bırakmalıdır.

477 Kısakürek, *Esselâm*, s. 131.478 Beyhakî, *Şuab*, III, 39.479 Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Tıpkı Basım), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, c. VIII, vr. 374b.

480 Mehmet Yılmaz da bunun kaynağının bulunamadığını söylemiştir (s.390).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Hadîslerin Kaynakları

Necip Fazıl'ın; bu hadîsleri, büyük ihtimalle, Suyûtî'nin *el-Câmiu's-Sağîr* isimli eserinden seçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Zira metin olarak karşılaştırdığımızda hadîsler bu şekliyle (kısalığı) aynen *el-Câmiu's-Sağîr*'de geçmektedir. Bununla birlikte biz, hadîslerin birinci kaynaklarından tespitini yapmaya çalıştık.

101 Hadîste, hadîslerin hiçbir râvisi verilmemiştir. Biz mümkün mertebe hadîsleri Hz. Peygamber'den nakleden sahâbî râvisini vermeye çalıştık. Yine âlimlerin hadîslerin sıhhati konusundaki sahihliğini bildiren kanaatlerine yer verdik. Hadîsler numarasızdır. Numaralar, tarafımızdan konulmuştur. Bazı hadîslerde hareke ve kelime hatası vardır. Bu büyük ihtimalle hadîslerin hattatı tarafından sehven yapılmıştır. Biz onları kaynaklardaki şekliyle düzeltmeye çalıştık.

Hadîslerin Konuları

Necip Fazıl, bu kitapçığa 101 hadîs almış ve bunları otuz dört başlık altında tasnif etmiştir.

Konu başlıklarının seçimi, ferdî ve içtimâî değerlerimizin korunması ve şahsî sorumluluklarımızın idrak edilmesi açısından

önemli ve dikkat çekicidir. Konu başlıkları altında zikredilen hadisler, kendi içlerinde birbirlerini destekleyen hadislerdir. Bununla birlikte okurların, bu çalışmayı okuduklarında hadislerin asıl kaynaklarından da okumaları, hatta vürûd sebebine müracaat etmeleri, konunun daha iyi anlaşılması bakımından önem arz etmektedir.

İslâm Dini; içtimâî düzeni tesis, dünya ve âhiret saadetini temin etmek için gönderilmiş bir dindir. Bu bakımdan da hayatın her alanı ile ilgilenen, hayata hayat ve nizâm ve intizâm kazandıran bir mahiyettedir. Onun için “Din hayatın hayatı, hem nûru hem esası; ihyâ-yı din ile olur bu milletin ihyâsı”⁴⁸¹ sözünde olduğu gibi, bu din ile dünyaya medeniyeti öğretmiş olan bir milletin yeniden inşâ ve ihyâsı, ancak o medeniyeti kazandıran değerlerin yeniden ihyâsı ve tatbiki ile mümkün olacaktır.

Hadislerin Tercüme Metodu

Necip Fazıl, hadisleri manzum olarak ve hece vezniyle beyitler şeklinde tercüme etmiştir. Onun için de bazen tırnak veya tire arasında (“...”), (-...-) mânâyâ uygun mısralarla şerhler koymuştur.

Hadislerin Sıhhat Durumu

Yukarıda da belirtildiği üzere, hadislerin sıhhat durumu ile ilgili, âlimlerin, hadislerin sıhhati konusundaki düşüncelerini vermeye çalıştık. Buna göre hadislerin çoğunluğunun merfu ve sahih hadis, bazılarının ise sahabe sözü (mevkuf hadis) olduğu, bazı metinlerin de hadis olmadığı görülmektedir. Bunlar ilgili yerlerde açıklanmıştır. Yazarın hadis olmayan bu metinleri eserine hadis olarak alması, muhtemelen, aldığı kitapta “hadis” olarak zikredilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Yazarın hadisçi olmaması ve hadislerin sıhhat durumuyla ilgili çalışma yapma gayesinin bulunmaması da bunda etkili olduğu söylenebilir. Bu sebeple okurlarımızın hadisleri okurlarken hadislerin sıhhat durumuna dikkat etmeleri gerekir.

481 Nursî, Sözlür, s. 717.

Hadîslerin Edebî Yönü

Bu çalışmada, 101+11=112 hadîs ele alınmıştır. Bu hadîslerin manzum tercümesinde hecenin 10 adet değişik ölçüsünün (5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15'li şeklinde) kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bunlardan 7'si (5, 8, 9, 10, 12, 13, 15'li) birkaç kez kullanılmış-ken; 3'ü (7'li hece ölçüsü 18 kez, 11'li 40 kez, 14'lü 48 kez) çoğunlukla kullanılmıştır.

Bu kullanımlardaki toplam sayının fazlalığı, hadîslerin ikinci basımalarında vezinlerindeki değişimlerin meydana gelmiş olmasındandır.

11 ve 14'lü hece vezinlerinin en çok kullanılması gazel ve koşma tarzı demektir ki bu da sevgiliye serenadı hatırlatmaktadır. Yani Hz. Peygamber sevgisi manzumelerde sıkça kullanılan vezinlerlerde de ortaya konmuştur.

Kâfiye örgüsüne bakıldığında, birkaç (3 kez) yarım kâfiyenin dışında 40 tam, 54 zengin ve 29 tunç kâfiye çoğunluk olarak kullanılmıştır.

Hece vezni ile yazılan şiirlerde genellikle yarım, biraz da tam kafiye kullanılırken (halk şiiri genel özelliği) Necip Fazıl'ın bu şiirlerinde, hece ile yazılmış olmasına rağmen, yarım kâfiyeyi hemen hiç denemek derecede kullanmış olması, bunun yanında divan şiirinde olduğu gibi, tam, zengin ve hatta tunç kâfiyeyi fazlalıkla kullanması dikkat çekicidir. Bu durum, Necip Fazıl'ın heceyi kullanmadaki ustalığını göstermektedir.

Sultanü's-Şuarâ, ikinci basımda hadîsleri manzumlaştırırken on bir hadîsin yanında ölçüde olduğu gibi kâfiye ve rediflerde de değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklerin temel sebebi, anlamı en iyi şekilde vermektir; yoksa kaygı, ölçü ya da kâfiye güzelliği değildir. Çünkü bazen ilk basımda zengin veya tam olan ölçü, ikinci basımda yarım kâfiye olmuştur.

İlk baskıdaki 11 hadîs "*Esselâm*"da olmayıp yerlerine başka 11 hadîs ele alınmıştır. Hadîslerin sıralamasında da yer yer değişiklikler yapılmıştır. 13 hadîs, hiçbir değişiklik yapılmaksızın "*Esselâm*"a

alınırken, 77 hadîs ise meâl, tefsir kısımlarında çeşitli değişiklikler yapılarak verilmiştir.

Sonuç için denilebilir ki, manzumelerde genel olarak anlatım, sehl-i mümteni şeklindedir. Mazumelere ustaca bir söyleyiş hâkimdir.

SONUÇ

Ülkemizin yetiştirdiği büyük şâirlerimizden Necip Fazıl'ın büyük bir özenle manzum olarak tercüme ettiği “101 Hadîs” isimli eserin en orijinal yönü, edebî açıdan beyitler hâlinde gayet mükemmel bir ustalıkla, çok veciz, ölçülü ve kâfiyeli olarak yapılmış hârika manzum bir tercüme olmasıdır.

Hadîslerin seçiminde, özellikle ferdî ve içtimâî ahlâkla ilgili konulardaki hadîslerin seçildiği görülmektedir. Bu da kaybolan değerlerimizin tekrar inşâ ve ihyâsı bakımından büyük önem taşımaktadır.

Cevâmiu'l-kelim denilen az sözle çok mânâ ifade eden veciz hadîslerin seçilmiş olması ve bunların manzum olarak tercüme edilmesi, okuyanların akıllarında yer etmesi, nesrin aksine, ezberlenmesi ve kalıcılığın temin edilmesi açısından da ayrı bir önem arz etmektedir.

Eserde bulunan hadîslerin birkaçı hariç ekseriyeti sahih niteliğini taşıyan rivâyetlerdir. Hz. Peygamber'e aidiyetini tesbit edemediğimiz ve hadîs ilminde Hz. Peygamber adına uydurulan (mevzu) olan bazı sözlerin, hadîs olarak esere alındığı görülmektedir. Bu tür sözler, her ne kadar mânâ bakımından doğru olsalar da bunların hadîs olarak nakledilmesi sakıncalıdır. Bunlar ancak kalam-ı kibar olarak nakledilebilir. Merhumun hadîsci olmadığı ve hadîsleri, bir hadîs âlimin eserinden seçmiş olduğu, tercümeyi yaparken de hadîslerin sıhhat durumunu araştırma gibi bir gayesinin bulunmadığı

dikkate alınırsa merhum mazur görülebilir. Ancak hadîs erbabının, bu tür sözleri bilerek hadîs olarak nakletmesi doğru değildir. Sadece bu tür sözler, Hz. Peygamber'e ait olmadığını beyan için kullanılabilir, aksi hâlde hadîs olarak kullanılamaz.

Netice itibariyle Necip Fazıl'ın bu çalışması, hem veciz ve ah-lâkî hadîslerin seçilmiş olması hem de sehl-i mümteni ile mükem-mel bir manzum tercüme olması sebebiyle önemli bir eserdir.

Bu çalışmamız, disiplinler arası çalışmada güzel neticelerinden biri olması sebebiyle önem arz etmektedir.

Bu çalışmamızın, eserdeki hadîslerin daha iyi anlaşılmasına, böylesine önemli bir şâirimizin büyük ustalıkla manzum olarak yaptığı tercümenin gelecek nesillerimize örnek olmasına katkıda bulunacağını umuyoruz.

KAYNAKLAR

- ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed (v.1162/1749), *Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs ammâ İštehera mine'l-Ehâdis alâ Elsine-ti'n-Nâs*, (I-II), Beyrut, 1988.
- AHMED b. Hanbel (v.241/855), *Müsned* (I-VI), İst., 1992.
- , *Müsned* (Tahk: el-Arnaût), (I-L), Beyrut, 1995.
- AHMED el-Âyid (Heyet), *el-Mucemu'l-Arabiyyi'l Esâsî*, 1988.
- ARSLAN, M. Abdullah, "Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde 'Sonsuzluk'", *Atatürk Üniv. Türkiyat Arşırmaları Enstıtüsü Dergisi*, 2001, sayı,16, s.99-106.
- ÂSİM EFENDÎ (v.1820), *Kâmus Tercemesi* (I-IV), İst.,1304 h.
- ÂŞİK, Nevzat, *İbadette Aşırılığa Karşı Hz. Peygamberin Tutumu*, İzmir, 2003.
- AYDINLI, Abdullah, *Hadîs İstılahları Sözlüğü*, İst., 1987.
- AYDOĞAN, Mustafa, "Şiirin Ufku: *Esselâm*", *Hece*, Sayı 97, İstanbul, 2005.
- AYNÎ, Bedruddîn (v.855/1451), *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (I-XXV), Beyrut, ts.
- BEYHAKÎ, Ahmed b. el-Hüseyn (v.458/1066), *Şuabü'l-İmân* (I-VII), Beyrut, 1990.
- , *es-Sünenü'l-Kübrâ* (I-XI), Haydarâbâd, 1344 h.

- BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail (v.256/870), *el-Câmiu'l-Müsne-du's-Sahîhu'l-Muhtasar min Umûri Rasûlillah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Sünenihî ve Eyyâmihî*, (I-VIII), İst., 1992.
- BUHÂRÎ, *el-Edebû'l-Müfred*, Beyrut, 1986.
- ÇAKAN İsmail Lütfi, *Hadîslerle Gerçekler*, İst., 2003.
- ÇEBİ, Hasan, *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri*, Ankara, 1987.
- ÇETİN, Mehmet, "Necip Fazıl'ın Çöle İnen Nur'a Esselâm'ı", *Necip Fazıl Kısakürek*, KTB Y., Ank., 2010.
- DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdirrahmân (v.255/868), *Sünen* (I-II), İst., 1992.
- DÂVUDOĞLU, *Selamet Yolları*, IV, 88.
- DEYLEMÎ, Şehrdâr b. Şîreveyh (v.445/1053), *Müsne'd*, sahab.org.
- DÖLEK, Adem, *Din Samimiyettir Hadîsi Yorumu ve Eğitim Açısından Önemi*, İst., 2015.
- , *Güvenli Yarınlar*, Çelik Yayınları, İst, 2003.
- , *Hadîslerde Teşbih ve Temsiller*, İzmir, 2006.
- , *Hadîsler Işığında Sosyal Dayanışma*, İst., 2003.
- , *Kur'ân ve Hadîsler Işığında Müslümanda Olması Gereken Özellikler*, İst., 2015.
- , "Hadîsler Işığında Cimrilik Hastalığı ve Tedâvî Yolları", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IV, 2004, (dinbilimleri.com.).
- , "Hadîsler Işığında Haset Hastalığı ve Psikoterapi", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. X, Sayı, 4, Şanlıurfa, 2002.
- , "Hadîsler Işığında Hıyanetin Boyutları ve Sosyo-Kültürel Açından Zararları", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* (Dinbilimleri.com), 2011.
- , *Tahıyyat ve Kunut Duâları İnsanlığa Sunulan Mesajlar*, İst., 2013.

- , "İslâmTürk Edebiyatında Hadîs", (yayınlanmamış tebliğ metni), *I. Uluslararası Hadis İhtisas Sempozyumu*, Lefkoşe/KKTC, 26-29 Nisan 2012.
- EBÛ DÂVUD, Süleyman b. el-Eş'as (v.278/888), *Sünen* (I-V), İst., 1992.
- EBÛ NUAYM, Ahmed b. Abdillâh (v.430/1038), *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtu'l-Asfiyâ* (I-X), Beyrut, 1988.
- EBÛ UBEYD, el-Kasım b. Sellâm (v.224/838), *Kitabu'l-Emsâl* (tahk: Abdulmecid Kutamış), Beyrut, 1980.
- EBÛ YA'LÂ, Ahmed b. Ali (v.307/), *Müsned* (Tahk: Hüseyin Selim Esed), (I-XIV), Dârü'l-Me'mun li't-Türâs, 1986.
- EBÛ'L-BEKÂ, Eyyub b. Musa (v.1094/1683), *el-Külliyât Mu'cemün fi'l-Mustalahât ve'l-Furûki'l-Lüğaviyye*, Beyrut, 1993.
- ELBÂNÎ, Muhammed Nasıruddin, *Silsiletu'l-Ehaâdis's-Sahihâ* (I-VII), Riyad, 1413 h.
- ELBÂNÎ, *Silsiletu'd-Daîfe ve'l-Mevdûa* (I-14), Riyad, 1992.
- Evliya Çelebi, *Seyhatnâme*,
- GÖRMEZ, Mehmet, "Din Nasihattir", *Diyanet Aylık Dergi*, Şubat, 2006.
- HÂKİM, Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbü'rî (v.405/1014), *el-Müstedrek alâ's-Sahîhayn* (I-V), Beyrut, 1990.
- HATİB el-Bağdâdî (v.462/1069), *Takyîdu'l-İlm*, Dârü İhya-i's-Sünneti'n-Nebeviyye, 1974.
- HEYSEMÎ, Nuruddin Ali b. Ebî Bekir (v.807/1404), *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid* (I-X), Beyrut, ts.
- HEYSEMÎ, *Buğyetu'l-Bâis an Zevâid-i Müsnedi'l-Hâris*, 1992.
- İBNU ABDİLBERR, Yusuf, (v.463/1070), *Câmiu Beyânî'l-İlm ve Fadlihî*, Kahire, 1975.
- İBNU BALBÂN, Ali, *el-İhsân bi Tertîb-i Sahih-i İbni Hibban*, Beyrut, 1987.
- İBNU EBİ'D-DÜNYÂ, Abdullâh b. Muhammed (v.281/984), *Mevsûatu Resâil-i İbn-i Ebi'd-Dünyâ* (I-V), Beyrut, 1993.

- İBNU HACER, Şihabuddin Ahmed b. Ali (v.852/1448), *el-Metâlibu'l-Âliye bi Zevâidi'l Mesânidi's-Semâniye* (I-IV), Beyrut, ts.
- İBNU HUZEYME, Muhammed b. İshak (v.311/923), *Sahih* (I-IV), Beyrut, 1992.
- İBNU MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd (v.273/886), *Sünen* (I-II), İst. 1992.
- İBNU MANZÛR, Muhammed b. Mükerrrem (v.711/1311), *Lisânu'l-Arab* (I-XV), Beyrut, ts.
- İBNU SA'D, Muhammed (v.230/844), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ* (tahk: Ali Muhammed Ömer), (I-XI), Kahire, ts.
- İBNU'L-ESİR, Mecdüddin Ebû's-Saâdât el-Mübarek b. Muhammed (v.606/1209), *en-Nihâye fi Ğaribi'l-Hadîs ve'l-Eser*, (I-V), Beyrut, ts.
- İBNU'L-MÜBAREK, Abdullah (v.181/797), *Kitabu'z-Zühed*, Dârü'l-Fikri'l-İlmiyye, ts.
- İMAM-I A'ZAM'ın Beş Eseri (*el-Fıkhu'l-Ekber*), (terc: Mustafa Öz), İst., 2008.
- KÂSİMÎ, Cemâlüddin (v.1914), *Kavâidü't-Tahdîs min Fünûn-i Mustalahi'l-Hadîs*, Beyrut, 1987.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, *101 Hadîs*, İst., 1951.
- , *Nur Harmanı*, İst., 1994.
- , *Esselâm*, İst., 1998.
- , *O ve Ben*, Büyük Doğu Y., İst., 2008.
- KUZÂÎ, Muhammed b. Selâme (v.454/1062), *Müsnedü's-Şihâb* (I-II), Beyrut, 1985.
- MACÎT, Muhsin, "Necip Fazıl'ın Çöle İnlen Nur'a Esselâm'ı", *Necip Fazıl Kısakürek*, KTB Y., Ank., 2010.
- MÂLİK b. Enes (v.179/795), *el-Muvattâ'* (I-II), İst. 1992.
- MÂVERDÎ, Ali b. Muhammed (v.450/1058), *Edebu'd-Dünyâ ve'd-Dîn* (tahk: Mustafa es-Sekâ), İst., 1985.
- MİRAS, Kâmil (v.1957), *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi* (IV-XII), Ankara, 1986.

- MUBAREKFÛRÎ, Muhammed Abdurrahman b. Abdirrahim (v.1353/1934), *Tuhfetu'l-Ahvezi bi Şerhi't-Tirmizi* (I-X), Beyrut, 1990.
- MUSTAFA, İBRAHİM (heyet), *el-Mucemu'l-Vasit* (I-II), İst., 1996.
- MÜNÂVÎ, Muhammed Abdür-rauf (v.1031/1622), *Feyzu'l-Kadir Şerhu'l-Câmi's-Sağir*, (I-VI), Beyrut, ts.
- MÜSLİM b. el-Haccâc (v.261/874), *el-Câmiu's-Sahih* (I-III), İst., 1992.
- NESÂÎ, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (v.303/915), *Sünen* (I-VIII), İst., 1992.
- NEVEVÎ, Muhyiddin Ebû Zekeriyya Yahya b. Şeref, *Şerhu Sahih-i Müslim* (I-XVIII), Ezher, 1929.
- OĞUZBAŞARAN, Bekir, *Necip Fazıl'ın Şiiri*, İst., 1983.
- OKAY, M. Orhan, *Necip Fazıl Kısakürek*, KTB Yay., Ankara, 1987.
- ÖNDER, Mustafa-Dölek, Adem, "Hepiniz Yöneticisiniz' Bağlamında Hz. Peygamber'in Sorumluluk Eğitimi", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 13, Sayı: 40, Ankara, 2009.
- PALMER, Richarde E., *Hermenötik*, Çev. İbrahim Görener, Anka Yayınları, İstanbul, 2002.
- RÂĞİB el-İsfahânî, Ebû'l-Kâsım el-Hüseyn b. Muhammed (v.502/1108), *el-Müfredât fî Garibi'l-Kur'ân*, Beyrut, ts.
- SEHÂRENFÛRÎ, Halil Ahmed b. Mecid (v.1346/1927), *Bezlu'l-Mechûd fî Halli Ebî Dâvud* (I-XX), Beyrut, ts.
- SEHÂVÎ, Muhammed b. Abdurrahman (v.902/1495), *el-Mekâsıdu'l-Hasene fî Beyâni Kesirin mine'l-Ehâdisi'l-Müştehire alâ'l-Elsine*, Beyrut, 1985.
- SUYÛTÎ, Celaluddin Abdurrahman b. Ebî Bekir (v.911/1505), *el-Câmiu's-Sağir fî Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr* (I-II), Beyrut, 1990.
- , *el-Fethu'l-Kebir Fî Dammi'z-Ziyâdât ilâ'l-Câmi's-Sağir* (I-III), Beyrut, ts., I, 215.
- TABERÂNÎ, Süleyman b. Ahmed (v.360/970), *el-Mu'cemü'l-Kebir* (I-XXV), Dâru İhâyi't-Türâsi'l-Arabî, 2002.

- , *el-Mu'cemu's-Sağır* (I-II), Beirut, 1983.
- , *el-Mu'cemu'l- Evsat* (I-X), Kahire, 1995.
- TÂHUN, Ahmed b. Muhammed, *Emsâl ve Nemâzici'l-Beşeriyye mine'l-Kur'âni'l-Azîm* (I-V), Mektebetü't-Türâsi'l- İslâmiyye, 1993.
- TİRMİZİ, Muhammed b. İsâ (v.279/892), *Sünen* (I-V), İst., 1992.
- Tülücü Süleyman, “Büyük Bir İslâm Şâiri: Lebid” *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum, 1991
- YARDIM, Ali, *Peygamber Efendimizin Şemâili*, İst., 1998.
- YILDIZ, Alim, “Klasik Edebiyatımızda Manzum Hadis Tercüme-leri ve Necip Fazıl'ın 101 Hadis Tercümesi” (Tebliğ), *Kahramanmaraş Sempozyumu*.
- YILMAZ, Ali, *Türk-İslâm Edebiyatı*, Ankara, 2014.
- YILMAZ, Mehmet, *Kültürümüzde Ayetler ve Hadisler*, İst., 2013.

HADİSLERİN DİZİNİ

Arabic

1

- 81 أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ الْحُبُّ فِي اللَّهِ وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ
- 118 أَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَقَعَهُ اللَّهُ
- 117 أَكُلْ كَمَا يَأْكُلُ الْعَبْدُ وَأَجْلِسْ كَمَا يَجْلِسُ الْعَبْدُ
- 29 ابْشُرُوا وَبَشِّرُوا مَنْ وَرَأَيْتُمْ أَنَّهُ مِنْ شَهِدٍ لِآلَةِ إِلَّا اللَّهَ صَادِقًا بِهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ
- 64 أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَذْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ
- 82 أَحَبُّ الْجِهَادِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى كَلِمَةٌ حَتَّى يَقُولَ لِأَمَامِ جَائِرٍ
- 183 أَحِبِّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ
- 95 اخْشُوا التُّرَابَ فِي وُجُوهِ الْمَدَاحِينَ
- 86 اخْذُ الْأَمِيرِ الْهَدِيَّةَ سُخْطٌ وَقَبُولُ الْقَاضِي الرُّشْوَةَ كُفْرٌ
- 165 أَضَدُّ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ [كَلِمَةً] لَيْبِدًا أَلَّا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ
- 165 أَلَّا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ
- 46 اظْلُومُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ فَإِنَّ طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ
- 114 أَفْضَلُ الْمُؤْمِنِينَ أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا
- 49 أَفْلَحَ مَنْ رَزَقَ لُبًّا
- 153 إِنُّنَا مَسَاجِدُكُمْ جُمًا وَابْنُوا مَدَائِنَكُمْ مُشْرِقَةً
- 37 إِتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
- 188 إِخْرِزْ لِدُنْيَاكَ كَأَنَّكَ تَعِيشُ أَبَدًا وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ كَأَنَّكَ تَمُوتُ غَدًا
- 150 إِذَا ابْتَغَيْتُمُ الْمَعْرُوفَ فَاطْلُبُوهُ عِنْدَ حَسَنِ الْوُجُوهِ
- إِذَا سَمِعْتُمُ الْحَدِيثَ عَنِّي تَعْرِفُهُ قُلُوبُكُمْ وَتَلِيهِ لَهْ أَشْعَارُكُمْ وَابْتِغَاؤُكُمْ وَتَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْكُمْ قَرِيبٌ، فَإِنَّا أَوْلَاكُمْ بِهِ، وَإِذَا سَمِعْتُمُ الْحَدِيثَ عَنِّي تَنْكَرُهُ قُلُوبُكُمْ وَتَنْفِرُ مِنْهُ أَشْعَارُكُمْ وَتَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْكُمْ بَعِيدٌ فَإِنَّا أَبْعَدُكُمْ مِنْهُ
- 191
- 143 اِسْمَعُوا يُسْمَعَ لَكُمْ
- 40 إِضْرِبْ مِنَ الْأَحْمَقِ
- 85 إِنَّ الْأَمِيرَ إِذَا ابْتَغَى الرِّبْتَ فِي النَّاسِ أَفْسَدَهُمْ

- 60إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ قُلُوبَكُمْ وَأَعْمَالَكُمْ.
- 131إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ ۝ أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَإِذَا خَانَهُ خَرَجَتْ مِنْ بَيْنِهِمَا.
- 149إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ.
- 133إِنَّ حُسْنَ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ.
- 42إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ.
- 162إِنَّمَا النِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ.
- 91إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يَرْفَعَ الْعِلْمُ وَيُثْبِتَ الْجَهْلُ وَيُشْرَبَ الْخَمْرُ وَيَظْهَرَ الرِّثَا.
- 163إِنَّ مِنَ النَّبِيِّانِ سِخْرًا وَإِنَّ مِنَ الشَّعْرِ جِغْمًا.
- 178إِنِّي أَحَرَمْتُ عَلَيْكُمْ حَقِّي الضَّعِيفَيْنِ ۝ الْيَتِيمَ وَالْمَرْأَةَ.
- 73أَحَبُّ الطَّعَامِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مَا كُتِبَ عَلَيْهِ الْأَيْدِي.
- 92إِذَا وَدَّ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ.
- 58إِسْتَفْتِ نَفْسَكَ وَإِنْ أَفْتَاكَ الْمُفْتُونَ.
- 57الْإِسْلَامُ عِلَاقَةُ الْإِيمَانِ فِي الْقَلْبِ.
- 157الْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعْلَفُ مِنْهَا تُتَلَفُ وَمَا تَنْكَرُ مِنْهَا اخْتَلَفَ.
- 170أَلَا سِتْلَتَانِ ثَلَاثُ قَانَ أَذِنَ لَكَ وَالْأَفَازِجُ.
- 146أَلْثَانِبِ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ.
- 78أَلْتَاخِرُ الْجَبَانَ مَخْرُومٌ وَالتَّاجِرُ الْجَسُورَ مَرْزُوقٌ.
- 132أَلْتَاخِرُ الصُّدُوقِ الْأَمِينُ مَعَ النَّيِّبِ وَالصُّدُوقِ وَالشَّهَدَاءِ.
- 166أَلْجَمَالُ فِي الرَّجُلِ أَلْسَانُ.
- 161أَلْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَهَاتِ.
- 56أَلْعَرْبُ خُدْعَةٌ.
- 45أَلْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا.
- 65أَلَذُّنُ النَّصِيحَةُ.
- 109أَلَذُّنُ شَيْنُ الدِّينِ.
- 98أَلرَّائِي وَالْمُرْتَبِي فِي النَّارِ.
- 51أَلشُّبَابُ شُعْبَةٌ مِنَ الْجَنِّ وَالنِّسَاءُ حَبَالُهُ.
- 79أَلصُّبْحَةُ تَمْنَعُ الرِّزْقَ.

- 136 أَكْضَبُ عِنْدَ صَدْمَةِ الْأَوَّلَى
- 192 الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ
- 111 الطَّيْرَةُ يَرْثُ
- 158 أَلْعَبْدُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ
- 106 أَلْغُلُ وَالْحَسَدُ يَأْكُلَانِ الْعَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ
- 128 أَلْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ
- 71 أَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا
- 77 أَلْمُؤْمِنُ يَغَارُ وَاللَّهُ أَغْدُو غَيْرًا
- 121 أَلْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي اللَّهِ
- 35 أَلْمُغْلَصُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ
- 134 أَلْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ
- 145 الندم توبة
- 113 إِنَّمَا بُعِثْتُ لِإَتْمَمِ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ

ت

- 53 تَنَاجَوْا تَنَاجَوْا فَإِنِّي أَبَاهِي بِكُمْ أَلَمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
- 127 تَهَادُوا تَحَابُّوا وَتَصَافَحُوا يَذْهَبِ الْغُلُّ عَنْكُمْ

ج

- 169 جَالِسُوا الْكِبَرَاءَ وَسَائِلُوا الْعُلَمَاءَ وَخَالِطُوا الْحُكَمَاءَ

ح

- 190 حُبُّ إِيَّايَ مِنَ الدُّنْيَا النَّسَاءُ وَالطِّيبُ وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ/D

خ

- 182 خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ

ر

- 34 رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ

ز

زِنُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُزِنُوا، وَحَاسِبُوهَا قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا فَإِنَّهُ أَهْوَنُ عَلَيْكُمْ فِي الْحِسَابِ عَدَا أَنْ تُحَاسَبُوا أَنْفُسَكُمْ وَتَزِنُوا
لِلْعَرِضِ الْآكْبَرِ (يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ)..... 187

س

سَافِرُوا تَصِحُّوا وَتُرْزُقُوا..... 175

ش

شَرَّ النَّاسِ شَرَّاءُ الْعُلَمَاءِ فِي النَّاسِ..... 97

ق

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى

أَنَاعِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِفَلْيُظُنِّ بِمَا فَاء..... 31

سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي..... 141

قَدِمْتُكُمْ خَيْرَ مَقْدَمٍ، وَقَدِمْتُكُمْ مِنَ الْجِهَادِ الْأَضْعَفِ إِلَى الْجِهَادِ الْآكْبَرِ ۖ مُجَاهَدَةِ الْعَبْدِ هَوَاهُ..... 186

قُلْ آمَنْتُ بِاللَّهِ لِمُ اسْتَقِم..... 39

قِيدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابَةِ..... 47

قِيدُ وَ تَوَكَّل..... 137

ك

كَفَى بِالْمَرْءِ عِلْمًا أَنْ يَخْفَى اللَّهَ وَكَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَنْ يَعْجَبَ بِتَفْسِيهِ..... 36

كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ..... 87

كُلُّمُ النَّاسِ عَلَى قَدَرِ عُقُولِهِمْ..... 50

كُلُّ مُتَجَمِّعٍ كَذَّابٌ..... 192

كَمَا تَكُونُوا يُؤَلِّ عَلَىكُمْ..... 88

كَيفَ يَقْدُسُ اللَّهُ أُمَّةٌ لَا يَأْخُذُ ضَعِيفُهَا حَقُّهُ مِنْ قَوْمِيهَا وَهُوَ غَيْرُ مُتَعَنِّدٍ..... 179

ل

لَا أَشْتَرِي شَيْئًا لَيْسَ عِنْدِي لَهْتُهُ..... 174

لَا تَأْذَنُوا لِمَنْ لَا يَتَذَرُ بِالْإِسْلَامِ..... 171

- 63 لا تَتَمَنَوُا الْمَوْتَ.....
- 181 لَا تَسْأَلِ النَّاسَ شَيْئًا وَلَا سَوْطَكَ وَإِنْ سَقَطَ مِنْكَ حَتَّى تَنْزِلَ إِلَيْهِ فَتَأْخُذْهُ.....
- 154 لَا تَسْكُنِ الْكُفُورَ فَإِنَّ سَاكِنَ الْكُفُورِ كَسَاكِنِ الْقُبُورِ.....
- 188 لَا تَنْتَظِرُوا إِلَى صَلَاةِ أَحَدٍ وَلَا إِلَى صَيَامِهِ وَلَكِنْ انظُرُوا إِلَى مَنْ إِذَا حَدَّثَ صَدَقَ وَإِذَا أُوْمِنَ أَدَّى وَإِذَا أَشْفَى وَرِعَ.....
- 110 لَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يُضِيفُ.....
- 189 لِرَاحَةِ فِي الدُّنْيَا.....
- 83 لَا طَاعَةَ لِمَنْ لَمْ يُطِيعِ اللَّهَ.....
- 123 لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ.....
- 124 لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى عَنِ النَّفْسِ.....
- 177 لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالَّذِي يَشْتَعُ وَجَارُهُ جَانِعٌ إِلَى جَنْبِهِ.....

م

- 173 مَا عَالَ مَنْ اقْتَصَدَ.....
- 75 مَنْ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُورٌ.....
- 102 مَنْ انْتَهَبَ فَلَيْسَ مِنَّا.....
- 55 مَنْ تَنَبَّهَ يَقُومُ فَهُوَ مِنْهُمْ.....
- 139 مَنْ سَرَهُ أَنْ يَكُونَ أَقْوَى النَّاسِ فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ.....
- 135 مَنْ صَبَرَ ظَفَرَ.....
- 102 مَنْ عَشَّ فَلَيْسَ مِنَّا.....
- 101 مَنْ قَرَّقَ فَلَيْسَ مِنَّا.....
- 107 مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ مِنَ النَّاسِ لَا يَسْتَجِيبُ مِنَ اللَّهِ.....

ن

- 84 نِعَمُ الْعِيَةِ أَنْ يَمُوتَ الرَّجُلُ دُونَ حَقِّهِ.....

هـ

- 96 هَلَكْتَ الرِّجَالُ حِينَ أَطَاعَتِ النِّسَاءَ.....

و

105وَأَيُّ دَاءٍ أَدْوَى مِنَ الْبُغْلِ

32وَدَدْتُ أَنِّي لَقِيتُ إِخْوَانِي الَّذِينَ آمَنُوا بِي وَلَمْ يَرَوْنِي

ي

93يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ الصَّابِرُ فِيهِمْ عَلَى دِينِهِ كَالْقَائِضِ عَلَى الْجُمْرَةِ

69يَدُ اللَّهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ

129يَسْرُوا وَلَا تُعْسَرُوا وَيَسْرُوا وَلَا تُنْفَرُوا

Osmanlıların son dönemlerinde batılılaşma sendromu ile her alanda bir yozlaşma ve Frenkleşme bariz bir şekilde görülmeye başlayınca bu tür de gittikçe azalmış ve Cumhuriyet döneminde de kiblemiz tamamen batıya döndürölüp bütün millî ve mânevî değerler budanınca şâirler yönünden “kırk hadîs” edebiyatı da tarihe karışmıştır. Ancak Cumhuriyet döneminin büyük şâiri Necip Fazıl Kısakürek, ilk defa 1951 yılında “101 Hadîs Manzum Meal Tefsir” isimli eseriyle bu türe yeniden hayat vermeye çalışmıştır. Kısakürek seçtiği bu hadîsleri beyit hâlinde çok başarılı bir şekilde hece vezniyle Türkçeye tercüme eder. Maalesef millet, kökünden koparılarak sadece basit bir okur-yazar tabakası oluşturup câhil bırakıldığı için bu tür istenen ilgiyi pek görmemiştir.

Prof. Dr. Turgut KARABEY

Meslektaşlarımız Adem Dölek ve M. Abdullah Arslan; Necip Fazıl'ın 101 Hadîs Manzum Meal Tefsir (Ülkü Basımevi, İstanbul 1951) isimli kitabını Necip Fazıl'ın 101 Hadis Manzum Meal Tefsir İsimli Eserindeki Hadîslerin Tahkîki, Tahrîci ve Edebî Yönden Değerlendirilmesi başlığı altında yayınlama aşamasına getirmiş bulunmaktadır. İsminden de anlaşılacağı üzere, eserin en orijinal yönü, edebî açıdan beyitler hâlinde gayet ustalıkla, çok veciz, ölçülü (hece vezni ile) ve kafiye olarak yapılmış bir tercüme olmasıdır.

Prof. Dr. Süleyman TÜLÜCÜ

